

चौखम्बा-संस्कृत-ग्रन्थमाला

(ग्रन्थ संख्या. २२)

आख्यातचन्द्रिका

नाम

क्रियाकोशः, श्रीभट्टमल्लविरचितः

वैशाखपक्षतीयेन, महामहोपाध्याय श्रीपरवस्तु भगवदेङ्कटरङ्गनाथा-
चार्यायंवरगुरुपौत्रेण, तत्पादसेवासमधिगतधिद्यावैशद्येन

वेङ्कटरङ्गनाथस्वामिना आर्यवरगुरुणा

पदसूच्यादिविन्यासपूर्वकं संशोधितः ।

काश्याम्

विद्याविठासनास्त्रि पन्नालये, हरिदासगुप्तेन

संमुद्य प्रकटीकृतः ।

सन् १९०४ ईस्वी.

पैक्रमसंवत् १९६१.

शालिवाहन संवत् १८२६.

शुभम् ।

प्रमेयसूची ।

१ भूमिका.	१—४
२ प्रशस्तिश्लोकी.	१
३ प्रन्यासम्भः.	
भाषधिकारवर्गः.	१
बुद्धिवर्गः.	३
अन्तःकरणवृत्तिवर्गः.	४
वाक्क्रियावर्गः.	९
ध्वनिक्रियावर्गः.	१२
प्रथमकाण्डसमाप्तिः.	१३
मनुष्यचेष्टावर्गः.	१४
ब्रह्मचेष्टावर्गः.	१८
क्षत्रियचेष्टावर्गः.	२०
वैश्यचेष्टावर्गः.	२८
शूद्रचेष्टावर्गः.	३२
द्वितीयकाण्डसमाप्तिः.	३४
प्रकीर्णवर्गः.	३५
सनाद्यन्तवर्गः.	३५
नानार्थवर्गः.	३९
आत्मनेपदपरस्मैपदवर्गः.	४७
तृतीयकाण्डसमाप्तिः.	५०
४ पदसूची.	१—४२
५ पर्यायार्थसूची.	१—१३
६ शुरुपाठः, पाठभेदश्च.	१—३

भूमिका ।

वन्दे श्रीपरवस्तुश्रीवासगुरोः पदाश्रितं तनयम् ।

वेङ्कटरङ्गेशगुरं रामानुजमुनिदयोल्लसितबोधम् ॥

इह खलु जगत्प्रसिद्धास्तु सर्वास्त्रपि भाषास्तु गीर्वाणसंस्कृता-
दिशब्दैर्व्यवहियमाणा आर्यभाषैवातिप्राचीनेति निर्विवादमेव ।

सा च भाषा नामाख्यातादिभेदेन चतुर्धा विभक्ता श्रीमता
यास्केन—“तद्यान्येतानि पदजातानि नामाख्याते चोपसर्गनिपा-
ताश्च” इति ।

तत्र सत्त्वप्रधानानां नाम्नां समान्नायरूपेणार्थबोधका भट्ट-
हलायुधादिप्रणीताः निघण्टुकोशाद्यपरनामधेयाः प्रसिद्धा एव
नियन्धाः ।

भावप्रधानानामाख्यातानां समान्नायरूपेणार्थबोधकाः कोशा
बहुभिः प्राचीनैः प्रणीता इति तत्तद्याख्यातुभिः स्वीयग्रन्थेषु प्रमा-
णतयोपन्यस्तैर्वाक्यैर्ज्ञायते । तत्र च मद्दृष्टिपथं गतास्त्वेते—(१)
भट्टमल्लविरचिता आख्यातचन्द्रिका, (२) विद्यानन्दस्य क्रियाकला-
पः, (३) वीरपाण्ड्यस्य क्रियापर्यायदीपिका, (४) रामचन्द्रस्य क्रिया-
कोशः, (५) कविसारङ्गस्य ? प्रयुक्ताभ्यातमञ्जरी, (६) गुणरत्नसूरेः
क्रियारत्नसमुच्चयः, (७) दशवलय (वरदराजस्य वा) धातुरूपभे-
दः, (८) हलायुधस्य कविरहस्यम् । तेषु चायमाख्यातचन्द्रिकाख्यः
क्रियाकोशो मल्लिनाथादिभिः प्रामाणिकैः व्याख्यातुशिरोमणिभिः
प्रमाणीकृतः, यतस्तत्सर्वेष्वपि क्रियाकोशेषु प्रशस्तः । अस्य च कर्ता
भट्टमल्लः कतमं देयं कतमं च कालं मण्डयामासेतित्विदानीं न नि-
श्चेतुं शक्यते । परं तु नामलिङ्गानुशासनकर्तुरमरसिंहान्नवीनः,
पिस्तादीयचतुर्दशशतकस्यमल्लिनाथात् प्राचीन इति चानुमीयते ।
यत आख्यातचन्द्रिकायाः काण्डवर्गादिरीतिरमरकोशानुसारिणी,
यतश्च आख्यातचन्द्रिकां प्रमाणत्वेनोद्धृतयत्सु मल्लिनाथ एव प्राचीनः ।

आख्यातचन्द्रिकाप्रमाणयितारस्त्वेने—(१) मल्लिनाथसू-
रिः, (२) अमरकोशटीकासर्वस्वकारोबन्धघटीयस्सर्वानन्दः, (३)
मल्लिनाथसूरिः, (४) कुमारस्वामी, (५) कविकल्पद्रुमव्याख्या-
ता दुर्गादासः, (६) अभिज्ञानशाकुन्तलव्याख्याता राघव-

भट्ट, (६) रामायणचम्पूव्याख्याता रामचन्द्रः (७) मनोरमाष्ट-
झट्टोजीदीक्षितः. (८) सटीकराघवनेपथीयकाव्यकर्ता हरदत्तसूरिः ।

आख्यातचन्द्रिकां मुमुद्रयिषुभिः श्रीमद्भिरस्मत्पितृचरणैः
सर्पशास्त्रस्वतन्त्रधिषयैः प्रातःस्मरणीयनामधेयैः श्रीनिवासज-
गन्नाथस्यामिभिरार्यवरगुरुभिः लिङ्ग वंशोद्भवबहुमापावैज्ञानिकल-
क्ष्मणजीपण्डितस्य उत्कलमातृकायाः आन्ध्राक्षरेषु पुत्रिका लेखितु
मारब्धा, तेषु परमपदमलङ्काराणेषु मया सम्पूरिता । मुमुद्र
यिपति च मयि मधुरैरपुर(Madras)स्य राजकीयमन्धानपाठशालास-
स्कृतोपाध्याय (Professor of Sanskrit, Presidency College)
राजकीयमार्चीनलिखितपुस्तकालयाध्यक्ष (Curator, Govern-
ment Oriental Manus Library) एम. ए. उपपदधारी श्रीदोषगि-
रिशाल्मी १८९३-९४ वत्सरीयविज्ञापनायां (Report of a
search for Sanskrit and Tamil manuscripts for the
year 1893-94.) आख्यातचन्द्रिकाविषयिणीं स्वीयां मुमुद्रयिषा मेवं
व्यस्त्यकरोत् — Akhyatachandrika is a short treatise on
verbs written by Bhattamallia I have not seen the
work noticed in any of the catalogues of Sanskrit
manuscripts published in India or elsewhere ** From
the above description, it will be clearly seen that the
work will be a very useful guide to the students
learning Sanskrit and has a high educational value
in consideration of which I intend editing it with notes
and making it accessible to students studying Sanskrit
in schools and colleges in this Presidency. ततो मत्पुस्तके-
नापि प्रोत्साहयितुकाम एवमेव मलिखम् — I see from your
report on manuscripts that you are just going to
get printed Akhyatachandrika of Bhattamallia with
index and notes so that it may be useful for students.
Sometime ago I got a manuscript of the same in Uriya
character and have translated it into Telugu with the
object of getting it printed myself Now as you have

undertaken to do that work with additions which may be great used to students. I have the honor to write you I am ready to send the manuscript if you think it worth your perusal. तदुपरि तत्प्रेषितं प्रत्युत्तरम्:—Many thanks to you for your kind letter. I shall be much obliged to you if you send the Telugu transcript which you have made from the Uriya Ms. of the Akhyatachandrika of Bhattamalla. I have already secured three copies of the work from the three different countries, Salem, Kumbakonam and Mysore. Your transcript which comes from the Uriya Ms. must be very important. *** (25th. June 1900).

ततो मत्पुस्तकस्य प्रतिकृतिः प्रेषिता । सोऽपि तत्प्राप्तिमनुमोदय-
ञ्चेवमलिखत्:—Many thanks to you for the copy of the Akhyatachandrika, which you were kind enough to send me and also for the careful collation you made of the transcript with the original. ** The work will be printed with an introduction, wherein I shall express my obligation to you for the good copy which have kindly secured for me. (29th. January 1901).

एवं न्यस्तभरेऽपिमपि दैवदुर्विपाकेन तस्य स्वर्गधासेन तत्रापि
विस्तमनुभूय पुनरपि मय्येवाविशदाख्यातचन्द्रिकामुद्रणभारः ।
शेषगिरिशास्त्रिसमीपप्रेषितमन्मातृकाविषये तत्पुत्रसकार्ये पत्रद्वारा
स्वयं गत्वा च कृतोपि यत्नः न फलेप्राप्तिरभूत् । 'पुस्तकं धनिता विश्वं
परदत्तगतं गतम्' इति ह्याभाषकः ।

नानाविधापूर्वमहाग्रन्थसम्पादनरसिकस्य काशीस्थस्यास्मन्मि-
श्रवर्यस्य श्रीगोविन्ददासमहोदयस्य प्रेरणया चौखम्बासंस्कृतपु-
स्तकमालाध्यक्षोऽनेकापूर्वमहानियन्धप्रकाशनरसिकः श्रेष्ठिश्रेष्ठः
श्रीहरिदासगुप्तः स्त्रीयपुस्तकमालायामेनामाख्यातचन्द्रिकां प्रचिका-
शयिषुर्मय्येव शोधनभारं न्यधादिति दूरदेशस्थो विश्वैर्मुहुर्मुहुः प्रति-
हन्यमानोऽप्यहमेतत्कार्यसम्पादनाय प्रायतिष्ठि ।

एतन्मुद्रणाधारभूता मातृकास्त्वेताः—

१ श्रीलिङ्गवंशोद्भवानेकभाषावैज्ञानिकलक्ष्माजीपण्डितस्योत्क-
लाक्षरमयी तालपत्रमातृका । एतत्पठने श्रीमता महाराज-श्रीवि-
क्रमदेववर्मणाऽस्मन्मित्रप्रकाण्डेन यः सहायो ऽकारि तदुपकारव-
र्णनेऽयत्तस्तं महाराजमनामयदीर्घायुष्टाशिषा योजयामि ।

२ श्रीविजयनगरमहाराजांगलपाठशालासंस्कृतप्रधानोपाध्यायस्य
मेडेपल्लिरेड्डुटरमणुपण्डितस्य मातृका आन्धाक्षरमयी ब्रह्मचेष्टावर्गान्ता.

३ मैसूरराजकीयप्राच्यकोशागार(Mysore Govt Oriental
Library) स्या १०९ सङ्ख्याका कर्णाटलिपिलिखिता प्रथमपत्ररहिता
प्राचीनकागजपत्रमयी । एषा च तत्कोशागाराध्यक्षस्य वि.ए.उपपद-
धारिणोऽस्मन्मित्रवर्यस्य श्रीमहादेवरास्त्रिण. कृपया यावत्सशोधनम-
स्मिन्निकटं स्थापितंति तन्महाशयस्योपकारं वर्णयितुमक्षमः तस्य धन्य-
वादं प्रकाशयामि । तस्य चान्ते “रौद्रिसवत्सरअधिकआश्वीजमासे
सितपक्षे द्वितीयाइन्नुवासरे रत्नगरास्थितसज्जीयव्यपुत्रकेशवप्पेन
लिपितम्” इति लेपनसमयो वर्तते ।

एतन्मातृकात्रयाधारेणैकां पुत्रिकां निष्पाद्य, आख्यातमञ्जरी—
क्रियाकोश—कविकल्पद्रुम—धातुपाठ—धातुवृत्ति—कविरहस्यादि-
ग्रन्थसहायेन यथामति संशोध्य च तदनुसारेणैषा मुद्रणा निर-
घर्ष्यतेति शम् ।

गच्छतः स्तलनं कापि भवत्येव प्रमादतः ।

हसन्ति दुर्जनास्तत्र समादधति साधवः ॥

गुणदोषौ युधौ गृह्णन्नुद्बेलाविवेश्वरः ।

शिरसा श्लाघते पूर्वं परं कण्ठे नियच्छति ॥

विशाखपत्तनम्

१—२—०४

}

इति विज्ञापयति

वेङ्कटरत्ननाथस्वामी.

॥ श्रीः ॥

प्रशस्तिलोकौ ।

भीमतो भद्रमहास्यान्निःसृतैषा कलानिधेः ।

विद्वज्जकोरैरास्त्राद्या भवत्वास्यातच्चन्द्रिका ॥ १ ॥

प्रयामूर्तेर्भगवतः संग्रहृत्ता प्रसादतः ।

त्रैलोक्यवचधुर्भूतस्य तस्य प्रीत्यै प्रकल्पताम् ॥ २ ॥

॥ श्रीमते हयग्रीवाय नमः ॥

॥ नमः परमार्पिभ्यः ॥

भट्टमहल्लविरचिता ।

आख्यातचन्द्रिका ॥

प्रथमकाण्डः ।

भूवार्यादिप्रकृतये पुरुषत्रयमूर्तये ।

सदाख्यातपदायास्मै परस्मायात्मने नमः ॥ १ ॥

संस्मृत्य गुरुपादाब्जे भट्टमहलेन रच्यते ।

व्युत्पितृनां प्रमोदार्थमेकार्याख्यातपद्धतिः ॥ २ ॥

अथ भावविकारवर्गः ॥

- (१) सत्तायामस्ति भवति विद्यते (२) चाथ जन्मनि ।
उत्पद्यते जायते च प्ररोहत्युद्भवत्यपि ॥ ३ ॥
निर्वर्तते संभवति (३) सिद्धौ सिध्यति राध्यति ।
निष्पद्यते च राप्नोति साप्नोति फलतीति च ॥ ४ ॥
(४) वर्तते तु वसत्यास्ते ध्रियते चावतिष्ठते ।
क्षियति स्थलति स्थित्यां मठस्यपि च तिष्ठति ॥ ५ ॥
(५) जीवे बलत्यूर्जयति श्वसित्सनिति जीवति ।
अन्यते-ऽथ प्राणिनिति च समनित्युदानित्यपि ॥ ६ ॥
व्यनित्यपानिति प्राणवृत्तिप्राख्यातपञ्चकम् ।

- (६) कृच्छ्रजीवे क्षञ्जयति कठस्यातद्भक्ति त्रयम् ॥७॥
- (७) परिणामे परिणमत्तात्मने ऽपि विवर्तते ।
 संपद्यते कल्पते (८) ऽथ वृद्धौ वृंहति वर्धते ॥८॥
 आप्यायते स्फायते च श्वयत्युध्नोति वर्हति ।
 आपूर्यते पुप्यति च पोपत्युध्याति पूषति ॥ ९ ॥
 बंहते मंहते मेध्यसेधते च विपोलति ।
 नीबस्यपि स्थूलयते तथा पीवति मीवंति ॥१०॥
 महीयते च वठति विपोलयति तीवति ।
 क्रमते प्यायते स्फीतीभवति प्रथते ऽपि च ॥११॥
 क्रम्यते प्रसते तौति तवीति च्छान्दसौ कचिद् ।
- (९) स्फुटति स्फोटते फुल्लत्युन्मीलस्यपि पुप्यति ॥१२॥
 विजृम्भते विकचते विकासे विकमस्यपि ।
- (१०) मीलति स्मीलति क्ष्मीलयेते संकुचतीति च ॥१३॥
 कूणयस्यपि संकोचे मुकुलीभवतीति पट् ।
- (११) अथो जरायां जरति सप्त जीर्यति भीर्यति ॥१४॥
 जूर्यते जारयति च जिनाति च जृणाति च ।
- (१२) दलति स्फोटति विशीर्यते फलति शीयते ॥१५॥
 द्राढते ऽमी विशरणे ध्राडते चाष्ट सीदति ।
- (१३) अल्पत्वे लिशयते कृश्यस्यमी हसति चुण्डते ॥१६॥
 चत्वारो (१४) ऽथ दारिद्राति व्युध्नोति व्युध्यतीत्यपि ।
 वरिद्रत्वे त्रयो (१५) ऽघापक्षीयते चापि दीयते ॥१७॥
 अपक्षये जायति चापक्षयस्यपि दस्याति ।
 तस्यस्यपि क्षायति च सायतीति पदाष्टकम् ॥१८॥
- (१६) सप्त मध्वंमते ऽप्येति विनश्यति विलीयते ।
 मलीयते विनागे ऽमी स्यू रिप्याति विपद्यते ॥१९॥

- (१७) परैति प्रैति मरणे म्रियते च प्रमीयते ।
 संतिष्ठते समाप्नोति विरमत्यारमत्यपि ॥२०॥
 पर्यवस्यत्युपरमत्यात्मनेपदसंस्थितौ ।
 (१८) निर्वाति निर्वायति विध्यायत्युद्रायतीति च ॥२१॥
 उद्भाति शाम्यतीत्येते तेजसो विरतौ तु पद ।
 इति भावविकाराः पद सभेदाः प्राय ईरिताः ॥२२॥
 इति भावविकारवर्गः ।

——
 अथ बुद्धिवर्गः ॥

- (१) स्फूर्तौ सप्ताविरस्त्याविर्भवति प्रादुरस्ति च ।
 प्रादुर्भवति निर्भाति स्फुरति प्रतिभासते ॥२३॥
 (२) वेत्ति जानाति जानीते वेद बोधति बुध्यते ।
 निबोधते चेतयते मन्यते प्रतिपद्यते ॥२४॥
 प्रेक्षते पण्डते प्रत्येत्यवगच्छति चेतति ।
 मनुते चोपलभते वेति वेदयतेऽश्नति ॥२५॥
 ज्ञाने मानयते संवेत्त्यात्मनेऽयमकर्मकः ।
 गृह्णात्यपि च गृहीते चिकेत्ति च चिकेति च ॥२६॥
 एतौ छन्दसि केषां चिव ज्ञानार्थाः पद च विशतिः ।
 धातू च नीवदी ज्ञानविषयौ स्तः क चिद्यथा ॥२७॥
 विद्यासु नयते प्राज्ञो वदते तामु पण्डितः ।
 (३) चित्तेमनस्युरसितः करोति कुरुते परे ॥२८॥
 मनसा गोचरीकारे (४) मनस्वित्वे मनस्यति ।
 (५) मेधायति तु मेधायां त्रयं मेदति मेदते ॥२९॥
 (६) विभ्राम्यति विपर्येति विपर्यस्यति विभ्रमे ।
 भ्रमति भ्राम्यतीत्येते (७) विमतौ तु विमायति ॥३०॥
 विमन्यते विवदते तथा विप्रतिपद्यते ।

(८) संशये पञ्च संदेग्धि संदिग्धे विचिकित्सति ॥३१॥

संशेते च विशेते च(६)वितर्कयति दृष्टते ।

मीमांसते स्यमयते वितर्के विमृशत्यपि ॥३२॥

विन्ते चोत्पश्यति परामृशत्युत्प्रेक्षते तथा ।

तावप्युपालोचते द्वौ पर्यालोचतइत्यमू ॥३३॥

विचारयति संपृच्छत्यात्मने ऽयमकर्मकः ।

संप्रधारयतीत्येते समर्थयतइत्यपि ॥३४॥

(१०) शङ्कायां रगतीति स्याद्रेकते शङ्कते त्रयम् ।

(११) संभावयति तुल्यार्थावकल्पयतीत्यमू ॥३५॥

(१२) विसृम्भते तु प्रत्येति विश्वसित्याश्वसित्यपि ।

श्रद्धते श्रद्धयातीति विश्वासे प्रश्वसित्यपि ॥ ३६ ॥

(१३) विवेके तु विवेचेक्ति विविनत्त्यात्मने ऽप्यमू ।

(१४) निश्चिनुते निर्णयते निर्णयति च निर्णये ऽध्यवस्यति च ॥३७॥

निष्टङ्कयति च सप्त च निर्धारयतीह निश्चिनोति स्युः ।

(१५) संकल्पयति संकल्पे ऽभिसंधत्तउदीक्षते ॥ ३८ ॥

(१६) सक्षीकरोत्युद्दिशति चोद्देशे ऽपदिशत्यपि ।

साक्षात्करोत्यात्मने ऽपि प्रत्यक्षे ऽध्यक्षयत्यपि ॥३९॥

साक्षयत्यपि चाध्यक्षीकरोत्यनुभवत्यपि ।

(१७) मिमीते मीयते माति मिनोति मिनुते तथा ॥ ४० ॥

प्रमानुमोपमामु स्युः प्रानूपादीन्यनुक्रमात् ।

(१८) ध्याने चिन्तयति ध्यायत्यमी भावयति त्रयः ॥४१॥

(१९) स्मरणे त्वभिजानाति स्मरसध्येति च त्रयम् ।

(२०) भातिजानाति चोत्कण्ठत्युत्कण्ठयाति षण्ठते ॥ ४२ ॥

उत्कण्ठते चोत्कण्ठायामाध्यायत्युन्मनायते ।

(२१) देवं पर्यालोचयतीत्यर्थे राध्याते चेष्टते ॥ ४३ ॥

- (२२) प्रत्यभिजानात्यभिसंभत्तेऽप्यनुसंदधाति समाः ।
 प्रतिसंधत्ते प्रत्यवमृशति प्रतिसंदधातीति ॥ ४४ ॥
- (२३) विस्मृत्यां विस्मरति च स्पृच्छति प्रस्मरत्यपि ।
- (२४) मोहे विचेतीभवति विमुहति च मूर्च्छति ॥ ४५ ॥
 दुष्यत्यष्टौ विलुपति रुष्यत्यृच्छति लुप्यति ।
- (२५) प्रयुञ्जति सम्भते चानवधाने प्रमाद्यति ॥ ४६ ॥
 वियनीभवतीति स्युः पञ्चामी विमनायते ।
- (२६) समादधात्यवदधात्यमी प्रणिदधाति च ॥ ४७ ॥
 आत्मनेऽपि त्रयं शीलत्यवधाने (२७) ऽथ संश्रवे ।
 आशृणोति प्रतिशृणोत्यभ्युपैसभ्युपेयते ॥ ४८ ॥
 आतिष्ठते ऽवागिरते प्रतिजानीतइत्यपि ।
 सङ्गिरते संशृणोतीत्यात्मनेऽयमकर्मकः ॥ ४९ ॥
 समादधात्यात्मने ऽपि मुणत्यभ्युपगच्छति ।
- (२८) उर्यग्यूर्युररीभ्यः करोति कुरुते परे ॥ ५० ॥
 प्रसौत्यभ्यनुजानाति प्रसवत्यनुमन्यते ।
 शूपति स्मानुमनुते ऽप्यनुज्ञाया (२९) मयेज्ञणे ॥ ५१ ॥
 निर्वर्णयति निध्यायत्यालोकयति ऽस्थति ।
 आलोक्ते लक्षयते निधालयतईसते ॥ ५२ ॥
 निरूपयत्यपि निशामयते च विचायति ।
 विवसत्यात्मने ऽपि द्वौ लक्षयत्यपि लोचते ॥ ५३ ॥
 चष्टे छन्दसि सम्पश्यत्यात्मने स्यादकर्मकः ।
- (३०) शृणोत्याकर्णयति च तद्वन्निसमयत्यपि ॥ ५४ ॥
 निशाम्यतीति श्रवणे (३१) द्राणे जिघ्रति शिहति ।
- (३२) स्पृशत्यामृशति स्पर्शे शृपत्यालभते च पद ॥ ५५ ॥
 स्पर्शति स्पशते (३३) लेदि त्वास्वावे रसयत्यपि ।

लागयत्यास्वादयति लीढे राकयतीति पद् ॥५६॥

इति बुद्धिर्वर्गः ।

अथ अन्तःकरणवृत्तिवर्गः ।

- (१) लपते लप्यति लपत्याशास्ते माह्वतीप्सति ।
 आकाह्वति स्पृहयति नाथते वष्टि वाञ्छति ॥५७॥
 आशंसते कामयते लप्यते वाह्वतीच्छति ।
 लिप्सते हर्षयतीच्छायां खट्यप्यनुरुध्यते ॥५८॥
 विंशतिः स्यु (२) भ्रूणयते त्वपि लुभ्यति गृध्यति ।
 ककते चार्घयति च गाध्न्यं पद् स्युर्धनायति ॥५९॥
- (३) क्रमते क्रम्यते यस्यत्युद्युङ्गे चोत्सहत्यपि ।
 आराधयत्युत्सहतपते संयसत्यपि ॥६०॥
 यसत्यपि मयतते संयस्यति च जेहते ।
 वेहते पोडशोत्साहे वाहते ऽमी व्यवस्यति ॥६१॥
- (४) विप्रीयते ऽपरजति द्वेष्टि द्वेषे ऽपरज्यति ।
 विरुणाद्धि विगृह्णाति पञ्चामी चात्मनेपदे ॥ ६२ ॥
- (५) वैरायते स्पर्धते च (५) विराध्नोत्यभ्यसूयति ।
 मूर्क्ष्यतीक्ष्यति चेर्ष्यायामीर्ष्यत्यपि च भर्त्स्यते ॥६३॥
- (६) मोदते ह्लादते माद्यत्यानन्दति च तुप्यति ।
 हृष्यति प्रीयते निर्वात्यपि नन्दति वृषते ॥ ६४ ॥
 निर्वृणोत्यात्मने मृष्यत्येते प्रीर्ता मुम्वायते ।
 मचेतीभवतीत्येवं भ्रमनीभवतीति च ॥ ६५ ॥
 लुप्यन्तस्तत्त्वेनं लुप्यन्तिभ्रतीत्यपि ।
- (७) द्वियां द्वीच्छति जिहोति नृजने च हृणीयते ॥ ६६ ॥
 घ्रीत्यति प्रपते मन्दाशयत्यप्यष्ट नृजने ।
- (८) विभेति त्रस्यति द्रत्येवं त्रमति भेषने ॥ ६७ ॥

विनक्ति भ्यसते चैव दर्भयत्यपि दर्भति ।

भेपत्युद्विजते भीत्यां व्यथते द्वादशेरिताः ॥ ६८ ॥

(९) तितिक्षते ऽधिकुरुते क्षान्तौ सहति सद्यति ।

मृप्यतीदं मर्षति चेत्यात्मने ऽपि चतुष्टयम् ॥ ६९ ॥

क्षाम्यत्येवं क्षामयति क्षमते परिमृप्यति ।

तथा मर्षयति क्षम्पयति साहयतीति च ॥ ७० ॥

(१०) अवधीरयति यातयत्यवजानाति हेडते ।

विमानयत्यद्वयति सुद्वयत्यवमन्यते ॥ ७१ ॥

होडते हिण्डते रौडत्येते शेडति सेडति ।

करोत्यर्थास्तरोभ्यां चात्मनेऽवगणयत्यपि ॥ ७२ ॥

अनावरे स्माययते तथा परिभवत्यपि ।

मड्डते त्वात्मने विप्रकरोति निकरोति च ॥ ७३ ॥

त्रयो ऽतिसंदधात्येते (११) विचति च्छलयत्यपि ।

प्रलोभयत्यपि शठत्युछापयतइत्यपि ॥ ७४ ॥

दम्नोति विप्रलभते प्रतारयति वञ्चने ।

अमी वञ्चयते गर्धयति (१२) चाथ जिघांसने ॥ ७५ ॥

जिघांसति दुहति चापराध्नोत्यपराध्यति ।

अवराध्यत्यपकरोत्येते ऽपकुरुते ऽपि च ॥ ७६ ॥

चिरिणोति रिणोत्येवं क्षिणोति जिरिणोति च ।

दाशनोति च दृशोत्याहुः पदानि ज्ञान्दसानि पद ॥ ७७ ॥

(१३) कुप्यति कुड्यति क्रोधे भामने भामयत्यपि ।

चण्डते रोपयति च मन्दयति च रुप्यति ॥ ७८ ॥

गुध्रात्येवं संरभते ऽथो गृह्णात्यात्मने ऽप्यदः ।

आग्रहे ऽभिनिविशते (१४) कृपायां करुणायते ॥ ७९ ॥

कृपायते चानुकम्पते ऽनुक्रोशत्युत्पीयते ।

पृणापते च दयते क्रपते ऽभ्युपपद्यते ॥ ८० ॥
 प्रसीदत्यनुगृह्णाति चात्मने ऽयं (१५) विपीदति ।
 शोचतीति च शोके द्वे (१६) त्रयो ऽनुशयवाचिनः ॥ ८१ ॥
 अनुशेते ऽनुतपति स्युर्विप्रतिसरत्यमी ।

(१७) कन्दति क्रन्दति कृन्दत्यस्रयत्यापि रोदिति ॥ ८२ ॥
 वाप्यायते विलपति तेवते परिदेवते ।

क्रोशति क्लिन्दते क्लिन्दत्येते द्वादश रोदने ॥ ८३ ॥

(१८) अनुरज्यत्यनुरजत्यात्मने मिन्दयत्ययम् ।

(१९) मेघति स्निहति स्नेहे प्रीयते सप्त मेदते ॥ ८४ ॥

गर्वे ऽभिमन्यते गर्वयते कर्वति खर्वति ।

हृष्यति स्माभिमनुते गर्वत्युद्यति हृष्यति ॥ ८५ ॥

क्षीवते शौटति कडत्यपि हर्षति कण्डते ।

माद्यत्यहंकरोत्यात्मने (२०) ऽप्युन्मादे तु लोढति ॥ ८६ ॥

स्लेढत्युन्माद्यति भ्रेढत्येते लेढ्यति लोढ्यति ।

(२१) ताम्यति श्राम्यति ग्लानौ खिन्ते खिन्दति खिद्यते ॥ ८७ ॥

ग्लायति क्लाम्यति परिम्लायति क्लामतीति च ।

निर्विद्यते चोपति च ग्लेपते (२२) ऽप्यथ दूयते ॥ ८८ ॥

क्लिश्यते व्यद्यते तंतस्पति पम्पस्यतीति च ।

दुःखायते दुःख्यति च दुःखे कृच्छ्रायते ऽष्टकम् ॥ ८९ ॥

(२३) वीभत्सते च वीभत्से जुगुप्सत इतीर्यते ।

(२४) प्रमीलतीति तन्द्रयां स्याद् घूर्णते प्रचलायते ॥ ९० ॥

(२५) जम्भते जृम्भते चापि जृम्भे जंजभ्यते त्रयम् ।

(२६) शेते द्रायति निद्राति संसस्ति स्वपितीति च ॥ ९१ ॥

निद्रायते संविशति निद्रायां संसि मन्दते ।

(२७) बलते परिहृत्ती स्याद् घोटते परिवर्तते ॥ ९२ ॥

(२८) प्रबुध्यते च जागर्ति द्राहते जागरे अयम् ।

इत्यन्तःकरणवृत्तिवर्गः ।

अथ वाचिक्यावर्गः ॥

- (१) आचष्टे वक्ति वदति रपत्याख्याति भाषते ।
 ब्रूते ऽभिधत्ते गदति व्याहरत्यपि जल्पति ॥६३॥
 ब्रवीत्यभिदधाति व्याहरते कथयत्यपि ।
 शृणात्युदीरयत्युक्तौ कीर्तयत्यालपत्यपि ॥६४॥
 भ्रूणत्यपि वचत्येके वाचयत्यपि शंसति ।
- (२) पठत्यधीते ऽध्ययने चर्चयत्यपि चर्चति ॥६५॥
 आमनत्युपगुह्ये च गमयत्यपि शिष्यते ।
- (३) शिष्यणे ऽध्यापयति च शिक्षयत्यनुशास्ति च ॥६६॥
- (४) वेदमाचष्ट्यर्थे वेदापयति संमतम् ।
- (५) संस्तौत्यभ्यस्यति परिचिनोतीत्यात्मने ऽप्यमी ॥६७॥
 स्युः शीलयति च गुणयत्याप्रेक्षयति शीलने ।
- (६) सत्यापयति सत्योक्तौ (७) कुन्द्रयत्यनृतोदिते ॥६८॥
- (८) असम्पगुक्तौ शठयत्येवं भवयति द्वयम् ।
- (९) अपशब्दयति श्लेच्छत्यपभ्रंशयतीत्यपि ॥६९॥
 श्लेच्छयत्यपशब्दे स्युरपभाषतइत्यमी ।
- (१०) स्तलति श्रेयति श्लेषत्यन्यत्वे ऽन्यथयत्यपि ॥१००॥
- (११) मिथ्याकारयते त्वेतदन्यथात्वे ऽसकृत्कृते ।
- (१२) शपते शप्यति शपत्याक्रोशत्यपि शप्यते ॥१०१॥
 वेदत्याक्रोशने ऽमी पङ्क्तौ (१३) मिथ्याभिशंसने ।
 अभ्याख्यात्यप्यभिशपत्यभ्याचष्टे ऽभिशंसति ॥१०२॥
- (१४) जुगुप्सते वाचयति प्रवदत्यपि गर्हते ।

त्रयः क्षिपत्यात्मने ऽपि चोपक्रोशति निन्दति ॥१०३॥

निसः परेश्व वदति गल्हत्यपि च गल्हते ।

निंदायां स्युः कुत्सयते क्षिपत्यपकरोसमी ॥१०४॥

(१५) भर्त्सयते तर्जयते संतर्जति लजति लाजति च ।

लंजति लांजति तुल्याः तर्जयति च दृश्यते कविपु ॥१०५॥

(१६) प्रीतिभिन्ते प्रीतिभिनस्युपालभतइत्यपि ।

उपालम्भे(१७)सनिन्दे तु परिभाषतइत्यदः ॥१०६॥

(१८) स्तौति स्तुते नुवति नौति पनायतीदृ

स्तुत्यामृचस्यपि पणायति च सवीति ।

स्युर्वन्दते ऽर्कयति चेडयति प्रशंस-

सेतानि पञ्चदश दीव्यति मन्दते च ॥१०७॥

(१९) कथ्यते स्तोमयति च श्लाघते शाढते ऽपि च ।

शीभते शल्भते शाठयते स्युस्सप्त कथने ॥१०८॥

(२०) कव्यते वर्णयति च कवित्वे कवयस्यपि ।

(२१) उपश्लोकयतीसेतच्छ्लोकोपस्तयनार्थकम् ॥१०९॥

(२२) यज्ञेषु शंसतीत्यृग्भिः(२३)स्तुते स्तौतीति सामभिः ।

(२४) शास्त्रे* प्रतीष्टुणातीति प्रोत्साहे ऽनुष्टुणाति च ॥११०॥

(२५) स्यात्प्रसभिवदत्पाशीर्वादिआशाम्नाइत्यपि ।

(२६) निवभ्राति ग्रन्थति च ग्रथ्नाति श्रन्थयस्यपि ॥१११॥

श्रन्थति वटयसेवं पटयत्यपि गुम्फति ।

गुफत्येकादश ग्रन्थे दृभति ग्रन्थयत्यपि ॥११२॥

(२७) समाहरति संक्षेपे मंगृह्णाति समस्यानि ।

संक्षिपत्यात्मने ऽप्येते मांक्षिप्यानि तनाक्ति च ॥११३॥

यन्वयत्यपि मांक्षिप्तावष्ट कृणयते ऽप्यमी ।

* शास्त्रे शस्त्रसंबन्धिनि । प्रोत्साहे इत्यस्य विशेषणमेतत् ।

- (२८) विस्तृणोति व्यस्यति च विस्तृणात्यातनोति च ॥११४॥
 चत्वारस्त्वतिविस्तारे (२९) पञ्चते पञ्चयत्यपि ।
 व्याकरोति व्याकुरुते व्याचष्टेऽर्थापयत्यपि ॥११५॥
 व्याख्याति स्पष्टयति च व्यनक्ति व्यञ्जयत्यपि ।
 करोति प्रादुराविभ्यां विवृणोत्यात्मनेप्ययम् ॥११६॥
 प्रकाशने प्रकथयत्येते लक्षयतीत्यपि ।
 तिष्ठते धोषयति च विशब्दयति धोषति ॥११७॥
- (३०) आकारयत्याह्वयति हृतौ निह्वयते त्रयम् ।
 (३१) स्यात्संहृतौ संह्वयते (३२) स्पर्धया ह्वयते ह्वे ॥११८॥
 (३३) अनुयुङ्गे प्रश्नयति प्रश्ने झीप्सति पृच्छति ।
 (३४) आपृच्छते तु यात्रार्थे (३५) विप्रश्ने राध्यतीक्षते ॥११९॥
 (३६) आभिमुख्येन वचने प्रवदस्यति च ।
 प्रतिपत्त्युत्तरयति प्रसाहेत्यादयो ऽपि च ॥१२०॥
- (३७) अपङ्गुते ऽपजानीते निहङ्गुते ऽपलपत्यमी ।
 अपङ्गवे (३८) निराचष्टे प्रत्याचष्टे निरस्यति ॥१२१॥
 प्रत्यादशत्पन्नयत्यपोहति परास्यति ।
 पराणुदति चापास्यत्यात्मने स्पृर्गुदस्यति ॥१२२॥
 नर्गते ऽपाकरोतीति प्रत्याख्याति निराकृतौ ।
 पराकरोत्योणाति च दूषयत्यपि लुञ्चति ॥१२३॥
- (३९) उपमन्त्रयते घोषयते सांत्वयत्यपि ।
 चपत्युपगच्छन्दयति मामयत्यपि सांत्त्यने ॥१२४॥
 ममानुनयतीत्येवमात्मने (४०) ऽप्यघ सूचने ।
 सूचयत्यप्पुत्तुम्ने प्रयः पिशुनयत्यमी ॥१२५॥

इति वाचिकयामगः ।

अथ ध्वनिक्रियावर्गः ॥

- (१) ह्लादते नर्दति नदत्यपि गर्जति गुञ्जति ।
 कृजति क्षीजति गुजत्यपि गजति गृजति ॥१२६॥
 रेभते शिञ्जति रणत्येवं व्रणति मुञ्जति ।
 अम्बते लम्बते वेदत्यणति कण्ठतीति च ॥१२७॥
 शब्दायते कणति च रौति भ्रणति रासते ।
 वणति ध्रणति द्वावते च ध्वनति नासते ॥१२८॥
 कल्लते कौति वनति ध्वनयत्यपि भोजति ।
 कवते तोसति रसत्यपि हसति रायति ॥१२९॥
 गवते घोषति रवीत्यपि स्यमति कायति ।
 ढवते घवते वन्यते ऽवते स्वनतीति च ॥१३०॥
 रम्भते खवते गर्जयत्येते शब्दवाचिनः ।
- (२) भपते बुक्कयति च बुक्कतीति शुनां ध्वनौ ॥१३१॥
 (३) रिणाति रेपते वार्के (४) तिरश्चां वाड्यते ध्वनौ ।
 (५) द्रांसति ध्रांसति ध्वांसत्येते स्युर्घोरवाशिते ॥१३२॥
 (६) घुरत्याते च कुरति तारे कोचति निस्वने ।
 (७) हेपते हेपते ऽभ्वानां (८) हस्तिनां घृंहतीति च ॥१३३॥
- (१०) जीमूतानां स्तनयति गदयत्यपि गर्जति ।
 (११) स्फूर्जत्यशनिनिर्घोष (१२) उत्कण्ठास्वनप्रानुते ॥१३४॥
 (१३) उच्चर्चति च संक्रीडत्येते शकटकूजने ।
 (१४) हिक्कते हिक्कतीत्येतौ हिक्कायां (१५) सौति तु क्षुते १३५॥
 (१६) कासते कफजे शब्दे (१७) सौरते मणतीत्यदः ।
 (१८) कौसे कर्दत्य (१९) पानोत्ये पर्वते शर्धते पदे ॥१३६॥
 (२०) चीत्करोति दङ्करोति करिकार्मुकयोः क्रमात् ।
 द्रावात्मनेपि (२१) भूपादेः शिङ्गे (२२) भीते तु गायति ॥१३७॥

(२३) उपवीणयतीत्येतदुपगाने हि वीणया ॥१३८॥

इति ध्वनिक्रियावर्गः ।

अत्र भावविकाराणां धियामिच्छादिकर्मणाम् ।

वाचां तत्संगतानां च पर्यायाः प्राय ईरिताः ॥१३९॥

इति प्रथमकाण्डः ॥

आख्यातचन्द्रिकायाम्

द्वितीयकाण्डः ॥

अथोच्यन्ते नृविप्रादिचेष्टा वर्गेः समासतः ।

प्रसङ्गसङ्गताश्चान्याः पर्यायैस्तिङ्पदात्मकैः ॥१॥

अथ मनुष्यचेष्टावर्गः ॥

(१) प्रक्रम्यते प्रारभते प्रस्तौत्युद्धातयत्यपि ।

प्रस्तुते चोपक्रमते दशोपक्रम्यते ऽप्यमी ॥२॥

अभ्यावृत्ते प्रक्रमतउपजानात्युपक्रमे ।

(२) कृतौ करोत्यावहति विदधात्यावधाति च ॥३॥

वितनोत्यात्मने पक्ष (३) सृजत्युत्पादयत्यपि ।

निर्मिमीते भावयति निर्माति रचयत्यपि ॥४॥

निष्पादयति निर्वर्तयति साधयतीति च ।

(४) अनुतिष्ठत्याचरति श्रद्धायुक्ते ऽनुसृज्यते ॥५॥

(५) उत्तिष्ठते तु घटते चेष्टते त्रन्दतीहते ।

व्यायच्छते व्याभियते चेष्टने ऽष्टौ प्रवर्तते ॥६॥

(६) विदुत्सर्गे तु गुवति हृदते (७) ऽघावमेहति ।

मूत्रणे मूत्रयति च प्रस्रवत्यपि च त्रयम् ॥७॥

(८) उद्धर्तयति चोत्सादयत्युत्सीदति तत्समम् ।

(९) वस्ते प्रोर्णोति संवस्त्रयति प्रोर्णोति चेलति ॥८॥

परिधत्ते परिदधात्याच्छादे प्रोर्णुते ऽष्टकम् ।

- (१०) अनुलिम्पति चर्चायां दिग्धे देग्ध्यनुलिम्पते ॥९॥
चर्चत्येवं चर्चयति प (११) डथो भूषणार्थकाः ।
मण्डति मण्डयति च भूषयत्यपि भूषति ॥ १० ॥
परिष्करोत्यात्मने ऽलङ्करोति द्वे च मङ्कते ।
प्रसाधय (१२) त्यथोचंसत्यवतंसं ऽवतंसति ॥११॥
- (१३) प्रतिमुञ्चत्यपिनहत्यामुञ्चति पिनहति ।
भूषाद्यामोचने चत्वार्यूहनीयानि चात्मने ॥ १२ ॥
- (१४) चकास्ति भासते भाति द्योतते रोचते ऽसति ।
राजति त्वेपति घृणोत्यात्मने ऽपि चतुष्टयम् ॥ १३ ॥
भ्राजते शुम्भति शुभत्येजते शोभतीति च ।
प्रकाशते भ्राशते च भ्लाशते श्यन्यपि द्वयम् ॥१४॥
भ्रेजते दीव्यति हटत्यमी ज्वलति जोतते ।
वर्चते दीप्यते दीप्ता कनत्युल्लसतीति च ॥ १५ ॥
केचिज्जिघर्षति दीर्घीते वभस्ति छान्दसान्विदुः ।
कञ्चते योतते मन्दते ऽमी द्वात्रिंशदीरिताः ॥ १६ ॥
- (१५) नटत्यमी नाटयति नृत्ते नृत्य (१६) त्यथो ह्से ।
जक्षति कक्खति तकति ग्रहसति कखति घघति स्मयते ॥१७॥
- (१७) क्रीडति दीव्यति खेलति केलति विहरति च कूर्दते लसति ।
रमते ऽमी विहरते कुमारयति खूर्दते ॥ १८ ॥
केलायति ललत्येलायति खेलायतीति च ।
आढो ऽनुसंपरिभ्यश्च क्रीडते क्रीडनार्थकाः ॥१८॥
- (१८) हिलति स्याद्भावकृतौ त्रयं चुडति चुल्लति ।
- (१९) विडम्बयत्यनुकरोत्यात्मने ऽनुहरत्यदः ॥ २० ॥
अनुकारे (२०) रिङ्गणे तु रिङ्गति स्खलति द्वयम् ।
- (२१) भण्डते स्फुण्डयति च केलौ परिहसत्यपि ॥ २१ ॥

- (२२) कुत्सिते स्मयने प्रोक्तं तद् वा कुस्मयते पदम् ।
 (२३) तर्पे तृप्यत्यमी धित्सत्युदन्यति पिपासति ॥ २२ ॥
 (२४) पिवत्याचामति धयत्यपि चूपति पीयते ।
 पाने(२५)ऽयं लुध्यति लुध्यशनायति जिघत्सति ॥ २३ ॥
 (२६) जेमत्यश्नाति जमति भक्षयत्यत्ति खादति ।
 चरति ष्णाति क्षमति भुंक्ते चमति चर्वति ॥ २४ ॥
 बलभते घसति कापि छमति प्रत्यवस्यति ।
 चपत्यप्यभ्यवहरत्येते तर्णोति भक्षति ॥ २५ ॥
 तृणोति चात्मने पञ्चाप्युपभुंक्ते च जक्षति ।
 वेति भुक्तौ-विष्वणति चावष्वणति सध्वनौ ॥ २६ ॥
 (२७) ग्रसते ग्लसते गीर्णौ गिरत्येते गिलत्यपि ।
 (२८) गर्हितायां निजागति निजेगित्यत इत्यपि ॥ २७ ॥
 (२९) दंदश्यते दन्दशीति दन्दष्ट्यपि च खर्दति ।
 गर्हे दंशे(३०)ऽयं दशति धुद्धे दंशयति द्वयम् ॥ २८ ॥
 (३१) वान्तौ वमत्युद्विरति स्नुह्यत्युद्विलतीत्यमी ।
 (३२) निष्ठीव्यति ठ्ठीव्यति च निष्ठीवति च यूत्कृतौ ॥ २९ ॥
 (३३) शेषे परिशिनष्टीति शेषयत्यपि शेषति ।
 (३४) तृप्यत्येते मादयते तृप्नो ध्रायति तृम्फति ॥ ३० ॥
 तृप्नोत्येके छन्दसीदं तृपत्येवं चकत्यपि ।
 (३५) विश्राम्यतीति विश्रान्तौ कचिद्विश्रमते मतम् ॥ ३१ ॥
 (३६) स्युरास्ते तूपविशति निपीदत्युपवेशने ।
 (३७) ऊर्ध्वोभवति तूत्तिष्ठत्यूर्ध्वत्वे तिष्ठतीत्यपि ॥ ३२ ॥
 (३८) आदाने कोकते लाति गर्हिते ग्लहते कचिद्व ।
 वर्कते घिष्णते गृह्णात्येवं क्षपति चीवति ॥ ३३ ॥
 स्वीकरोतीति चत्वारि चात्मने स्युः प्रतीच्छति ।

घुण्णाते ऽमी गृह्यते घृण्णाते स्युश्चतुर्दश ॥ ३४ ॥

(३९) रहति त्यजति त्यागे जहात्युज्झति वुस्यति ।

विस्तजत्युत्सजति च मुञ्चते मुञ्चतीति च ॥ ३५ ॥

विप्यत्यवस्यति रहयति मोक्षयतीत्यपि ।

मोचयत्यूनयति चोत्सृज्यते हापयत्यपी ॥ ३६ ॥

(४०) वृणाक्ति वर्जयति च वृद्धक्ते युङ्गति जुङ्गति ।

वर्जने रास्त्रति प्रत्याचष्टे वर्जति युङ्गति ॥ ३७ ॥

व्यासेधति निपेधत्यात्मने परिहरत्यपि ।

(४१) अथ ग्रीणाति वरति वृणाति च वृणोति च ॥ ३८ ॥

ग्रीण्यात्मने ऽपि वरणे वारयत्यपि वृक्षते ।

वावृत्यते कीटयति ग्रीयते चापि वृश्यति ॥ ३९ ॥

(४२) करोति हस्तेपाणिभ्यां कुरुते चोपयच्छब्दे ।

विवहृत्युद्रहति चोद्वाहे परिणयत्यपि ॥ ४० ॥

चत्वारि चात्मने(४३)ज्येष्ठे ऽनूढे ऽत्र परिविन्दति ।

(४४) परिष्वजतआश्लिष्यत्यालिङ्गत्युपगूहति ॥ ४१ ॥

क्रोडीकरोत्वात्मने द्वावङ्गपालयतीति च ।

आलिङ्गने सप्त परिरभते(४५)ऽप्यथ कामने ॥ ४२ ॥

रिरंसते कामयते यियप्सति(४६)वृषस्यति ।

अन्यस्त्रीचे(४७)दयाश्वा चेदश्वस्यत्यथ(४८)चुम्बने ॥ ४३ ॥

निस्रति चुम्बति निस्ते(४९)व्यवैति मिथुनीभवत्यपि च ।

यभति च भजतीत्येते निधुवति संविशति मैथुने ऽमी स्युः ॥ ४४ ॥

(५०) उपभुङ्क्ते तृपभोगे सम्भुङ्क्ते निर्विशत्यपि ।

(५१) शूलत्यामयतीत्येते रुजत्यपि रुजि त्रयम् ॥ ४५ ॥

(५२) प्रमूयते प्रमूते च गर्भमोक्षे विजायते ।

प्रजायते जनयति जनन्ति ह्यन्दसं विदुः ॥ ४६ ॥

- (५३) उल्लाघयति भैषज्ये भिषज्यति चिकित्सति ।
 उपक्रमतइत्येतच्छाम्यत्युपरमत्यमी ॥ ४७ ॥
 इति मनुष्यचेष्टावर्गः ।

अथ ब्रह्मचेष्टावर्गः ॥

- (१) प्रक्षालयति पत्यूलयति शोधयतीत्यमी ।
 निर्णेनेक्ति पुनातीति धावसप्यात्मने त्रयप् ॥४८॥
 निङ्ङे माँष्टि च शौचे स्युर्मार्जयत्यपि मार्जति ।
- (२) मज्जसाप्लवते स्नाति स्नायत्येते ऽवगाहते ॥४९॥
 स्युर्मज्जने कुडस्येते(३)शुन्ध्यत्यपि शुन्ध्यति ।
 शुन्ध्यते शुध्यति शुचीभावे स्युरवदायति ॥५०॥
- (४) उपस्पृशति चाचामसमू आचमनार्थके ।
- (५) अभिवाद्यते नमति प्रणतावभिवन्दते नमस्यति च॥५१॥
 उपसंगृह्णात्युपसंगृह्णीति प्रणिपतति नमस्कुहते ।
- (६) अथार्चत्यञ्जति भजत्यपचायति चात्मने ॥५२॥
 चत्वारि बलगृयति च सभाजयति मानति ।
 सपर्यत्यर्चयति चाराध्नोति मह्यत्यपि ॥५३॥
 पूजयत्यर्हयति च महत्पाराधयत्यपि ।
 मानयत्यञ्जयति चार्हति यक्षयते ऽर्चने ॥५४॥
- (७) संमन्यते त्वाद्रियते संभावयति मूर्क्षति ।
 सत्करोत्यादेरे ऽपि स्यु(८)रुपात्मौ वरिवस्यति ॥५५॥
 शुश्रूषते परिचरत्युपान्ते च द्रवस्यति ।
- (९) यजति विदगार्चायां यजते चोषतिष्ठते ॥५६॥
- (१०) भिष्णज्यत्युपमेवायां लाडयत्युपसेवते ।
 वासयत्यपि संवाहयति विश्रमयत्यपि ॥५७॥

- (११) ददाति निर्वपति च दधात्यपि च दाशति ।
 सनोति दासति दिशत्यात्मने सप्त यच्छति ॥५८॥
 अपवर्जयति स्पर्शयति विश्राणयत्यपि ।
 वितरत्यर्पयति च चणत्यतिष्ठजत्यपि ॥५९॥
 ददते राति शणति प्रतिपादयतीति च ।
 दाने विलभते भ्राजयति श्रणति लाति च ॥६०॥
- (१२) स्वधाकरोसात्मने द्वौ पितृभ्यो निर्वपत्यपि ।
 (१३) विक्षिपत्यात्मने ऽपि स्याद्विक्षेपे विकिरत्यपि ॥६१॥
 (१४) प्रक्षिप्यति प्रक्षिपति मिनोत्यप्यात्मने द्वयम् ।
 प्रक्षेपे पर्ययति च(१५)हविर्दाने जुहोत्यदः ॥६२॥
 स्वाहावौषड्वपइभ्यश्च करोति कुरुते पदे ।
- (१६) मीणाति मयति द्वावप्यात्मने ऽवति तर्पति ॥६३॥
 पृणाति मीणयति च जिन्वत्यपि च हिन्वति ।
 धिनोति धिन्वति ध्रायतीत्यादीनि च तर्पणे ॥६४॥
- (१७) केतयसामन्त्रयते निमन्त्रयतइत्यपि ।
 आमन्त्रणे ग्रामयति कुणयत्यपि पञ्चकम् ॥६५॥
- (१८) धापयत्यात्मने ऽपि द्वौ धापने पाययत्यम् ।
 चूपयत्यादयो ऽप्यत्र स्यु(१६)रथो परिवेषणे ॥६६॥
 परिवेवोष्टि परिवेविष्टे यामयति त्रयम् ।
- (२०) आदयत्यात्मने ऽप्येतद्भोजयत्यादि भोजने ॥६७॥
- (२१) पृणाति पूरयति च पिपति प्राति पूर्वति ।
 पारयत्युम्भति तथा पर्वत्युभति मर्वति ॥६८॥
 तृणयत्याप्याययति पूरणे स्युर्भृणाति च ।
- (२२) आह्लादते मृडति च मृणाति सुखयत्यपि ॥६९॥
 पृडत्येवं मदयति मृडयत्यादि तोषणे ।

- (२३) इज्यारम्भे वीक्षते च (२४) जपतीति जपे तथा ॥ ७० ॥
 (२५) जंजप्यते तु जंजप्ति कुत्सिते जंजपीति च ।
 (२६) अभुक्तौ तृणवसति लङ्घते व्रतयस्यपि ॥ ७१ ॥
 (२७) तपस्यति श्राम्यति च तप्यते च तपःकृतौ ।
 (२८) मुण्डति मुण्डयति च मौण्ड्ये वापयतीति च ॥ ७२ ॥
 मद्राकरोत्यात्मने ऽपि द्वयं भद्राकरोति च ।
 (२९) उपेक्षतउदास्ते च पदे माध्यस्थ्यवाचिनी ॥ ७३ ॥
 (३०) स्युर्विरज्यत्युपरमत्यात्मने विरमत्यमी ।
 उपशाम्यति वैराग्ये मोक्षते च मुमुक्षते ॥ ७४ ॥
 (३१) परिव्रजति संन्यासे संन्यस्यत्यात्मने ऽप्यदः ।
 (३२) ब्रह्मीभवति कैवल्ये मुच्यते चापहृज्यते ॥ ७५ ॥

इति ब्रह्मचेष्टावर्गः ।

अथ क्षत्रियचेष्टावर्गः ॥

- (१) ऐश्वर्येण्दति नाथति सुरत्यपि नाथते ।
 तप्यते तपतीत्येके सुवतीष्टे च सौति च ॥ ७६ ॥
 (२) भुनक्ति पाति दयते गोपायति पिपतिं च ।
 रक्षति त्रायते त्राणे पालयत्यपि तेजति ॥ ७७ ॥
 स्पृणोति कुण्डयति च गुण्डत्यत्रति जंसारति ।
 (३) शास्ति शिष्टौ दण्डयति शिक्षयत्यपि दाम्यति ॥ ७८ ॥
 (४) आवर्जयति वशयत्यपि राधयतीति च ।
 वशीकरोति संगृह्णायात्मने द्वौ वशीकृतौ ॥ ७९ ॥
 (५) परिश्रीणीतइत्येतदुत्कोचादिवशीकृतौ ।
 (६) आयत्तौ स्यादायतते वशीभवति राध्यति ॥ ८० ॥
 (७) स्थिरीकृतौ स्थापयति द्रव्यत्यपि बृंहति ।

- (८) दधाति धत्ते विभृते विभर्ति भरतीति च ॥ ८१ ॥
 धरतीत्यात्मने ऽपि द्वौ भुरण्यति धियत्यपि ।
 मलते धारयति च मल्लते पोषयत्यपि ॥ ८२ ॥
 दधते वासयति च स्कुन्दते धारणार्थकाः ।
- (९) निपुङ्गुआज्ञापयति निर्दिशत्यादिशत्यपि ॥ ८३ ॥
 द्वावात्मने ऽपि चाज्ञाया(१०)मथ प्रस्थापयत्यमी ।
 स्युः प्रेषणे प्रेषयति प्रेष्यति ग्रहिणोति च ॥ ८४ ॥
- (११) संदेशे वादयति च संदिशत्यात्मने ऽप्यदः ।
- (१२) सुवति क्षिप्यति प्रेरयतीरोति कुपुभ्यति ॥ ८५ ॥
 नुदति क्षिपतीत्येतावात्मने कालयत्यपि ।
 ढिपत्येवं डेषयति लाभयत्यपि ढिप्यति ॥ ८६ ॥
 प्रेरयत्येलयति च प्रेरणे ऽस्यति विव्यति ।
- (१३) सेवते जुपते चापि शेवते क्लेवते ऽपि च ॥ ८७ ॥
 खेवते मेवते चापि ग्लेवते पेवते तथा ।
 मेवते चापि सेवायां भजति श्रयतीति च ॥ ८८ ॥
 आत्मने ऽनुरुणद्धयेते ऽनुसरत्यनुवर्तते ।
- (१४) सम्भक्तौ तु वृणीते स्युर्वनत्येवं सनत्यमी ॥ ८९ ॥
- (१५) सजूःकरोत्यात्मने ऽपि साहे सत्राकरोति च ।
- (१६) नृणाति लम्भयति च वहत्यपि नयत्यमू ॥ ९० ॥
 आत्मने ऽपि प्रापणे स्युः प्रापयत्यापयत्यपि ।
 गत्यर्था ये शिजन्तास्ते धातवो नीजसमार्थकाः ॥ ९१ ॥
- (१७) मन्दायते शोठति च लुण्ठत्यपि विलम्बने ।
 द्वावात्मनेपि समयाकरोति व्याक्षिपत्यमू ॥ ९२ ॥
- (१८) प्रतीक्षते प्रतीक्षायां स्युरागमयते तथा ।
 अनुपालयतीत्येते प्रतिपालयतीति च ॥ ९३ ॥

- (१६) त्वरायां संभ्रमति च संभ्राम्यति तुरप्यति ।
गुप्यति त्वरते सप्त संभ्रम्यति तुतीति च ॥६४॥
- (२०) वैकुण्ठे विह्वलति च टलति द्रुलतीति च ।
समति स्तमतीत्येते विह्वलत्यापि कन्दते ॥६५॥
क्रन्दते ऽपिच कैश्चित्तु कृदते क्रदते स्मृते ।
- (२१) ह्रीषायते ह्रीवते च ह्रैव्ये स्युरवगल्भते ॥६६॥
- (२२) कुडति ग्रन्थते हृर्हृत्प्रापि वमरति वङ्कते ।
नसते तुराति कुञ्जत्येवं हरति कुञ्जति ॥६७॥
भुजति ध्वरतीत्येते कौटिल्ये न्युञ्जतीति च ।
- (२३) गुप्तोक्तौ स्यान्मन्वयते(२४)भेदे तृपजपत्यदः ॥६८॥
- (२५) दम्भेच्छायां धीप्सतीति दिदम्भिपति धिप्सति ।
- (२६) संवर्मयति सन्नगत्यात्मने सज्जतीत्यमी ॥६९॥
संयतते दंशयते मन्नाहे पदपथकम् ।
- (२७) अध्यास्ते त्वधिगते चाधिवगत्यधितिष्ठति ॥१००॥
अधिरोहत्यधिक्रामत्यारोहत्यधिरोहणे ।
- (२८) स्पन्दने स्पन्दने तद्रत्स्फुरति स्फुलति द्वयम् ॥ १ ॥
- (२९) चलने चलति मेहृत्येवं त्रलति घटने ।
घलते वल्लते वेहृत्येवं हलति चेलति ॥ २ ॥
- (३०) उच्छाये तटति स्तुप्यत्युन्मृद्यत्यात्मने ऽप्यदः ।
- (३१) क्षोभते क्षुभ्यति क्षोभे क्षुब्धानि च्छान्दमं कचिन् ॥ ३ ॥
- (३२) मतिष्ठते ऽञ्चत्ययते व्रजययानिं गच्छति ।
क्रगोत्यटति यासोति मरतीयाति मर्षाति ॥ ४ ॥
हृम्भति द्रम्भति त्रद्वनीव्रत्यमानि मीमति ।
निहीने कङ्कने नसनीगन्तृच्छति वभ्रति ॥ ५ ॥
श्वङ्कते श्रङ्कते वस्क्रते ऽहने टीकते ऽध्रति ।

मस्कते लङ्घते शोणत्यङ्घते ऋङ्घते ऽर्दति ॥ ६ ॥

पयते वयते विच्छायति पन्थयतीजते ।

चरण्यति स्रङ्घते ऽपि घटते श्वञ्चते ऽद्गति ॥ ७ ॥

रद्गति श्वचते लङ्गतीर्ते ध्वजति ध्वञ्जति ।

चरति ध्रञ्जति श्वत्यण्ठते ग्लुञ्जतीप्यति ॥ ८ ॥

वञ्जति म्रोचति म्लोचत्यजति त्वञ्चतीजते ।

फणति द्रवते गाते पथते विच्छति कचिद् ॥ ९ ॥

पथति फ्रामति पतयते रिण्वति रण्वति ।

स्रवति श्यायते धन्वत्यञ्चते सलतीत्यपि ॥ १० ॥

शुनति छद्गति च श्वर्तयत्यपि रेवते ।

ससति च्छान्दसं केचिदेपते नेपते गतौ ॥ ११ ॥

सप्ताशीतिरितो ऽप्यन्ये नोक्ता विस्तरतो भयात् ।

(३३) वेगितायां गतौ सप्तामी स्युर्धावति तूर्यते ॥ १२ ॥

जवति श्वल्लति श्वलत्यपि द्रवति रंहति ।

(३४) डयते डीयते व्योमगते (३५) ऽथाकति चागति ॥ १३ ॥

चञ्चूर्यते ऽटाव्यते जङ्गम्यते चाप्यरार्यते ।

गत्यर्था यद्गुगन्ता ये कुटिलायां गतौ हि ते ॥ १४ ॥

(३६) वल्गतीति प्लुतगतौ पुवते शशति त्रयम् ।

(३७) मन्दायां चोपतिं गतौ (३८) चतुरायां तु धोरति ॥ १५ ॥

(३९) सन्ततायामतति च (४०) ऋसरतिच्छद्गना गतौ ।

(४१) मन्दते विकलायां तु द्वयं खञ्जति खोरति ॥ १६ ॥

(४२) नीचैः फक्कति (४३) कुत्सायां द्रा (४४) सधाग्रे पुरसदः ।

(४५) पयते वाति वातस्य (४६) ब्रह्मति भवहसपाम् ॥ १७ ॥

(४७) भ्रमति भ्राम्यति भ्रम्यत्यापि पर्यटति भ्रमे ।

घोणते घूर्णते पर्येत्येते घुणति घूर्णति ॥ १८ ॥

- (४८) उद्गच्छत्युन्नमति चाप्युज्जिहीतउदीयते ।
उदञ्चत्युदयत्येतावात्मने द्वाबुदेति च ॥१६॥
गत्यर्थाः प्राय उत्पूर्वा उदयस्याभिधायकाः ।
- (४९) आक्रम्यते चाक्रमते ज्योतिष्कर्तृकउद्गमे ॥ २० ॥
- (५०) संचारे चरतीत्येष तृतीयायुक्त आत्मने ।
- (५१) पतत्यधोगतौ भ्रंसते ऽपि भ्रश्यति भृश्यति ॥ २१ ॥
गलति संसते ऽष्टमी च्यवते स्कन्दतीति च ।
- (५२) अस्तंगमे ऽस्तमयते निम्नोचत्यस्तमेति च ॥ २२ ॥
- (५३) इष्यति नश्यति पलायते ऽन्तर्धत्तइत्यपि ।
मुण्ठते ऽपैत्यपक्रामत्येवमाद्याः पलायने ॥ २३ ॥
- (५४) स्कुनाति च स्कुनीते च स्कुनोत्याप्रवते ऽपि च ।
स्कुनुते स्कुन्दते चापि पडाप्रवणवाचिनः ॥ २४ ॥
- (५५) अतिक्रामत्युचरते चादृत्यतिचरत्यपि ।
उल्लङ्घयत्यतिक्राम्यत्येवमाद्या अतिक्रमे ॥ २५ ॥
- (५६) द्यौत्यभिगच्छत्यभियात्यभ्येत्याद्या अभिक्रमे ।
- (५७) अभियोगे ऽभ्यवस्कन्दत्यद्भुत्यास्तिघ्नते ऽपि च ॥२६॥
सप्ताभियुङ्क्ते तिक्रोति तिगोत्यासेधतीति च ।
- (५८) सेनया त्वभियाने स्यादभिपेणयतीति च ॥ २७ ॥
- (५९) सन्निकर्षत्यवष्टब्नात्यासीदत्यपि नेदते ।
परस्मै द्वौ संनिकृषते ऽवष्टब्नोति चान्तिके ॥ २८ ॥
- (६०) प्राप्नोति प्राप्नोति भवते विन्दत्यवरुणादि च ।
आत्मने ऽपि द्वयं भावयते लभतक्रच्छति ॥२९॥
- (६१) व्याप्नोति चाश्रुते ऽक्ष्णोति व्याप्तौ श्लासति दासति ।
द्वावाचिनोति वेवेष्ट्यात्मने ऽप्यक्षति चेन्वति ॥ ३० ॥
- (६२) पर्याप्नोति तु दाप्नोति क्षमते प्रभवत्यपि ।

भोषत्यलत्यात्मने ऽपि द्वौ पारयति कल्पते ॥ ३१ ॥

राघते लाघते शक्तौ स्फुरते विभवत्यपि ।

(६२) स्युरुद्यमे ऽवगुरते दृहत्यदति गूर्यते ॥ ३२ ॥

उद्गारयतउद्युङ्क्तउद्यच्छत्यात्मने ऽप्यदः ।

(६३) हेडाति स्नायति वटत्यपि गुध्यति वण्डते ॥ ३३ ॥

मण्डते वेष्टते वेष्टे मगध्यति मुरत्यपि ।

कृणत्ति गुण्डयति च परिक्षिपति चात्मने ॥ ३४ ॥

(६४) वेष्टनायां वटयति वेष्टयत्यादयो ऽपि च ।

(६५) निरुणद्धि निगृह्णाति चात्मने द्वौ निरोधने ॥ ३५ ॥

(६६) आज्छत्याकर्षआकर्षत्यायच्छत्यात्मने ऽप्यदः ।

(६७) घृष्णोति चाधिकुरुते धर्षयत्यपि धर्षति ॥ ३६ ॥

जयत्येवं विजयते जयत्यभिभवत्यपि ।

अभ्यस्ति च प्रसहते पराभावयतीति च ॥ ३७ ॥

विमानयत्यभिभवे व्लीनातिं न्यक्करोति च ।

लङ्घयत्साक्रमति च तरत्याक्रम्यतीति च ॥ ३८ ॥

(६८) विशेषयत्यतिशये ह्यतिशेते विशेषति ।

उत्कर्षयसञ्जयतिं विगिनाष्टि प्रकर्षति ॥ ३९ ॥

(६९) चित्रीयते लिङ्गयति विस्माययति चाद्भुते ।

(७०) स्वातां कुहयते विस्मापयते हेतुतो ऽद्भुते ॥ ४० ॥

(७१) धूनयति धुवति चलयति धूनोति धवति धुनाति च धुनोति ।

चत्वारि चात्मने कम्पयति क्षमापयति वाजयति ॥ ४१ ॥

द्वालयति ह्वालयति द्रलयति हललयतीति स्युः ।

तद्वत्पेह्लोलयति प्रकम्पने डोलयत्यपि च ॥ ४२ ॥

(७२) विलोडयति मथनाति मथसेवं स्रजस्यपि ।

गाहते मन्यने लुठ्यत्यपि लोटाति मन्याति ॥ ४३ ॥

- (७३) खेदत्युदत्रासने भाययसेवं दरयत्यपि ।
 (७४) प्रयोजकाद्गये भीषयते भाषयते ऽपि च ॥ ४४ ॥
 (७५) क्षमायते कम्पते त्वङ्गसेनतीर्ते च वेपते ।
 केपते ग्लेषते कम्पे गेषते विजते दश ॥ ४५ ॥
 (७६) ताडने ताडयति च हन्ति विध्यति तयडते ।
 प्रहरसात्मने सट्टयति स्फिट्टयतीति च ॥ ४६ ॥
 आघट्टयति चास्फालयति जासयतीत्यमी ।
 आहृते ऽकर्मकत्वे स्यात् स्वकीये ऽङ्गे च कर्मणि ॥ ४७ ॥
 (७७) युध्यते संप्रहरते युद्धे जजति जञ्जति ।
 संमर्दयति संग्रामयतीमे कलहायते ॥ ४८ ॥
 (७८) करोत्युपाजे ऽन्वाजेभ्यामात्मने ऽपि बलार्पणे ।
 (७९) विक्रम्यते वीरयते पराक्रमतइत्यपि ॥ ४९ ॥
 प्रगल्भते शूरयते पराक्रम्यतइत्यसौ ।
 ओजायते विक्रमते विक्रमे ऽष्टपदी भवेत् ॥ ५० ॥
 (८०) अरुष्करोसात्मने ऽपि ग्रणयत्यङ्गचूर्णने ।
 (८१) गोकर्तृकायां हिंसायां प्रस्तुम्पति मुटा भवेत् ॥ ५१ ॥
 (८२) हिनस्ति संग्रयति छ्वदते हन्ति तर्बति ।
 तोपति च ओपतीपत्यापि तूर्वति धूर्वति ॥ ५२ ॥
 तोफति वोफति रुशसपि तुम्पति वुम्पति ।
 तुम्फति वुम्फति शसत्यूर्वसर्वति नोजति ॥ ५३ ॥
 नभते भर्वति मपसेवं नभ्राति नभ्यति ।
 तोभते शर्वति वपसापि तुम्नाति तुभ्यति ॥ ५४ ॥
 शूर्यते शेषति तुपत्यापि रोपति रेपति ।
 धूर्यते यूषति तुफत्यापि दूर्वति धूर्वति ॥ ५५ ॥
 प्रमापयत्यर्दयति निर्वापयति रिप्यति ।

तृणोदि मारयति च श्लथत्यर्दति गूर्यते ॥५६॥

क्रयत्पुज्जासयति च श्राययत्यापि युध्यति ।

तृहत्पुध्नुदयति च क्षिणाति च कृणाति च ॥५७॥

मतिष्किरत्यालभते तृणात्युन्मथतीति च ।

क्षिणोति छपाति दूणाति कृणोति क्षिणोति च ॥५८॥

अष्टौ क्षणोति मीनाति कृणातीत्यात्मने ऽप्यमी ।

कुन्थति पुन्थति लुन्थति रिशति रुशति हिंसति स्तृहति ॥५९॥

तृंहति स्तम्भति मृणति च चुम्बयति श्रयति च क्लयति ।

सर्भति मेदति दृणति स्फिदयति च हिंसयत्यमी चृतति ॥६०॥

पण्णवति हिंसायामुक्ताः शिष्टाश्च ये गणो दृश्याः ।

केवालीखेवालीगेवालीमस्मसाशद्वाः ॥६१॥

अर्धालीवर्पालीषर्वालीमसमसाश्च तथा ।

गतिसंज्ञा हिंसायामष्टोदिष्टाः करोतेः प्राक् ॥६२॥

(८३) वस्तयते गन्धयते लुम्बति लुम्बयति चार्दनार्थाः स्युः ।

ओहति तोहति वोहति तद्गुम्बति च तुम्बयसेते ॥६३॥

(८४) दम्फति दफति दुनोति व्यथयति दुःखयति तपाति पीडयति ।

क्लिश्नाति दूनयत्यापि धूपायति खेदयत्याद्याः ॥६४॥

दुःखाकरोति तुदति च करोति वैकल्यमुदाद्विभ्यो ऽमी ।

आत्मने ऽपि ग्लपयति ग्लापयत्यापि पीडने ॥६५॥

रोठते लोठते कुप्यतात्यापि मन्थति वाषते ।

एठते हेठते तत्र लोटते क्लेशयत्यापि ॥६६॥

शण्डते शूलाति रुजत्युपत्यामयतीति च ।

(८५)*अनक्ति मोटयति च भञ्जयत्यापि मोटति ॥६७॥

मुटति म्रदते मर्दे मृद्नाति च पिनष्टि च ।

क्षुन्ते क्षुण्णाति संचूर्णयति पाशयतीति च ॥६८॥

(८६) पंसयति ध्वंसयति च नक्षयति च धक्कयत्येते ।

जम्भयति क्षपयति च नाशयति च नाशनार्थाः स्युः ॥६९॥

(८७) उन्मूलयत्युज्जहाति चोत्पाटयति वै समाः ।

उत्खनत्यात्मने ऽप्येते पञ्चोज्जटयतीति च ॥७०॥

(८८) भङ्गे पराभवत्युक्ते पराभवतइत्यम् ।

(८९) जयत्युत्कर्षसंप्राप्तौ तथा विजयते पदम् ॥७१॥

इति सत्रियचेष्टावर्गः ।

अथ वैश्यचेष्टावर्गः ॥

(१) कृपते कृपतीत्येते कृपौ क्षुरति कर्पति ।

रदत्येवं विलिखति हलति स्युः खनत्यपि ॥७२॥

(२) बीजाकरोत्युप्तकृष्टौ (३) स्याद्वितीयाकरोति च ।

शम्वाकरोति द्विगुणाकरोति द्विः कृपौ त्रयम् ॥७३॥

(४) तृतीयात्रिगुणाभ्यां च करोति त्रिः कृपौ मतम् ।

आख्यातानि खनत्यादीन्यूहनीयानि चात्मने ॥७४॥

(५) हलिग्रहे हलयति हलिरुक्तो महद्धलम् ।

(६) वपत्युप्तौ प्रकिरन्नि वपते (७) ऽप्यथ रोपणे ॥७५॥

शूलयत्यपि संरोहयति संरोपयत्यपि ।

(८) ध्रुवति ध्रुवति स्थैर्ये स्थिरीभवति स्त्रायति ॥७६॥

वदत्येते च खदति मूलति प्रतिनिष्ठति ।

(९) पंत्यत्येते वायति च शोपे शुष्णति शुष्णति ॥७७॥

आशयायते शुष्णयति लङ्घते (१०) ऽप्यथ वर्पति ।

उनक्ति शीकते शर्षत्यपि मर्षति सिञ्चति ॥७८॥

आर्द्राकरोति च ज्ञेयमात्मने ऽपि चतुष्टयम् ।

सीकयति तेमयतीत्यादि जेषति सूदति ॥७९॥

सचते पर्षति गरत्यापि मेपति मर्षति ।

यरत्युसति सेकें स्युर्नेपत्यपि च शिष्यति ॥ ८० ॥

गडत्येवं मेहति च तथा मिन्वति निन्वति ।

क्लिद्यति स्तिम्यति स्तीम्यत्याद्रौभावे च तिम्यति ॥८१॥

(११) स्युः पुंसयति पुष्णाति दृहत्यादि च वर्धने ।

(१२) संचये संविभर्तीति संभरत्यात्मने त्रयम् ॥ ८२ ॥

संचिनोति खलत्येवं संभाण्डयतइत्यपि ।

राशीकरोत्यात्मने द्वौ संवहति समूहते ॥ ८३ ॥

(१३) उच्चिनोति शिलत्युञ्छे सिलत्युच्चिनुते तथा ।

उञ्छति ध्रासयति च ध्रम्नात्यपि तथेपति ॥ ८४ ॥

(१४) अवहन्तीति वैतुष्यकरणे कण्डयसीप ।

फलीकरोति वितुषीकरोतीत्यात्मने द्वयम् ॥ ८५ ॥

परापुनात्यात्मने ऽपि प्रस्फोटयति तत्समम् ।

(१५) मिमीते मायते माने माहते मस्यतीति च ॥ ८६ ॥

धुल्वयत्यपि संमाति(१६)संभवे संभवत्यपि ।

पणते दीव्यति तथा ऽऽत्मने व्यवहरत्यदः ॥८७॥

व्यवहारे च पनते (१७) परिवर्तयतीत्यपि ।

विक्रीणीते निमयते ऽवक्रीणीते विक्रीयते ॥ ८८ ॥

सत्याकरोत्यात्मने ऽपि तुल्यौ ससापयत्यपि ।

क्रीणाति चैवं क्रीणीते विसारयति च क्रये ॥८९॥

(१८) निष्णाति दक्षते चापि नैपुण्ये निपुण्यत्यपि ।

(१९) अर्जने त्वर्जयति च तथैवार्जति सर्जति ॥ ९० ॥

(२०) कलयत्यपि संख्याति संख्याने गणयत्यपि ।

सञ्चष्टे कलते(२१)तुल्यौ त्वाहन्ति गुणयत्यमृ ॥ ९१ ॥

- (२२) उत्पुंसयति तु प्रोज्झे प्रोज्झत्युत्सारयत्यपि ।
 (२३) वण्डति व्युष्यति तथा विभजत्यात्मने ऽप्ययम् ॥ ९२ ॥
 विभागे वण्टयति च विभाजयत्यवमाति च ।
 (२४) न्यासे निक्षिप्यति न्यस्यत्येवं परिदधाति च ॥ ९३ ॥
 निक्षिपत्यात्मने चोपनिदधाति चतुष्टयम् ।
 (२५) तिरोदधात्यपिदधात्यन्तर्धौ पिदधाति च ॥ ९४ ॥
 तिरस्करोति व्यस्यति छन्दस्यपवरत्यपि ।
 आवृणोति व्यवदधात्यृणोत्यतिदधाति च ॥ ९५ ॥
 संवृणोति स्तृणोत्येतान्यात्मने ऽपि त्रयोदश ।
 अपवारयति छादयति स्थगयतीति च ॥ ९६ ॥
 कूलति त्वचतीत्येवं कुम्बयत्यपि कुम्बति ।
 हगति हगतीत्येते शुडति स्युडतीति च ॥ ९७ ॥
 स्तृणोति तिरयत्येवं स्तृणुते गोपयत्यपि ।
 अपोर्णुते त्वपोर्णोति(२६)विवृणोति च ॥ ९८ ॥
 तथैवापवृणोति द्वावात्मने *निरिणाति च ।
 (२७) अपेक्षते ऽभ्यर्थयते भिषते ऽर्दति नायति ॥ ९९ ॥
 याच्ञायां वनुते मार्गत्यभी चनति याचति ।
 चदतीत्यात्मने ऽपि स्यु(२८)र्वेधते मार्गयत्यपि ॥ १०० ॥
 मार्गत्यप्यश्नति गवेपयत्यन्वीक्षते ऽपि च ।
 अन्वेपते च पयति चिनोतीत्यात्मने ऽप्यदः ॥ १०१ ॥
 अन्वेपणे मृगयते मृग्यतीत्यपि केचन ।
 (२८) प्रतिदत्ते विनयते निर्यातयति तत्तमम् ॥ १०२ ॥
 विचोत्सर्गे व्ययति च तथा विनयते ऽपि च ।
 (३०) दोहानुकुल्येदुग्धे(३१)भौः प्रस्तुते प्रम्लवेस्त्रयम् ॥ १०३ ॥

रिणाक्ति दोग्ध्यात्मने ऽपि प्रपूरयति दोहने ।

(३२) क्षरणे स्तेपते श्रोतत्यपि क्षरति तेपते ॥१०४॥

रीयते स्यन्दते चैव (३३) स्रवति स्नोति तु स्रवे ।

(३४) विष्णाति रेचयति च विप्रयुङ्क्ते च रेचति ॥१०५॥

विश्लेषणे स्युर्विश्लेषयति यौति वियौति च ।

(३५) मिश्रयत्यपि संयौति संपृक्ते संपृणक्ति च ॥१०६॥

मिश्रणे संसृजति च श्रीणातीत्यात्मनि ऽप्यदः ।

(३६) सङ्गतौ समियतीति सङ्गच्छति समृच्छति ॥१०७॥

अकर्मकास्त्वात्मने ऽमी संवध्नाति मिलत्यपि ।

समवैति व्यतिसृजत्येवं सचतुश्चयति ॥१०८॥

(३७) आतश्चत्यातश्चने च (३८) विलम्बत्यासजत्यपि ।

आलम्बने ऽथ दौधिल्ये श्रन्थते चिह्नुतीति च ॥१०९॥

(३९) ओलण्डयत्युन्नयतउक्षिपत्यात्मने ऽप्यदः ।

उलण्डयति चोत्तम्नात्युत्तम्नोत्युत्तरत्यपि ॥११०॥

उत्तम्भयति चोत्क्षिप्यत्युत्क्षेपे दोलयत्यपि ।

(४०) आनीतावानयत्येतावात्मने ऽप्याहरत्यपि ॥१११॥

(४१) संमार्जयति संमार्ष्टि तथा परिसमूहति ।

समूहते च संमार्ग (४२) उपदेग्युपलिम्पति ॥११२॥

पदद्रयं चात्मने ऽपि गोमयत्युपलेपने ।

(४३) संधुक्षयति संदीपयतीन्वे ज्वालयत्यपि ॥११३॥

संधुक्षणे ज्वल्यतिच्छर्दते च्छर्दयत्यपि ।

(४४) पाके श्रीणाति पचतीत्यात्मने अपयत्यपि ॥११४॥

रन्धयत्यपि विह्वेदयति साधयतीति च ।

श्राति श्रायति विह्विद्यत्यपि राध्यति रध्यते ॥११५॥

पच्यते कट्यते चैते पाके स्युः कर्मकर्तृके ।

- (४५) ऋजते भर्जते भ्राष्ट्रे तृपभृज्जति भृज्जते ॥११६॥
 (४६) शूलाकरोत्यात्मने ऽपि शूलपाके पदं मतम् ।
 (४७) द्रवीकृतौ लीनयति लयति द्रावयत्यपि ॥११७॥
 लालयत्यपि लाययत्यपि लापयतीत्यमी ।
 (४८) द्वौ संदधात्यभिपुणोत्यात्मने द्वौ च शुच्यति ॥११८॥
 तथा चुच्यत्यभिपवे (४६) संस्कृतौ संस्करोत्यदः ।
 आत्मने(५०)प्रतियन्ते तु स्यादुपस्कुरुते पदम् ॥११९॥
 (५१) स्वादते स्वर्दते रुच्यां स्वदते रोचते ऽपि च ।
 इति वैश्यचेष्टावर्गः ।

अथ शूद्रचेष्टावर्गः ॥

- (१) वयते वयति व्यूतावूयते(२)ऽथ विपीव्यति ॥१२०॥
 स्यूतौ निपीव्यति तथा परिपीव्यति सीव्यति ।
 (३) तक्ष्णोति तक्षति तनयति त्वक्षति तक्षणे ॥१२१॥
 तनूकरोत्यात्मने ऽपि परिवासयतीति पदम् ।
 (४) उत्तेजयति तीक्ष्णत्वे संक्ष्णुते क्ष्णौति निश्रयति ॥१२२॥
 निशिनोति निशीशांसत्यात्मने ऽपि मतं द्वयम् ।
 (५) लुनाति लुम्पति तथा छिनत्तीत्यात्मने त्रयम् ॥१२३॥
 घुटति छोटयति च घुटति छुटतीति च ।
 छेदने वर्धयति च छयति वृश्चति कृन्तति ॥१२४॥
 चतुर्दश त्रोटयति घाति छेदयतीत्यमी ।
 (६) ओटति चुटति च्छेदे च्छिद्यते कर्मकर्तृके ॥१२५॥
 (७) भिन्ने विदारयति च भिनन्ति घाति मुण्डति ।
 विनति स्फोटयति च दृणात्याग्वण्डयत्यपि ॥१२६॥
 मुस्यति च्छिद्यति च दारयत्यपि भेदने ।

- (८) वहति श्रेषति श्लेषत्यपि प्रोपति चूर्यते ॥२२७॥
तापयत्योपति तपत्यपि प्लुप्यति कुण्डते ।
वाहे कूटयति श्लोपसमी(९)तत्र तु गार्हते ॥ २२८ ॥
दन्दह्यते दन्दहीति दन्दग्धीति पदत्रयम् ।
- (१०) प्रोचति स्तेनयति च चुरण्यति च रुण्टति ॥२२९॥
स्तेये चोरयति ग्लोचयति कोजति खोजति ।
मुष्णाति लुण्टयति च भूपत्यपहरत्यदः ॥२३०॥
आत्मने(११)ऽप्यास्कन्दतीति जर्हतीति बलाद्धृतौ ।
- (१२) प्रसहत्यात्मने ऽप्येव हठतीति बलात्कृतौ ॥२३१॥
- (१३) धूर्तक्रियायां शठति द्राघते मद्धते त्रयम् ।
- (१४) निष्कुष्णाति च निष्कर्षे निष्कर्षति च तूलति ॥२३२॥
स्यान्निष्कुलाकरोत्येतदात्मने (१५) चात्र सव्यधे ।
डाज्जिन्पत्रासपत्राभ्यां करोति कुरुते परे ॥२३३॥
- (१६) संदानयति वध्नाति मूर्वत्यन्दति कीलति ।
पाशयत्यन्तति जुटति सिनुते च कञ्चते ॥२३४॥
कचते टङ्कयति च योजयत्यपि मव्यति ।
काञ्चते ग्रन्थयति च सिनाति च सिनोति च ॥२३५॥
संयच्छत्यात्मने पट् स्युर्नह्यत्यपि दधाति च ।
पुनातीति मवते च वन्धे मवति योजति ॥२३६॥
- (१७) स्तम्भते स्कम्भते स्तम्भे वस्यत्यपि च पीलति ।
स्तम्भोति प्रतिवध्नाति स्तम्भ्नाति स्तम्भयत्यपि ॥२३७॥
स्कम्भोति चैव स्कम्भ्नाति स्तुम्भोति स्कम्भयत्यपि ।
स्तुम्भ्नाति चैव स्कुम्भ्नाति स्कुम्भोत्येतानि षोडश ॥२३८॥
- (१८) साहसिक्ये प्रकुरुते(१९)दुःखयत्यधयत्यपि ।
कष्टायते दुष्कृते ऽमी(२०)प्रत्ययंति तु दुप्यति ॥२३९॥

विघ्ने विहन्त्यन्तरेति प्रत्यूहत्यात्मने ऽप्यदः ।

विघ्नयत्यन्तरयति विच्छिन्ते विच्छिनत्ति च ॥२४०॥

(२१) सन्ताने सन्तनोतीति निर्वहत्यात्मने द्वयम् ।

तथा सत्रयते सन्तानयतीति चतुष्टयम् ॥२४१॥

इति शूद्रचेष्टावर्गः ।

इति द्वितीयकाण्डः ॥

आख्यातचन्द्रिकायाम्

तृतीयकाण्डः ॥

प्रकीर्णकसनाद्यन्तनानार्थान्यात्मनेपदे ॥ १ ॥

तदन्यस्मिन् विभागश्च संगृह्यन्ते ऽत्र वर्गशः ।

अथ प्रकीर्णकवर्गः ॥

यानि पूर्वमसंगत्या नैवाख्यातान्यचक्षत ॥ २ ॥

वक्ष्यन्ते तानि वर्गे ऽस्मिन् प्रकीर्णारूपे यथास्मृतिः ।

(१) विभाति व्युच्छते व्युष्टे प्रभाति विविशत्यपि ।

(२) दिवन्दते श्वेतते त्रीणि स्युः द्युल्लत्वे ऽवदायति ॥ ३ ॥

(३) रज्यति त्रीणि रजति लोहितायति चात्मने ।

शोणतीति च रज्जिन्नि(४)श्यामत्वे श्यामलायते ॥ ४ ॥

नीलायते नीलति च तथा श्यामायते पदम् ।

(५) चिन्दत्यवयवे भिन्दत्यवयौति सदत्यपि ॥ ५ ॥

(६) संघाते झटति श्रोणत्येवं जटति पुलति ।

गोष्टते लोष्टते श्लोणत्यपि अक्षति पिण्डते ॥ ६ ॥

श्लोकते हुण्डते पिण्डयति पूलयतीत्यपि ।

शण्डते ऽथो मुस्तयति स्थायत्यश्रोति चाक्षति ॥ ७ ॥

इति प्रकीर्णकवर्गः ।

अथ सनाद्यन्तवर्गः ॥

(१) धातोस्तुमर्थादिच्छायां सनि रूपं बुभूयति ।

शिशिक्षिपतइत्यादि-पूर्ववच्चात्मनेपदम् ॥ ८ ॥

- (२) सुपो मान्ताव्ययान्यस्मात्कचित्काम्यतिकर्मणः ।
आत्मनस्तु तदिच्छायामर्थे शब्दद्वयं भवेत् ॥ ९ ॥
पुत्रकाम्यति पुत्रीयत्यृक्काम्यत्यृच्यतीति दिक् ।
- (३) एवं कर्मण आधारादाचारादुपमार्थकात् ॥ १० ॥
कचित्पुत्रीयति च्छात्रं यञ्जे सौधीयतीति दिक् ।
- (४) उपमानात्तथा कर्तुराचारार्थे क्यङि क्किपि ॥ ११ ॥
द्वे रूपे भवतो यद्वद् गर्दभो ऽश्वायते ऽश्वति ।
- (५) क्यङ्योजोऽप्सरसोर्नित्यं पयश्चादेस्तु वा सलुक् ॥ १२ ॥
कन्या ऽप्सरायते त्योजायते ऽहिः कं पयायते ।
पयस्यते तथा ऽन्यस्मात्सलोपादि समूहताम् ॥ १३ ॥
- (६) क्यर्थे भृशादेर्ह्रस्वोपे क्यङ्यच्छपन्ताद्भृशायते ।
सुमनायतइत्यादिरूपाण्यृह्यानि सर्वतः ॥ १४ ॥
भृशः शश्वत्पद्रेहद्रेहद्रर्चो ऽथ दुर्मनाः ।
सुमना उन्मना ओजो ऽभिमनाश्चपलः शुचिः ॥ १५ ॥
मन्धरेफन्मद्रभद्रपण्डिताण्डरकण्डराः ।
उत्सुको हरितो नीलः फेनः शीघ्रो भृशादयः ॥ १६ ॥
- (७) तत्रैव डाञ्जलोहितावेः क्यपि वा चात्मनेपदम् ।
दिग्जलोहितायतीत्यादि डाचः पठ्यटायति ॥ १७ ॥
लोहितजिल्लश्यामाः मृत्पदुःखे धूमचर्मगरश्च ।
हर्षो मूर्खा निद्रा कृपा च करुणादयो ऽप्यटत्करणात् ॥ १८ ॥
- (८) कष्टात्सत्राच्च कक्षाच्च कृन्नाद्गहनतो ऽपि च ।
कष्टायतेऽभृतयः पापार्थं क्रमणे क्यङि ॥ १९ ॥
- (९) तं वर्तयति रोमन्याद्रोमन्धायतइत्यदः ।
- (१०) वाप्योष्मफेनादुद्गन्ताविर्दं वाप्यायते मुग्गम् ॥ २० ॥

- (११) सुखादेः स्यादनुभवत्यर्थे दुःखायतेमुखाः ।
सुखदुःखासकृपणकरुणालीकटप्रवत् ॥ २१ ॥
कृच्छ्रप्रतीपसोढाः स्युरमी दश सुखादयः ।
- (१२) शब्दादिषु कृतौ शब्दायते वैरायतेमुखाः ॥ २२ ॥
शब्दादयस्तु सूत्रोक्ता वार्तिकोक्ता अटादयः ।
अटाट्टशीकाकोटाश्च सोटापृष्ठौ च दुर्दिनम् ॥ २३ ॥
पोटापृष्ठा च सुदिनं नीहारश्चेत्यटादयः ।
- (१३) तपस्यतीत्यादिकं तु प्रायः पूर्वं प्रदर्शितम् ॥ २४ ॥
- (१४) कण्ठवादेर्यकि कण्ठ्यसात्मने ऽपि दृणीयते ।
अभूयतीत्यादिकं च प्रायः प्रागेव कीर्तितम् ॥ २५ ॥
- (१५) धातोर्हलादेरेकाचः पौनःपुन्ये भृशे यङि ।
चेक्रीयतेप्रभृतयो (१६) न भृशार्थे शुभे रुचः ॥ २६ ॥
- (१६) बहुलं लुकि तत्रापि बोभोत्यादिकमृद्धताम् ।
- (१७) सूचिसूच्यूर्णुमूष्यर्ष्यश्चिभ्यश्च यङिष्यते ॥ २७ ॥
सोसूच्यते ऽटाच्यते ऽरार्यतइत्यादिकं ततः ।
- (१८) गत्यर्थेभ्यस्तु कौटिल्ये लुपादेर्भावगर्हणे ॥ २८ ॥
यङि जङ्गम्यते लोलुप्यतइत्यादिकं भवेत् ।
- (१९) प्रयोजकस्य व्यापारे धातुमात्राकृतेर्णिचि ॥ २९ ॥
भावयत्यादि तत्रोहं णिचश्चेत्यात्मनेपदम् ।
- (२०) सुवन्ताणिचि धात्वर्थे बहुलं भादि चेष्टवत् ॥ ३० ॥
- (२१) तत्करोतीति मुण्डादेः वटुं मुण्डयतीति दिक् ।
- (२२) स्यूलादेस्तु तदाचष्टे स्थवयत्यादिकं भवेत् ॥ ३१ ॥
- (२३) सत्यार्थवेदादापुक् च स्यात्सत्तापयतीति दिक् ।
- (२४) श्वेताश्वादश्वतरतो लोपो ऽश्वतरयोर्णिचि ॥ ३२ ॥
गालोडिताह्वारकयोर्लुप्येते इतकौ तथा ।

श्वेतयस्य भवति गालोढयस्याह्वयति ॥ ३३ ॥

(२५) णिच् कृतत्वचवर्णोभ्यस्तं शृङ्गणाल्यर्थइष्यते ।

अत्वं च हलिकल्योः स्या(२६)निध्याने रूपशब्दतः ॥३४॥

(२७) विमोके संयमे पाशा(२८)चूस्ताद्विहनने भवेत् ।

(२९) भोजने तन्निवृत्तौ च व्रतशब्दाणिचो विधिः ॥ ३५ ॥

(३०) परिधाने समाञ्छादे वस्त्रा(३१)छोमोऽनुमार्जने ।

(३२) तेनातिक्रामत्यर्थे ऽश्वयति हस्तयतीति च ॥ ३६ ॥

(३३) सेनाशब्दात्तृतीयान्तादभियाने तु सः प च ।

(३४) वीणाया उपगाने स्या(३५)त्सन्नाहे वर्मणो भवेत् ॥३७॥

(३६) चूर्णादवध्वंसने ऽर्थे(३७)तृलाणिजवकोपणे ।

(३८) श्लोकादुपस्तुतौ(३९)वास्याः परेऽछेदनइष्यते ॥ ३८ ॥

(४०) शिङ्गात्तन्निरसने दिग्घस्तयत्तन्नादिकम् ।

(४१) पुच्छादुदसने शिङ्गस्यात्पर्यासे व्यसने ऽपि च ॥३९॥

(४२) चीवरात्संचये चार्थे परिधाने च शिङ्ग भवेत् ।

(४३) भायडात्समाचिनोत्यर्थे णिङ् संभाण्डयते हि दिक् ॥४०॥

(४४) निर्दिष्टार्थे कृतस्तस्मादुपसर्गादितो ऽपि च ।

कंसं घातयतीत्यादिसिद्धये ऽन्यो णिञ्भुज्यते ॥ ४१ ॥

प्रत्यक्षमिव कंसादेः साधनत्वेन मन्यते ।

उक्तं हि भर्तृहरिणा महाभाष्यानुसारिणा ॥ ४२ ॥

शब्दोपहितरूपांश्च बुद्धेर्विषयतां गतान् ।

प्रत्यक्षमिव कंसादीन् साधनत्वेन मन्यते ॥ ४३ ॥

इति सनाद्यन्तवर्मः ।

अथ नानार्थवर्गः ॥

अथ नानार्थधातून्प्राख्यातानीह कानिचित् ।

यद्यामति प्रदर्श्यन्ते व्यक्तं भूवाद्यनुक्रमात् ॥ ४४ ॥

गणे ऽवधारणात्कापि सूत्रे तेन विशेषणात् ।

काप्यर्थान्तरनिर्देशादनेकार्था हि धातवः ॥ ४५ ॥

(१) भवतीत्येष सत्तायां प्राप्तिरसम्पत्तिजन्मसु, ।

आद्योपलम्भे पर्याप्तौ सामर्थ्ये प्रभवत्ययम्, ॥ ४६ ॥

सम्भावनायां माने च साहित्ये सम्भवत्यसौ, ।

शक्तिप्राप्त्योर्विभवाति, प्राकट्ये व्युद्भवत्यपि, ॥ ४७ ॥

(२) ग्रन्थप्रतिष्ठालिप्सासु गाधते(३)नाथतीति तु ।

याञ्जोपतापैश्वर्येषु(४)तेष्वाशिपि च नाथते ॥ ४८ ॥

(५) स्तवे ऽभिवादाने चापि वन्दते (६) भन्दते पुनः ।

सौख्यकल्याणयो(७)र्मोदमदस्वप्नगतिस्तुतीः ॥ ४९ ॥

आह मन्दतइत्येत (८) इदते दानधारणे ।

(९) क्रीडायामूर्दते माने(१०)ह्लादते ह्लादशब्दयोः ॥ ५० ॥

(११) कुन्थति पुन्थति लुन्थति मन्थति मान्थत्यमी पञ्च ।

हिंसासंक्लेशनयो(१२)श्चन्दत्याह्लाददीपनयोः ॥ ५१ ॥

(१३) गतिमाङ्गल्यशास्त्रेषु सेधति (१४) स्थैर्यहिंस्रयोः ।

खद(१५)स्यार्धति गतियाञ्जार्हिंसासु संमतम् ॥ ५२ ॥

(१६) कन्दति क्रन्दति कन्दसाह्वाने रोदने त्रयम् ।

(१७) द्रेकते ध्रेकते शब्दोत्साहयो(१८)श्चकते पुनः ॥ ५३ ॥

तृप्तौ च प्रतिघाते च(१९)गत्याक्षेपे तु मद्भते ।

कैतवे(२०)द्राघते त्वेतत्सामर्थ्यायामयोर्मतम् ॥ ५४ ॥

(२१) गतौ लङ्घतइत्येतन्निवृत्तौ भोजनस्य च ।

(२२) शोषणे चालमर्थे च राखत्योखति लाखति ॥ ५५ ॥

द्रासति धासतीत्येते(२३)गतौ त्वङ्गति कम्पने ।

(२४) मञ्जते धारणोच्छ्रायपूजने(२५)प्वथ कञ्जते ॥ ५६ ॥

दीप्तिवन्धनयो(२६)र्गत्यामीजते कुत्मने ऽपि च ।

(२७) शाठ्यमेदनदम्भेषु मुञ्जते मचते पदम् ॥ ५७ ॥

(२८) स्थानार्जनोपार्जनगतिप्लुजेः स्यादर्जते पदम् ।

(२९) स्यात्संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भविलेपने ॥ ५८ ॥

तारे शब्दे कौचतीति(३०)याच्ञागत्पोस्तथा ऽञ्जते ।

(३१) तयोश्च पूजने चाञ्ज(३२)त्यजति क्षेपणे गतौ ॥ ५९ ॥

(३३) कौटिल्याल्पीभवनयोः कुञ्जति कुञ्जतीत्युभे ।

(३४) मूर्च्छत्येष समुच्छ्राये मोहे स्यात्(३५)सर्जतीति तु ॥ ६० ॥

व्यथने पूजने(३६)हिमात्राणयोस्तुञ्जतीत्ययम् ।

(३७) शब्दे गजति मादे च(३८)हिण्ठते ऽनावरे गतौ ॥ ६१ ॥

(३९) अतिक्रमे च हिमायामटते(४०)मुण्ठते धुचौ ।

पलायने च(४१)कटति वर्षावरणयोर्गतौ ॥ ६२ ॥

(४२) शटत्ययं विदारणे गतौ रुज्यवसादने ।

(४३) बाल्ये च परिभाषायां लटती(४४)त्यथ पेटीति ॥ ६३ ॥

शब्दसङ्घातयो(४५)र्मादे निवासे च मठत्यदः ।

(४६) हठतीति पलात्कारे प्लुतौ शङ्कन्दने ऽपि च ॥ ६४ ॥

(४७) हिंसासंक्रेशयोः पेठ(४८)त्यथो शठति कैतवे ।

तयो(४९)श्चाथो लुण्ठतीति गतावालस्यएव च ॥ ६५ ॥

(५०) तेपते क्षरणे कम्पे(५१)प्लेपते दैन्यकम्पयोः ।

(५२) अवसंसे प्रमादे च संसते(५३)लम्बते पुनः ॥ ६६ ॥

शब्दे चावसंसने च(५४)मानसे च जपत्ययम् ।

(५५) हिंसाभाषणयोः शोभ(५६)त्यत्र दीप्तौ च शुम्भति ॥ ६७ ॥

(५७) शब्दे रणति गत्यां तु घटादावेष पठ्यते ।

- (५८) पैणति प्रेरणाश्लेषगमनेषु पदं त्रिषु ॥ ६८ ॥
 (५९) लौहित्ये शोणति गतौ(६०)संभक्तौ वनति धनौ ।
 (६१) दीप्तिकान्तिगतिष्विष्टं विष्वर्षेषु कनखदः ॥ ६९ ॥
 (६२) गतौ च शब्दसंभक्तयोरमतीति प्रयुज्यते ।
 (६३) क्रमते क्रम्यते स्यातां तायनोत्साहवृत्तिषु ॥ ७० ॥
 (६४) नयते रक्षणे गत्यां (६५) दयते तु तयोरपि ।
 आदानदानहिंसासु (६६) वनूयते क्लेशशब्दयोः ॥७१॥
 (६७) पूयते स्याद्विशरणे दुर्गन्धे (६८) चाथ तायते ।
 पालने स्फीततायाश्च (६९) प्रेप्सागदोश्च हर्यति ॥७२॥
 (७०) भ्रंशे ऽदने गलति च (७१) शब्दसंख्यानयोर्द्वयोः ।
 कलते (७२) शलते त्वेप चलने संवृतावपि ॥७३॥
 (७३) भलते भल्लते हिंसादानयोः परिभाषणे ।
 (७४) चलने सञ्चये चोक्तः खलतीति (७५) फलत्पदः ॥७४॥
 आवितश्चेद्विशरणे निष्पत्तौ स्यादनावितः ।
 (७६) अलते ऽलति भूपायां पर्याप्तौ वारणे द्वयम् ॥ ७५ ॥
 (७७) गतौ जग्धौ च चरति (७८) संघाते रुजि शूलति ।
 (७९) हिंसाकरणयोः कृण्वेः कृणोति भाषणे ऽपि च ॥७६॥
 (८०) पराभिभूतायुत्कर्षे जयसन्ते त्वकर्मकः ।
 (८१) स्वाम्यर्थदानावगतिप्रवेशयाच्चागतीच्छाश्रुतिवृत्त्यवाप्तीः ७७
 आलिङ्गरसाद्युतिभागवृद्धिर्हिंसाक्रियाश्चावतिरेप वक्ति ।
 (८२) धुस्रते धिस्रते संदीपनक्लेशनजीवने ॥ ७८ ॥
 (८३) हिंसाविश्राणनगतिष्वीपते स्यात्तु (८४) दक्षते ।
 शैघ्रवृद्धयोर्घटादौ तु तदेव गतिर्हिंसयोः ॥ ७९ ॥
 (८५) स्यान्मौण्ड्येज्योपनयनव्रतादेशेषु दीक्षते ।
 (८६) जिज्ञासने च विद्याया ग्रहणे चापि शिष्यते ॥ ८० ॥

- (८७) कासते कफजे शब्दे दीप्तौ चायं मयोगतः ।
 (८८) द्राङ्क्षति ध्राङ्क्षति ध्वासतीच्छायां घोरवाशिते ॥८१॥
 (८९) अससङ्गोति सङ्घाते व्याप्तावप्य(९०)थ मर्पति ।
 सहने सेचने(९१)श्लेषक्रीडयोर्लसतीत्यदः ॥ ८२ ॥
 (९२) जर्जति द्वे चर्चति संतर्जने परिभाषणे ।
 (९३) उरसा गमने दाने वृद्धावपि च मोहते? ॥ ८३ ॥
 (९४) क्ष्वेबते स्नेहने मोक्षे (९५) दीप्तौ स्वादे च रोचते ।
 (९६) प्रमादे संसते चावसंसने धंसने गतौ ॥ ८४ ॥
 (९७) क्षजते दानगलोः स्याद्(९८)व्यथते चलने भये ।
 (९९) कम्पे विलसने चार्थे कम्पते चलतीत्ययम् ॥ ८५ ॥
 (१००) हलतीति पदं गत्यां तदेव चलने मितम् ।
 (१०१) हर्षग्लेपनयोर्मित्त्वान्मवेर्मदयतीति णौ ॥ ८६ ॥
 (१०२) बलतीत्येष धान्यस्यावरोधे प्राणने ऽपि च ।
 (१०३) बन्धुक्रियायां संस्त्याने कोलती(१०४)त्यथ होलति ॥८७॥
 स्याद्विसासंवरणयोः (१०५) क्रोशसाह्वानरोदने ।
 (१०६) सीदति स्याद्विशरणे गतावप्यवसादने ॥ ८८ ॥
 (१०७) संपर्चने तु कौटिल्ये प्रतिष्ठम्भे विलेखने ।
 तारे शब्दे कौचतीति ज्वलादेरितरस्य च ॥ ८९ ॥
 (१०८) मिथ्याज्ञाने ऽनवस्थाने भ्रमति भ्राम्यतीत्युभे ।
 *स्त्यायतेः प्रागात्मने ऽपि(१०९)गतिशुद्धयोस्तु धावति॥९०॥
 (११०) पदं भूपणपर्याप्तिवारणेज्वलतीत्यदः ।
 (१११) दीप्सादानगतिष्विष्टमसती (११२) त्यथ चीवति ॥९१॥
 स्यादादाने संवरणे (११३) ऽप्यय हिंसनमेधयोः ।

* इतउत्तर(१२६)स्त्यायतेः प्राग् वक्ष्यमाणा धातयः; आत्मनेपदेपि भवन्तीत्यर्थः ।

मेदत्येत(११४)न्मेधाति तु संगमे च तयोरपि ॥ ६२ ॥

(११५) कुत्सायां सन्निकर्षे च नेदती(११६)त्यथ वेणति ।

चिन्तानिशामनगतिवादित्रग्रहबुद्धिषु ॥ ६३ ॥

(११७) निशामने ऽर्चने चाय(११८)त्यथ स्पशति बाधने ।

स्पर्शने(११९)वहतीत्येतत्स्पन्दने प्रापणे धृतौ ॥ ६४ ॥

(१२०) क्षपत्यादानसंहृत्योः हिंसायां चेन्न चात्मने ।

(१२१) यजतीति तु देवार्चादानसङ्गतिकर्मसु ॥ ९५ ॥

(१२२) ह्वयति स्पर्धने शब्दे(१२३)वर्षत्युत्तौ च मुण्डने ।

(१२४) दाने निरसने दीप्तावप्यवाच्चेपतीत्यदः ॥ ६६ ॥

(१२५) शब्दसङ्घातयोर्धात्वोः स्त्याय(१२६)त्यथ धमत्यदः ।

कृशानुफूत्कृतौ शब्दे(१२७)ऽप्युपतापे स्वरत्यपि ॥ ६७ ॥

(१२८) ऋच्छेर्गतीन्द्रियलयमूर्तिभाषेषु ऋच्छति ।

ऋच्छादेशे तदेवार्तेः शिति स्यात्प्रापणे गतौ ॥ ६८ ॥

(१२९) सवतीति पदं धात्वोः प्रसवैश्वर्ययोर्गतौ ।

(१३०) प्लवे तरत्युत्तरणे(१३१)स्कन्दतीति तु शोपणे ॥ ६९ ॥

गत्या(१३२)मथो नमत्येतन्नमस्कारे ऽपि शब्दने ।

(१३३) सेवने सचते तद्वत्समवाये सचत्यपि ॥ १०० ॥

(१३४) वदते वृत्तिविषयभासनोत्साहवृत्तिषु ।

(१३५) सङ्गते ऽभिभवे क्षान्तौ गतिवृद्धयोः श्वयत्ययम् ॥ १ ॥

(१३६) पवते रसणादौ च सोमस्य मरुतो गतौ ।

(१३७) निर्णेतृत्वेन भजने तिष्ठते स्वप्रकाशने ॥ २ ॥

(१३८) देवार्चासङ्गतिरुतिमैत्रीषु पथिकृत्के ।

यात्वर्ये मन्त्रकरणे ऽकर्मके चोपतिष्ठते ॥ ३ ॥

परस्मैपदमन्यत्र निष्प्रयोपीस्थती न वा ।

इति भ्वादिगणः ।

- (१३९) गतिगन्धनयोर्वाति(१४०)हन्तीति गतिर्हिंसयोः॥४॥
 (१४१) ग्रहणे ऽप्युपहन्त्येतदशुचीकरणे? ऽपि च ।
 (१४२) वेतीति कान्तिगमनप्रजनासनखादने ॥ ५ ॥
 (१४३) गतिशासनयोः कस्त (१४४)ईर्ते तु गतिकम्पयोः ।
 (१४५) ईद्रे स्तुतौ गतिनायां याज्ञमेरणभोजने? ॥ ६ ॥
 (१४६) व्यक्तयाचि भवेच्चष्टे दृष्टौ(१४७) घौति तु मिश्रणे ।
 अमिश्रणे ऽपि(१४८)सौतीति प्रसवैश्वर्ययोर्मतम्॥७॥
 (१४९) ज्ञानविश्वासयोः प्रत्येत्य(१५०)ध्येत्यधिगमे स्मृतौ ।
 (१५१) भस्ते जासति हसने(१५२)दीधीते भासि देवने ॥८॥
 (१५३) वेवीते वेतितुल्यार्थ,श्छान्दसाविति भाष्यकृद ।
 (१५४) तवीति तौति वृद्धयर्थे हिंसायां पूरणे गतौ ॥९॥
 इत्यदादिगणः ।
 (१५५) जुहोति हविरासेके दाने ऽप्येके (१५६)पिपति तु ।
 पालने पूरणे(१५७) दीप्तौ क्षरणार्थे जिघर्त्यदः ॥१०॥
 (१५८) यभस्ति भर्त्सने दीप्तौ(१५९)मिमीते मानशब्दयोः ।
 (१६०) नेनेक्ति पोषणे शौचे(१६१)विभर्ति पृतिपोषयोः ॥११॥
 तपोर्दधाति दाने चाभिदधात्युक्तिबन्धयोः ।
 श्रद्धधाति तु विस्रम्भसृद्दयोः पश्च चात्मने ॥१२॥
 इति जुहोत्यादिगणः ।
 (१६२) विजिगीषागतिक्रीडाव्यवहारघातिस्तुतीः ।
 दीव्यतीत्याह (१६३)गत्यां तु शोषणे स्तीच्यतीत्यदः॥१३॥
 (१६४) क्रस्यति हरणे दीप्तौ(१६५)व्रीडतीत्येष चोदने ।
 लज्जायां(१६६)चाप हिंसायां त्वरणे चापि ध्वये॥१४॥
 (१६७) धूर्यते गूर्यते चोभे गतिर्हिमनयोर्मने ।
 (१६८) हिंसायां च वयोदानौ धूर्यते नूर्यते पदे ॥ १५ ॥

- (१६६) हिंसायां शूर्यते स्तम्भे(१७०)ऽप्यथ संरादिर्हिंसयोः ।
रध्य(१७१)त्युपक्रमज्ञानस्वीकारे प्रतिपद्यते ॥१६॥
- (१७२) विक्रितिक्षणवृद्ध्यादौ राध्यत्येतदकर्मकम् ।
- (१७३) हर्षणे मोचने दृष्य(१७४)त्यथ ग्लानौ च ताम्यति ॥१७॥
काङ्क्षायामपि(१७५)खेदे तु श्राम्यत्येष तपस्यपि ।
- (१७६) मोचने क्षिद्यति स्नेहे(१७७)गात्रस्यौल्येऽपि मेद्यति ॥१८॥
इति दिवादिगणः ।
- (१७८) पीडने मन्थने स्नाने सन्धानेऽभिपुणोत्पदः ।
आत्मने(१७९)ऽप्यय वृद्धौ च हिनोतीति गतावपि ॥१९॥
- (१८०) सङ्घाते चाश्नुते व्याप्तौ(१८१)स्पृणोति प्रीतिपालने ।
इति स्वादिगणः ।
- (१८२) जुपते सेवने प्रीतौ (१८३) विजते चलने भये ॥२०॥
- (१८४) युद्धनिन्दादानहिंसाकल्पनेषु रिफत्यदः ।
- (१८५) शब्दोपकृत्योः कुणति(१८६)चृतति ग्रन्थहिंसयोः ॥२१॥
- (१८७) गतिकौटिल्यहिंसासु दुणती(१८८)त्यथ खण्डने ।
छेदे सूरति(१८९)भीमार्थशब्दयोर्धुरतीत्यदः ॥ २२ ॥
- (१९०) ऐश्वर्यदीप्त्योः मुरति(१९१)किलति शैत्यखेलयोः ।
- (१९२) इलति प्रेरणे स्वप्ने(१९३)प्यथाक्षेपप्रमर्दयोः ॥ २३ ॥
मुट(१९४)स्य कुडत्येतद्दाल्ये च घसने मतम् ।
- (१९५) निवासगत्योः क्षियति(१९६)गतौ स्थैर्ये ध्रुवत्यदः ॥२४॥
इति तुदादिगणः ।
- (१९७) दीप्तिदेवनयोऽदृन्ते छृणतीति(१९८)नृणस्यदः ।
दृन्ते हिंसानादरयो(१९९)र्विनक्ति चलने भये ॥२५॥
- (२००) अनक्ति अक्षणगतिकान्तिव्यक्तिषु कीर्तितम् ।
इति रूपादिगणः ।

- (२०१) साहसिक्यप्रकथनोपयोगेषु च सेवने ॥ २६ ॥
 पदं प्रकुरुते(२०२)ऽथाधिकुरुते ऽभिभवे तथा ।
 क्षान्तौ(२०३)विकुरुते शब्दकर्मके ऽर्थे ऽप्यकर्मकः ॥२७॥
- (२०४) ऊर्ध्वर्युररीभ्यश्च करोति कुरुते पदे ।
 विस्ताराङ्गीकरणयोः(२०५)प्रतियत्रे तु वैकृते ॥२८॥
 उपस्कुरुतइत्येतद्वाक्याध्याहारयोरपि ।
- (२०६) हृष्टप्रसार्थिनीडार्थिविहंगमचतुष्पदाम् ॥ २९ ॥
 आलेखने ऽपस्कुरुत आत्मनेपदसुद्विधेः ।
 इति तनादिगणः ।
- (२०७) कान्तितर्पणयोः प्रीणा(२०८)स्य श्रीणाति मिश्रण्ये ॥३०॥
 पाके(२०९)चाय पृणातीति पालने पूरणे ऽपि च ।
- (२१०) श्रप्नाति प्रतिहर्षे ऽपि मोचने(२११)चाय पूरणे ॥३१॥
 मुष्णाति द्वे च प्लुष्णाति मोचने स्नेहने त्रिषु ।
- (२१२) गृह्णात्येतदुपादाने ज्ञाने गृहीतइत्यपि ॥ ३२ ॥
- (२१३) अवष्टब्नात्यवष्टब्नोत्पन्निकालम्वनार्थकौ ।
 इति क्रयादिगणः ।
- (२१४) दर्शनाङ्कनयोर्लस्य(२१५)सयोर्यजयतीति तु ॥ ३३ ॥
 यलमाणनयोः(२१६) कुट्टयति च्छेदनभर्त्सने ।
- (२१७) गलमंस्कारयोः शाठयति श्वाठयति द्वयम् ॥ ३४ ॥
- (२१८) भाषार्हितावलादाननिकेतेषु च पञ्चम् ।
 पदं तुजयतीत्याह तथा पिजयनीत्यपि ॥ ३५ ॥
- (२१९) मण्डयत्येष मृषायां हर्षे पुस्तयतीति च ।
- (२२०) स्यादादरानादरयोस्तथा चुस्तयनीत्यदः ॥ ३६ ॥
- (२२१) मार्गमंस्कारगत्योः स्याद्राजयत्येतदर्थयोः ।
- (२२२) ज्ञापने मार्गादी च ज्ञपयत्येतदीरिनम् ॥ ३७ ॥

- (२२३) छेदने पूरणे चापि वर्णयत्येतदर्थयोः ।
 (२२४) संश्लेषणे च ग्रहणे पदं स्पाशयते भवेत् ॥ ३८ ॥
 (२२५) चेतनायां वेद्यते तथा ऽऽख्यानं विनामने ।
 (२२६) निकारे चाप्युपकारे यातयत्येतदीरितम् ॥ ३९ ॥
 (२२७) निर्यातयति वैरस्य शुद्धौ न्यामार्पणे हर्ता ।
 (२२८) छेदने स्नेहने चापि हरणे वामयत्यदः ॥ ४० ॥
 (२२९) संपर्चने मोहने च रेचयत्यपि रेचति ।
 (२३०) श्रद्धायां चोपकरणे तानयत्युपपापने ॥ ४१ ॥
 (२३१) शौचालंकारयोर्मार्जयति मार्जति चेतिनम् ।
 (२३२) लवने क्षालने चार्थे स्पात्यन्यूनयतीत्यदः ॥ ४२ ॥
 (२३३) वर्णक्रियायां विस्तारे गुणोक्ती वर्णयत्यदः ।

इति चुरादिगणः ।

- (२३४) ऋतीयते विगृह्ययोः (२३५) पृजावृद्धयोर्महीयने ॥ ४३ ॥
 (२३६) भोजने तज्जिह्वौ च पदं व्रजयतीत्यदः ।

इति नामधातयः ।

- (२३७) रोपे च धेमनस्ये च मन्त्रयति पदं विदुः ॥ ४४ ॥
 (२३८) माधुर्यपूजयोर्वैल्लयति (२३९) व्याप्तु हृणीयते ।
 रोपमन्दासयोः (२४०) व्यप्ते धातुर्लक्ष्येति श्रोत्र्यानि ॥ ४५ ॥

इति कगङ्गादयः ।

इत्यनेकार्थवर्गः ।

अथात्मनेपदपरस्मैपदवर्गः ॥

- (१) भावे कर्मणि सर्वस्माद्धानोः स्यादात्मनेपदम् ।
 दिव्यस्तथा ऽनुवाचिद्वयो भूयते व्यायते ज्यते ॥ ४६ ॥
 (२) क्रियाव्यतिहतौ तद्व्यतिस्ते व्यतिषिञ्चते ।

- (३) शब्दार्थहसावद्वहगतिर्हिसार्थकान्न तत् ॥४७॥
व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येति हन्तीत्यमूर्दिशः ।
नात्र संप्रवहन्ते संप्रहरन्ते निषेधनम् ॥ ४८ ॥
- (४) परस्परेतरान्योन्योपपदान्नात्मनेपदम् ।
अन्योन्यस्य व्यतिलुनन्त्येषा दि(५)द्विपराद्विशेः ॥४९॥
- (६) परिव्यवेभ्यः क्रीणाते(७)र्जयतेविपरापरात् ।
- (८) आडो दाजो विकासस्वास्यप्रसारणयोर्न हि ॥५०॥
- (९) गमेः समायां शेराडि नुपृच्छयोः(१०)क्रीडतेरनोः ।
पर्याद्भ्यांच(११)समोऽकूजे(१२)जिज्ञासायांशकेःसनः॥५१॥
- (१३) अपीस्करो(१४)ऽथो हरतेर्गतिताच्छील्य(१५)आशिपि ।
नायः(१६)शपेस्तु शपथे(१७)स्थो निर्णीतो मकाशने॥५२॥
प्रतिज्ञायामावसंविप्ता (१८) दुवो ऽनूर्ध्वचेष्टने ।
- (१९) देवार्चासंगतिकृतिमैत्रीषु पथिकर्तृके ॥ ५३ ॥
धात्वर्थे मन्त्रकरणे ऽकर्मके चोपपूर्वकात् ।
षा लिप्तायां(२०)समः प्रच्छिगम्यृच्छिस्पृश्रुवेक्षितः॥५४॥
दृशो ऽर्तेश्चाकर्मकेभ्य(२१)आद्पूर्वाभ्यां यमेर्हनः ।
- (२२) उद्विभ्या तपतेः स्वाङ्गकर्मकेभ्यो(२३)ऽप्ययास्यतेः॥५५॥
ऊहश्च सोपसर्गाद्वा(२४) ह्यो निसंव्युपपूर्वकात् ।
- (२५) आडस्तु स्पर्धने(२६) सूचनावसेपणसेवने ॥ ५६ ॥
प्रतिपत्ते प्रकथनोपयोगे साधने कृजः ।
- (२७) अथेः प्रसहने(२८)वेस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ ५७ ॥
- (२९) पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्पन्ननेषु भृतौ व्यये ।
नीजो विगणने(३०) कर्तृस्थिते चामूर्तकर्मणि ॥५८॥
- (३१) वृत्त्युत्साहस्फीततासु क्रमे (३२) सद्रूपरोपयोः ।
- (३३) ज्योतिरद्रमने त्वाडो(३४) वेः पादविहृतार्थकात् ॥५९॥

- (३५) आरम्भणार्थे प्रोपाभ्यां(३६)विभाषा ऽनुपसर्गकात् ।
 (३७) अपह्वे ऽकर्मकाच्च शो (३८) ऽनाध्याने प्रतेः समः ॥६०॥
 (३९) यत्रोपसान्त्वनज्ञानासनेषूपनिमन्त्रणे ।
 विमतौ चापि वदतेः(४०)समनुभ्यां त्वकर्मकात् ॥६१॥
 (४१) व्यक्तवाचां सहोक्तौ च(४२)विमलापे विभाषया ॥६२॥
 (४३) सृजेः श्रद्धावति इयंश्च यथा मालां हि सृज्यते ।
 (४४) शो ऽवा(४५)त्समः प्रतिज्ञाने(४६)चरेरुदिसकर्मकात् ॥६३॥
 (४७) समस्मृतीयायुक्ता(४८)त्स्वीकरणे तूपयच्छते ।
 (४९) तृतीया चेच्चतुर्थ्यर्थे दाणः(५०)शिति शब्दे(५१)र्मृदुः ॥६४॥
 लुहलिङोश्च(५२)कृजि प्राग्वदामो यस्तु प्रयुज्यते ।
 (५३) सनां ज्ञाश्रुस्मृदृशिभ्यो नानोङ् प्राङ्प्रतेः श्रुवः ॥६५॥
 (५४) अयङ्गपान्नेषु युजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ।
 (५५) समः क्ष्णाते(५६)रनवने भुजेरपि च(५७)णेरणौ ॥६६॥
 यत्कर्मणौ स कर्ता चेद्भवेदाध्यानवर्जिते ।
 यथा ऽऽरोहयते हस्ती स्वयं दर्शयते नृपः ॥ ६७ ॥
 (५८) भीष्म्योः प्रयोजकाद्गीतिस्मययो(५९)र्वञ्चनेर्गृधः ।
 प्रलम्भने(६०)लिय- पूजान्यक्कृत्योर्वञ्चने ऽपि च ॥६८॥
 (६१) मिथ्याशब्दोपपदतः पौनःपुन्ये कृजो णिचः ।
 (६२) फले च कर्वाभिप्राये स्वरितेतो जितो णिचः ॥ ६९ ॥
 पचते कुरुते स्नानं कटं कारयते यथा ।
 चुरादेरपि लक्ष्यैः स्वरितेस्त्वमनार्पकम् ॥ ७० ॥
 (६३) अपाद्वदः(६४)समाङ्कुद्रथो यमेरग्रन्यगोचरे ।
 (६५) ज्ञश्चोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ ज्ञ वा ॥ ७१ ॥
 शिजर्षे च यजेर्नित्यं सामान्योक्तौ न तत् स्मृतम् ।
 यथा धरिर्त्री दुदुहुः(६६)कृजो ऽप्यनुपरापराव ॥७२॥

- (६७) क्षिपो ऽभिप्रत्यतिभ्यः (६८) प्राद्वहे (६९) मृपिवहोः परेः ।
 (७०) व्याङ्गपरिभ्यो रम (७१) उपाद्विभाषा चेदकर्मकः ॥ ७३ ॥
 (७३) आहारचलनार्था ये गण्यन्ते ये त्वकर्मकाः ।
 चित्तयत्कर्तृकास्तद्वचोपयत्येष पार्थिवम् ॥ ७४ ॥
 (७४) मुद्गुसूनुधजनयुधेद्नशिभ्यश्च णिचो यतः ।
 (७५) न पादम्याङ्यमाङ्यसपरिमुद्गुचिवद्वसः ॥ ७५ ॥
 नृतिधेद्विपवतिभ्यश्च (७६) म्यपन्तात्तु विभाषया ।
 (७७) श्रुतादेर्लुङि (७८) वृद्धयः स्यसनो (७९) लुङि च कल्पतेः ॥ ७६ ॥
 परस्मैपद (८०) मन्यस्मात्तथा शिष्टप्रयोगतः ॥ ७७ ॥

इत्यात्मनेपदपरस्मैपदवर्गः ।

इति तृतीयः पाण्डः ।

आख्यातचन्द्रिका समाप्ता ॥

पदसूची ।

अंहने.	क्ष	३२	अतिकामति.	क्ष	५५
अक्षति.	क्ष	३५	अतिक्राम्यति	क्ष	५५
अक्षति.	क्ष	६१	अतिचरति	क्ष	५५
	ना	८९	अतिददाति-ते.	वै	२५
अक्ष्णोति.	क्ष	६१	अतिशेते	क्ष	६८
अगति.	क्ष	३५	अतिसन्दधाति-ते.	अ	१०
अघयति.	क्ष	१९	अतिसृजति.	प्र	११
अङ्गपालयति.	म	४४	अत्ति.	म	२६
अङ्गति.	क्ष	३२	अंधःकरोति-ते.	अ	३०
अङ्गीकरोति-ते.	धु	२८	अधिकुरुते.	क्ष	६७
अङ्गते.	क्ष	३२		ना	२०२
अजति.	क्ष	३२	अधिकामति.	क्ष	२७
अञ्जाति.	धु	२	अधितिष्ठति.	क्ष	२७
	क्ष	३२	अधिरोहति.	क्ष	२७
	॥	६	अधिवसति.	क्ष	२७
अञ्जति-ते	क्ष	३२	अधिसेते.	क्ष	२७
अञ्जते.	क्ष	३२	अधीते.	घा	२
अञ्जयति.	प्र	६	अध्यक्षयति	धु	१६
अटति	क्ष	३२	अध्यक्षीकरोति.	धु	१६
अटाट्यते.	क्ष	३५	अध्यवस्यति.	धु	१४
अट्टते.	ना	३९	अध्यापयति.	घा	३
अट्टयति.	अ	१०	अध्यास्ते.	क्ष	२७
अडति.	क्ष	६२	अध्ययति.	वु	१९
अडुति.	क्ष	५७	अनक्ति.	ना	२००
अणति.	घ	१	अनिति.	मा	५
अण्ठते.	क्ष	३२	अनुकम्पते.	अ	१४
अतति.	क्ष	३९			

अनुकरोति-ते.	म	१९	अन्यथयति.	वा	१०
अनुक्रीडते.	म	१७	अन्वाजेकरोति.	क्ष	७८
अनुक्रोशति.	अ	१४	अन्वीक्षते.	वै	२८
अनुगृणाति.	घा	२४	अन्वेपते.	घै	२८
अनुगृह्णाति-ते	अ	१४	अपकरोति.	अ १२ वा	१४
अनुतपति.	अ	१६	अपकुरुते	अ	१२
अनुतिष्ठति.	म	४	अपक्रामति.	क्ष	५३
अनुत्तयति-ते.	या	३९	अपह्वयति.	भा	१५
अनुपालयति.	क्ष	१८	अपक्षीयते	भा	१५
अनुभवति.	हु	१६	अपचायति-ते	घ	६
अनुमनुते.	वु	२८	अपजानोते.	घा	३७
अनुमन्यते.	घु	२८	अपविशति.	घु	१६
अनुयुक्ते.	घा	३३	अपनयति.	घा	३८
अनुरजति.	अ	१८	अपभापते	घा	९
अनुरज्यति.	अ	१८	अपभ्रंशयति.	घा	९
अनुरणद्धि-ते.	क्ष	१३	अपरजति-ते.	अ	४
अनुरुध्यते.	अ	१	अपरज्यति-ते.	अ	४
अनुलिम्पति	म	१०	अपरध्यति.	अ	१२
अनुलिम्पते.	म.	१०	अपराधोति.	अ	१२
अनुवर्तते.	क्ष	१३	अपराध्यति.	अ	१२
अनुशास्ति.	घा	३	अपलपति.	घा	३७
अनुशेते.	अ	१६	अपधरति-ते.	घै	२५
अनुसन्दधाति.	घु	२२	अपधर्जयति	घ	११
अनुसरति.	क्ष	१३	अपवारयति.	घै	२५
अनुसृज्यते.	म	४	अपवृज्यते.	घ	३२
अनुहरति.	म	१९	अपवृणोति-ते	घै	२६
अन्तति.	क्ष	१६	अपराध्यति.	घा	९
अन्तरयति.	क्ष	२०	अपस्कुरुते.	अ	२०६
अन्तरानि.	क्ष	२०	अपहरति-ते	क्ष	१०
अन्तर्धत्ते.	क्ष	५३	अपह्रुते.	घा	३७
अन्द्ति.	क्ष	१६	अपाकरोति-ते.	घा	३८
अन्यते.	मा	५	अपामिति.	भा	५

अपास्यति-ते	घा.	३८	अभ्यसूयति.	अ	५
अपिदधाति-ते.	घै	२५	अभ्यस्ति.	क्ष	६७
अपिनहति-ते.	म	१३	अभ्यस्यति-ते.	वा	५
अपेक्षते.	घै	२७	अभ्याख्याति.	वा	१३
अपैति.	क्ष	५३	अभ्याचष्टे.	वा	१३
अपोर्णुते.	घै	२५	अभ्यादत्ते.	म	१
अपोर्णोति.	घै	२५	अभ्युपगच्छति.	यु	२७
अपाहति.	घा	३८	अभ्युपपद्यते.	अ	१४
अप्येति.	भा	१६	अभ्युपेयते.	यु	२७
अप्तरायते.	स	५	अभ्युपैति.	यु	२७
अभिगच्छति	क्ष	५६	अभ्येति.	क्ष	५६
अभिजानाति.	यु	१९	अभ्रति.	क्ष	३२
अभिदधाति.	घा १	ना १६१	अभ्रनि.	क्ष ३२	ना ६२
अभिधत्ते.	घा	१	अभ्यते.	ध्व	१
अभिनिविशते.	अ	१३	अयति.	क्ष	३२
अभिभवति.	क्ष	६७	अयते.	क्ष ३२	आ १
अभिभनुते.	अ	१९	अरार्थते.	क्ष ३५	स १७
अभिभन्यते.	भा	१९	अरुष्करोति-ते	क्ष	८०
अभियाति.	क्ष	५६	अर्कयति.	घा	११
अभियुक्ते.	क्ष	५७	अर्चति-ने.	घ	६
अभिघक्ति.	घा	३६	अर्चयति.	घ	६
अभिधन्दते.	घ	५	अर्जति.	घै	१९
अभिवाद्यते.	घ	५	अर्जते.	ना	२८
अभिरपति.	घा	१३	अर्जयति.	घै	१९
अभिर्शंसति.	घा	१३	अर्थयति.	अ	२
अभिपुनोति-ते.	घै ४८	ना १७८	अर्थापयति.	घा	२९
अभिषेणयति.	क्ष	५८	अर्दति.	क्ष ३२, ८२	क्षै २७
अभिस्तन्धत्ते.	बु १५, २२			ना	१५
अभ्यनुजानाति.	बु	२८	अर्दयति.	क्ष	८२
अभ्यर्थयते.	घै	२७	अर्पयति.	घ	११
अभ्यवस्कन्दति.	क्ष	५७	अर्वति.	क्ष	८२
अभ्यवहरति-ते.	म	२६	अर्हति.	घ	६

अर्हयति.	घ	६	अगनायति.	म	२५
अलङ्करोति-ते.	म	११	अग्राति.	म	२६
अलति-ते.	क्ष ६१	ना ७६, ११०	अङ्गुते.	क्ष ६१	ना १८०
अधकल्पयति.	घु	११	अङ्गोति.	प्र	६
अधक्रीणीते.	घै	१७	अश्वति.	स	४
अधगच्छति.	घु	२	अश्वयति.	म २४, ३२	
अधगणयति-ते.	अ	१०	अश्वस्यति.	म	४७
अधगतमते.	क्ष	२१	अश्वायते.	स	४
अधगाहते.	घ	२	असति-ते.	म १४	ना १११
अधगिरते.	घु	२७	असूयति	स	१४
अधगुरते.	क्ष	६२	अस्तमयते.	क्ष	५२
अधजानाति.	अ	१०	अस्तमेति.	क्ष	५२
अद्यतंसति.	म	१२	अस्ति.	भा	१
अद्यति.	घ १६	क्ष २ ना ८१	अस्यति.	क्ष	१२
अद्यतिष्ठते.	भा	४	अम्रयति.	अ	१७
अद्यते.	ध्व	१	अहंकरोति-ते.	अ	१९
अद्यभ्येयति.	ना	१२४			
अद्यवधाति-ते.	घु	२६	आकर्णयति.	घु	३०
अद्यदायति.	घ ३	प्र २	आकर्पति.	क्ष	६६
अद्यधीरयति.	अ	१०	आकाङ्क्षति.	अ	१
अद्यमन्यते	अ	१०	आकारयति.	घा	३०
अद्यमेहति.	म	७	आक्रमति.	क्ष	६७
अद्ययौति.	प्र	५	आक्रमते.	क्ष	४९
अद्यरुणद्धि-ते.	क्ष	६०	आक्रम्यति.	क्ष	६७
अद्यष्टभ्राति.	क्ष ५९	ना २१३	आक्रम्यते.	क्ष	४९
अद्यष्टभ्रोति.	क्ष ५९	ना २१३	आक्रीडते.	म	१७
अद्यश्वयति.	म	२६	आक्रोशति.	घा	१२
अद्यस्यति.	म	३९	आखण्डयति.	शु	७
अद्यहन्ति.	घै	१४	आख्याति.	घा	१
अद्यैति.	घु	२	आगमयते.	क्ष	१८
			आगृह्णाति.	अ	१३.

आ

आघट्टयति.	क्ष	७६	आग्नेह्वयति.	घा	५
आचरति	म	४	आयच्छति-ते	क्ष	६६
आचष्टे.	घा	१	आयतते.	क्ष	६
आचामति.	प्र ४ म	२४	आरमति.	भा	१७
आचिनोति-ने.	क्ष	६१	आराधयति.	प्र ६ अ	३
आक्षापयति.	क्ष	९	आराध्मोति.	म	६
आञ्छति.	क्ष	६६	आरोहति.	क्ष	२७
आतङ्कति.	भा	६	आरोहयते.	भा	५७
आतञ्जति.	वै	३७	आर्द्रीकरोति-ते.	वै	१०
आतनोति.	घा	२८	आलपति.	घा	१
आतालीकरोति-ते.	क्ष	८२	आलभते.	बु ३२ क्ष	८२
आतिष्ठते.	बु	२७	आलम्बयति.	वै	३८
आदधाति-ते.	म	२	आलिङ्गति.	म	४४
आदयति-ते.	म	२०	आलोकते.	बु	२९
आदिशति-ते.	क्ष	९	आलोकयति.	बु	२९
आद्रियते.	म	७	आयर्जयति.	क्ष	४
आध्यायति.	बु	२०	आचहति-ते.	म	२
आनन्दति.	अ	६	आविरसि.	बु	१
आनयति-ते	वै	४०	आविर्मपति.	बु	१
आनुते.	ध्व	१२	आविष्करोति.	घा	२९
आपयति.	क्ष	१६	आवृणाति.	वै	२५
आपूर्यते.	भा	८	आशसते.	अ	१
आपृच्छते.	घा	३४	आशसन्.	अ १ घा	२५
आप्यायते.	भा	८	आशृणोति.	बु	२७
आप्याययति.	प्र	२१	आश्रयायते.	वै	९
आप्रवते.	क्ष	५४	आश्लिष्यति.	म	४४
आप्लवते.	म	२	आश्वसिति.	बु	१२
आमनति.	घा	२	आसजति.	वै	३८
आमन्त्रयते.	प्र	१७	आसीदति.	क्ष	५९
आमयति.	क्ष ८४ म	५१	आसर्धाति.	क्ष	५७
आमुञ्चति-ते.	म	१३	आस्फन्दाति.	क्ष	११
आमृणति.	बु	३२	आस्तिघ्नते.	क्ष	५७

आस्ते.	भा	४ म	३६
आस्फलयति.		क्ष	७६
आस्त्रादयति.		यु	३३
आहने.		क्षं	७६
आहन्ति.		वै	२१
आहरति-ते.		वै	४०
आह्वयति.		वा	३०
आह्वयति.		स	२४

इ

इङ्गति.		क्ष	३२
इच्छति,		अ	१
इन्दति.		क्ष	१
इन्दे.		वै	४३
इन्द्यति.		क्ष	६१
इयति.		अ	३२
इलति.		ना	१९२
इष्यति.		क्ष	३२.५३

ई

ईक्षते.	यु	२१,	२९	वा	३५
ईप्सति.				क्ष	३२
ईजते.		क्ष	३२	ना	२६
ईष्टे.		वा	१८	ना	१४५
ईप्सति				अ	१
ईषते.				क्ष	३२
ईरति.				क्ष	१२
ईरयति.				क्ष	१२
ईक्ष्यति.				अ	५
ईते.	क्ष	७५,	३२	ना	१४४
ईष्यति.				अ	५
ईषति.		वै	१३	क्ष	८२

ईषते.

ईष्टे.

ईहते.

उक्षति.

उच्चरते.

उच्चर्चति.

उच्चिनुते.

उच्चिनोति.

उच्यति,

उच्छ्रयति-ते.

उज्जटयति.

उज्जहाति.

उज्जिहीते.

उज्जासयति.

उज्जति.

उज्जति.

उत्कण्ठति.

उत्कण्ठने.

उत्कण्ठयति.

उत्कर्षयति.

उत्क्षिपति.

उत्क्षिप्यति.

उत्कुम्भे.

उत्पन्नति.

उत्तमनि

उत्तन्नाति.

उत्तन्मयति

उत्तरति

उत्तरयति

ना ८३

क्ष १

म ५

उ

वै १०

क्ष ५५

क्ष १३

वै १३

वै १३

वै ३६

क्ष ३०

क्ष ८७

क्ष ८७

क्ष ४८

क्ष ८२

म ३९

वै १३

यु २०

यु २०

यु २०

क्ष ६८

वै ३९

वै ३९

वा ४०

क्ष ८७

म १२

वै ३९

वै ३९

वै ३९

वा ३६

उत्तिष्ठति	म	३७	उद्यच्छति-ते	क्ष	६२
उत्तिष्ठते	म	५	उद्यति	क्ष	१९
उत्तेजयति	शु	४	उद्युङ्गे	अ	३ क्ष ६२
उत्पद्यते	भा	२	उद्धर्तयति	म	८
उत्पद्यति	बु	९	उद्धहति-ते	म	४२
उत्पादयति	क्ष	८७	उद्धाति	मा	१८
उत्पादयति	म	३	उद्धायति	भा	१८
उपुंसयति	वै	२२	उद्विजते	अ.	८
उत्प्रेक्षते	शु	९	उनकि	क्ष	८५
उत्सहति	अ	३	उनत्ति	वै	१०
उत्सहते	अ	३	उन्नमति	क्ष	४८
उत्सादयति	म	८	उन्नयते	वै	३९
उत्सारयति	वै	२२	उन्नमयति	क्ष	८२
उत्सीदति	म	८	उन्ननायते	शु	२०
उत्सृजति	म	३९	उन्माद्यति.	अ	२०
उत्सृज्यते	म	३९	उन्मीलति	भा	९
उद्यच्छति-ते	क्ष	४८	उन्मूलयति.	क्ष	८२, ८७
उद्यनिति	भा	५	उपक्रमते	म	२, ५३
उद्यन्यति	म	२३	उपक्रम्यते	म	१
उद्यति-ते	क्ष	४८	उपक्रोशति-ते	वा	१४
उदास्ते	अ	२९	उपगूहति-ते.	अ	४४
उदीक्षते	शु	१५	उपच्छन्दयति.	वा	३९
उदीक्षते	क्ष	४८	उपजपति	क्ष	२४
उदीरयति	वा	१	उपजानाति.	म	१
उदेति	क्ष	४८	उपतिष्ठति-ते	ना	१३८
उद्गच्छति	क्ष	४८	उपतिष्ठते	अ	९
उद्गारयते	क्ष	६२	उपदेग्धि-ते	वै	४२
उद्गिरति	म	३१	उपनिद्धाति.	वै	२४
उद्गिरति	म	३१	उपमुद्ग.	म२६, ५०	
उद्गातयति	म	१	उपमृजति	वै	४५
उद्गिरति	शु	१६	उपमन्त्रयते	वा	३९
उद्गयति	भा	२	उपयच्छते	आ	४८

उपयच्छति-ते	म	४२
उपयुङ्क्ते	घा	२
उपरमति-ते. भा	१७	प्र ३०
उपरमति.	म	५३
उपलभते.	बु	२
उर्पालम्पति-ते.	घै	४२
उपवदत.	घा	३९
उपवसति	प्र	२६
उपविशति.	म	३६
उपवीणयति.	ध्व	२३
उपशाम्यति.	प्र	३०
उपश्लोकयति.	घा	२१
उपसेवते.	प्र	१०
उपसंगृह्णाति	प्र	५
उपसंगृह्णीते.	प्र	५
उपस्क्रुहते	घै	५० ना २०५
उपस्पृशति.	प्र	४
उपहन्ति.	ना	१४१
उपाजिकरोति.	क्ष	७८
उपालभते.	घा	१६
उपालोचते.	बु	९
उपालोचयते.	बु	९
उपासत.	प्र	८
उपेक्षते	प्र	२९
उमति.	प्र	२१
उम्मति.	प्र	२१
उररिकरोति-ते	बु	२८ ना २०४
उररीकरोति-ते	बु	२८ ना २०४
उलण्डयति.	घै	३९
उल्लङ्घयति.	क्ष	५५
उल्लमति.	म	१४
उल्लापयति.	म	५३

उल्लापयते	अ	११
ऊ		
ऊनयति	म	३९
ऊयते	शु	१
ऊरीकरोति	बु	२८ ना २०४
ऊर्जयति	भा	५ ना २१५
ऊर्णोति-ते.	घै	२५
ऊर्द्धते.	ना	९
ऊर्ध्वीभवति.	म	३७
ऊर्वति	क्ष	८२
ऊपति	क्ष	८४

ऊ

ऊकाम्यति.	स	२
ऊचति.	घा	१८
ऊच्छति	बु	२४ क्ष ३२, ६०
	ना	१२८
ऊच्यति	स	२
ऊजते	घै	४५
ऊर्णोति.	क्ष	३२
ऊर्तीयते.	अ	१४, २३ ना २३४
ऊर्ध्नाति.	भा	८
ऊर्ध्यति.	भा	८

ए

एजति	क्ष	७५
एजते.	म	१४
एठने.	क्ष	८४
एनि.	क्ष	३२
एधमे	भा	८
एलयति.	क्ष	१२

पलायति म १७
पपते अ. ३ क्ष ३२

ओ

ओक्षति. ना २२
ओजायते क्ष ७९ स ५
ओणति वा ३८
ओलण्डयति वै ३८
ओपति. शू ८
ओदति. क्ष ८३

क

कंसंघातयति. स ४४
ककते. अ २
ककषति म १६
ककषति. म १६
ककुते. क्ष ३२
कचते. शू १६
कञ्जते. शू १६ ना २५ म १४
कटति. ना ४१
कठति. भा ६
कडति. अ १९
कणति. ध्व १
कण्डते. अ १९
कण्डयति. वै १४
कण्डयति-ते. स १४
करयते. वा १९
कययति. वा १
कनति म १४ ना ६१
कन्दति. अ १७ ना १६
कन्दते. क्ष २०
कषते. वा १०

कम्पते. क्ष ७५ ना २९
कम्पयति. क्ष ७१
कम्पायते. अ १४
करोति-ते. म २
कर्दति. ध्व १८
कर्दति. अ १९
कर्दति. वै १
कलते. वै २० ना ७१
कलयति. वै २०
कलहायते. क्ष ७७
कल्पते. क्ष ६२ सा ७
कल्लते. ध्व १
कषते. ध्व १
कषयति. वा २०
कष्टायते. शू १९ स ८
कस्ते. ना १४३
काञ्चति-ते. शू १६
कामयते. अ १ म ४५
कायति. ध्व १
कारयते. भा ६२
कालयति. क्ष १२
कासते. ध्व १६ ना ८७
किलति. ना १९१
कीटयति. म ४१
कीर्तयति. वा १
कीलति. शू १६
कुञ्जति. क्ष २२ ना ३३
कुटति. क्ष २२
कुट्टयति. ना २१६
कुडति. ना १९४
कुणाति. ना १८५
कुणयति. म १७

कुण्डते.	यु	८	केपते.	क्ष	७५
कुण्डयति.	क्ष	२	केलति.	म	१७
कुत्सयते	वा	१४	केलायति.	म	१७
कुभ्राति.	क्ष	८४	केवालीकरोति-ते.	क्ष	८२
कुन्धति.	क्ष	८२	केवासीकरोति-तं	क्ष	८२
कुन्द्रयति.	वा	७	कोकते.	म	३८
कुप्यति.	अ	१३	कोचति.	ध्व ७ ना	२९, १०७
कुमारयति.	म	१७	कोजति.	यु	१०
कुम्पति.	घै	२५	कोलति.	ना	१०३
कुम्पयति.	घै	२५	कौति.	ध्व	१
कुरति.	ध्व	६	कस्यति.	ना	१६४
कुरुते.	भा	६२	कनूयते.	ना ६६ ध्व	१
कुपुष्यति.	क्ष	१२	कमरति.	क्ष	२२
कुस्मयति-ते.	म	२२	कयति.	क्ष	८२
कुहयते.	क्ष	७०	कदते.	क्ष	२०
कूजति.	ध्व	१	कन्दति.	अ १७ ना	१६
कूडयति.	यु	८	कन्दते	क्ष	२०
कूणयति.	भा	१०	कपते.	अ	१४
कूणयते.	वा	२७	कमते.	भा ८ अ ३ ना	६३
कूर्वते.	म	१७	कम्यते.	अ ३ भा ८ ना	६३
कूलाति.	घै	२५	काथयति.	क्ष	८२
कूच्छायते.	अ	२२	कामति.	क्ष	३२
कृणसि.	क्ष	६३	कीदति.	मि	१७
कृणाति-ते.	क्ष	८२	कीणाति.	घै	१७
कृणोति-ते.	क्ष	८२	कीणीते.	घै	१७
कृणोति.	ना	७९	कुञ्चति.	ना ३३ क्ष	२२
कृन्तति.	यु	५	कुडति.	अ	२
कृपायते.	अ	१४	कुघ्यति.	य	१३
कृष्यति.	मा	१३	कोडीकरोति-ते.	म	४४
कृषति.	घै	१	कोशति.	अ १७ ना	१०५
कृषते.	घै	१	कृयति.	क्ष	८२
केतयति.	अ	१७	कृदते.	क्ष	२०
			कृन्दति.	अ १७ ना	१६

हामति.	अ	२१	धुणति.	अ	८५	
हाम्यति.	अ	२१	धुध्यति.	अ	२५	
ह्रिचति.	घे	१०	धुन्ते.	अ	८५	
ह्रिन्दति.	अ	१७	धुम्राति.	अ	३१	
ह्रिन्दते	अ	१७	धुभ्यति.	अ	३१	
ह्रिन्नानि.	अ	८४	धुरति	घे.	१	
ह्रिश्यते.	अ	२२	क्षेणोति-ते.	अ	८२	
ह्रीषते.	अ	२१	क्षोमते-	अ.	३१	
ह्रीषायते.	अ.	२१	क्षौति.	ध्व	१५	
ह्रैषते.	अ	१३	क्षौति.	घ	४	
ह्रैशयति	अ	८४	क्षमापयति.	अ	७१	
कणति.	ध्व	१	क्षमायते.	अ	७५	
कथ्यते.	घे	४४	क्षमीलति.	मा	१०	
क्षञ्जते	ना	९७	क्षिद्यति.	ना	१७६	
क्षञ्जयति.	मा	६	क्षेदते.	ना.	९४	
क्षणोति-ते.	अ.	८२				
क्षपयति.	अ	८६				
क्षमते.	अ. ९	अ	६२	खजति.	अ	७२
क्षम्पयति.	अ	९	खञ्जति.	अ	४१	
क्षरति.	घे	३२	खटति.	अ	१	
क्षामयति.	अ	९	खदति.	घे. ८	ना	१४
क्षाम्यति.	अ	९	खनति.	घे	१	
क्षायति.	मा	१५	खर्जति.	ना	३५	
क्षिणाति.	अ	८२	खर्दति.	अ	२९	
क्षिणोति.	अ	१२	खर्वति.	अ	१९	
क्षिणोति-ते.	अ	८२	खलति.	ना ७४	घे	१२
क्षिपति-ते.	अ १२	वा	१४	खवते.	ध्व	१
क्षिपति.		वा	१४	खादति.	अ	२६
क्षिप्यति.		अ	१२	खायति.	घे	८
क्षियति.	मा ४	ना	१९५	खिद्यते.	अ	२१
क्षीजति.		ध्व	१	खिन्ते.	अ	२१
क्षीयते.		अ	१९	खिन्दति.	अ	२१

ख

				खजति.	अ	७२	
				खञ्जति.	अ	४१	
				खटति.	अ	१	
				खदति.	घे. ८	ना	१४
				खनति.	घे	१	
				खर्जति.	ना	३५	
				खर्दति.	अ	२९	
				खर्वति.	अ	१९	
				खलति.	ना ७४	घे	१२
				खवते.	ध्व	१	
				खादति.	अ	२६	
				खायति.	घे	८	
				खिद्यते.	अ	२१	
				खिन्ते.	अ	२१	
				खिन्दति.	अ	२१	

ख

घे. ८

ना ७४

ग्रन्थयति.
ग्रन्थयति-ते.
ग्रसते.
ग्रामयति.
ग्रोचति.
ग्लपयति.
ग्लसते.
ग्लहते.
ग्लापयति.
ग्लायति.
ग्लुञ्चति
ग्लेपते. अ २१ क्ष ७५
ग्लेषते
ग्लोचयति.

घ

घघति.
घटते.
घट्टते
घरति.
घचते.
घसति.
घियणाते.
घुणति.
घुणणते.
घुरति.
घूर्णाति.
घूर्णते.
घूर्णते
घृणायते
घृणोति-ते
घृणते.

वा २६
श १६
म २७
घ १७
श १०
क्ष ८४
म २७
म ३८
क्ष ८४
अ २१
क्ष ३२
ना ५१
क्ष १३
श १०

॥ १६
म ५ क्ष ३२
क्ष २९
क्ष १०
ध्व १
म २६
म ३८
क्ष ४७
म ३८
ध्व ६ ना १८९
क्ष ४७
अ २४
ना १६८
अ १४
म १४
म ३८

घोटते
घोणते.
घोपति
घोपयति.

ध्व १

ड

डवते

ध्व १

च

चकति.
चकते.
चकास्ति.
चञ्चूर्यते.
चणति.
चण्डते.
चतति-ते.
चदति-ते.
चन्दति.
चपति.
चमति.
चरणयति
चरति.

चरते (रथेन)

चर्चति ना ९२ वा २ म १०
चर्चयति. वा २ म १०
चर्चति. म २६
चलति. क्ष २९ ना ९९
चलयति. क्ष ७१
चपति-ते. म २६
चष्टे. वु ३० ना १४६
चायति. ना ११७

अ २७
क्ष ४७
वा २९
वा २९

म ३४
ना १८
म १४
क्ष ३४
म ११
अ १३
क्ष २७
क्ष २७
ना १२
वा ३९
म २६
क्ष ३२
क्ष ३२
म २६
क्ष ५०
क्ष ५०

ना ७७ क्ष ३२
क्ष ५० म २६
क्ष ५०
ना ९२ वा २ म १०
वा २ म १०
म २६
क्ष २९ ना ९९
क्ष ७१
म २६
वु ३० ना १४६
ना ११७

चिकित्सति.	म	५३	चौरयति.	शु	१८
चिकेति.	बु	२	चपयते.	क्ष	५१
चिकेत्ति.	बु	२			
चिक्तेफरोति	बु	३			
चिक्तेकुयते.	बु	३	छद्मयति.	क्ष	३२
चित्रीयते	क्ष	६९.	छन्दति-ते.	घै	२५
चिनोति-ते.	घै	२८	छमति.	म	२६
चिन्तयति.	बु	१९	छर्वते.	घै	४३
चिरिणोति.	अ	१२	छर्दयति.	घै	४६
चिह्नति.	घै	३८	छलयति.	अ	११
चीत्करोति-ते	धव	२०	छपति-ते	क्ष	८२
चीवति-ते.	म	३८	छादयति.	क्ष	२५
चीयति.	ना	११२	छिद्यते.	शु	६
चुच्यति.	घै	४८	छिद्रयति.	शु	७
चुटति.	शु	५	छिनत्ति-ते.	शु	५
चुङ्गति	म	१८	चुटति.	शु	५
चुण्डते.	मा	१३	चुपति.	बु	३३
चुम्बति.	म	४८	चृणत्ति.	ना	१९७
चुम्बयति.	क्ष	८२	चृन्ते.	ना	१९७
चुरणयति.	शु	१०	छेदयति.	शु	५
चुल्लति.	म	१८	छोटयति.	शु	५
चूर्यते.	शु	८	छयति.	शु	५
चूपति.	म	२४			
चूपयति.	प्र	१८			
चृतति.	क्ष ८२	ना १८६	जंमति.	क्ष	२
चेर्क्रायते.	स	१५	जक्षति.	म १६, २६	ना १५१
चेडयति.	वा	१८	जङ्गम्यते.	क्ष ३५	म १८
चेतति	बु	२	जजति	क्ष	७७
चेतयते.	बु	२	जजन्ति	म	५२
चेलति.	म ९	क्ष २९.	जज्जति	क्ष	७७
चेष्टते.	म	५	जज्जयति.	प्र	२५
चापति.	क्ष ३७	अ २१	जज्जति.	प्र	२५

जङ्गप्यते.	प्र	२५	जीवति.	भा	५
जङ्गयते.	अ	२५	जुगुप्सते.	अ	२३
जटति.	प्र	६	जुहति.	म	४०
जनयति.	म	५२	जुटति.	श	१६
जपति.	मा ५४	प्र २४	जुपते.	क्ष १३	ना १८२
जमति.	म	२६	जुहोति.	प्र १५	ना १५५
जम्मते.	अ	२५	जूर्यते.	मा ११	ना १६८
जम्मयति.	क्ष	८६	जृणाति.	भा	११
जयति. क्ष ६७, ८९	ना	८०	जृम्भते.	अ	२५
जरति.	भा	११	जेमति.	म	२६
जर्जति.	ना	९२	जेपति.	वै	१०
जर्हति.	श	११	जेहते.	अ	३
जन्पति.	घा	१	जोतते.	म	१४
जवति.	क्ष	३३	क्षपयति.	ना	२२२
जशति.	म	३९	क्षीप्सति.	घा	३३
जागति.	म	२८	क्षयति.	क्ष	६७
जानाति.	धु	२	ज्वलति.	म	१४
जानीते.	धु	२	ज्वलयति.	वै	४३
जायति.	भा	१५	ज्वालयति.	वै	४३
जायते.	भा	२			
जाययति.	भा	११			
जासयति.	क्ष	७६			
जिघत्सति.	म	२५	क्षटति.	म	४
जिघर्ति.	म १४	ना १५७	क्षमति.	म	२६
जिघांसति.	अ	१२	क्षपति-ते	म ३८	ना १२०
जिघ्रति.	धु	३२	क्षीर्यति.	भा	११
जिनाति.	भा	११			
जिन्वति.	म	१६			
जिरणोति.	अ	१२	दङ्कयति.	श	१६
जिहीते.	क्ष	३२	दङ्करोति-ते	घ	२०
जिह्वेति.	अ	७	टलति.	क्ष	२०
जीर्यति.	मा	११	टीकते.	क्ष	३२
			ट्यलति.	क्ष	२०.

ड

डयते.	क्ष	३४
डिपति.	क्ष	१२
डिप्यति.	क्ष	१२
झीयते.	क्ष	३४
झपयति.	क्ष	१२
झोलयति.	क्ष	७१

त

तकति.	म	१६
तक्षति.	क्ष	३
तक्ष्णोति.	क्ष	३
तटति.	क्ष	३०
तण्डते.	क्ष	७६
तनक्ति.	वा	२७
तनयति.	क्ष	३
तनूकरोति-ते.	क्ष	३
तन्तस्यति.	अ	२२
तपति.	क्ष ८ क्ष १, ८४	
तपस्यति.	म २७ क्ष १३	
तप्यते.	क्ष १ म २७	
तरति.	ना १३० क्ष ६७	
तर्जयति.	वा १५	
तर्जयते.	वा १५	
तर्णोति-ते.	म २६	
तर्दति.	क्ष ८२	
तर्पति.	म १६	
तथिति.	मा ८ ना १५४	
तस्यति.	मा १५	
ताडयति.	क्ष ७६	
तानयति.	ना २३०	
तापयति.	क्ष ८	

ताम्यति.	अ २१	ना १७४
तायते.		ना ६८
तिक्कोति.		क्ष ५७
तिम्नोति.		क्ष ५७
तितिक्षते.		अ ९
तिम्यति.		क्ष १०
तिर्ययति.		क्ष २५
तिरस्करोति-ते.	अ १०	क्ष २५
तिरोक्धाति-ते.		क्ष २५
तिष्ठति.	मा ४	म ३७
तिष्ठते.	वा २९	ना १३७
तीयति.		मा ८
तुञ्जति.		ना ३६
तुञ्जयति.		ना २१८
तुणति.		क्ष २२
तुतोर्ति.		क्ष १९
तुदति-ते.		क्ष ८४
तुपति.		क्ष ८२
तुफति.		क्ष ८२
तुघ्नाति.		क्ष ८२
तुभ्यति.		क्ष ८२
तुम्फति.		क्ष ८२
तुम्वति.		क्ष ८३
तुम्ययति.		क्ष ८३
तुम्भति.		क्ष ८२
तुरण्यति.		क्ष १९
तुष्यति.		अ ६
तृणयति.		म २२
तूर्यते.	क्ष ३३	ना १६६
तूर्यति.		क्ष ८२
तूलाति.		क्ष १४
तूपते.		अ ६

रुहति.	क्ष	८२	नासयति.	क्ष	८
रुणात्ति.	ना	१९८	त्रिगुणाकरोति.	क्ष	४
रुणाति.	क्ष	८२	ब्रुयति.	शु	५
रुर्णाति.	क्ष	८२	ब्रुयति.	शु	६
रुणोति-ते.	म	२६	ब्रुम्पति.	क्ष	८२
रुतीयाकरोति.	क्ष	४	ब्रुम्पति.	क्ष	८२
रुन्ते.	भा	१९८	ब्रोटति.	शु	५
रुपति.	म	३४	ब्रोटयति.	शु	५
रुमोति.	म	३४	ब्रोपति.	क्ष	८२
रुप्यति.	म	३४	ब्रोफति.	क्ष	८२
रुम्फति.	म	३४	ब्रौकते.	क्ष	३२
रुम्यति.	म	२३	त्वक्षति.	शु	३
रुहति.	क्ष	८२	त्यङ्गति.	ना २३ क्ष	३२, ७५
तेजति.	क्ष	२	त्वच्चति.	क्ष	२५
तेपते.	ना ५० क्ष	३२	त्वञ्जति.	क्ष	३२
तेमयति.	क्ष	१०	त्वरति.	क्ष	१९
तेघते.	क्ष	१७	स्वेपति-ते.	म	१४
तेजति.	क्ष	८२	त्सरति.	क्ष	४०
तेपति.	क्ष	८२			
तेफति.	क्ष	८२	थुइति.	क्ष	२५
तेभते.	क्ष	८२	थूर्यति.	क्ष	८२
तेपयति.	भा	७३			
तेसति.	ध्व	१			
तेहति.	क्ष	८३			
तेति.	भा ८ ना	१५४	दंशयति.	म	३०
त्यजति.	म	३९	दशयते.	क्ष	२६
जडूते.	क्ष	३२	दक्षते.	क्ष १८ ना	८४
जन्दति.	म	५	दगडयति.	क्ष	३
जपते.	म	७	ददते.	म ११ ना	८
जसति.	म	८	ददाति-ते.	म	११
जस्पति.	म	८	दघते.	क्ष	८
जायते.	क्ष	२	दधाति-ते.	म ११ ना	१६१

दधाति.	क्ष	८	शु	१६	दुःखयति.	क्ष	८४	शु	१९
दन्दग्धि.			शु	९	दुःखाकरोति-ते.	क्ष		क्ष	८४
दन्दशीति.			म	२९	दुःखायते.	अ	२२	स	११
दन्दश्यते.			म	२९	दुःखयति.			अ	२२
दन्दष्टि.			म	२९	दुग्धे.			वै	३०
दन्दहीति.			शु	९	दुनोति			क्ष	८४
दन्दहाते.			शु	९	दुप्यति.			शु	२०
दभोति.			अ	११	दुनयति.			क्ष	८४
दयते. ना ६५.	क्ष	२	अ	१४	दूयते.			अ	२२
दरति.			अ	८	दूर्बति.			क्ष	८२
दरयति.			क्ष	७३	दूपयति.			घा	३८
दरिद्राति.			मा	१४	दृणति.			क्ष	८२
दर्भति.			अ	८	दृणाति.			शु	७
दर्भयति.			अ	८	दृणाति.			अ	१२
दलति.			मा	१२	दृप्यति.	अ	१९	ना	१७३
दशति.			म	३०	दृफति.			क्ष	८४
दस्यति.			मा	१५	दृभति.			घा	२६
ददति.			शु	८	दृग्फति.			क्ष	८४
दाम्प्यति.			क्ष	३	दृहति.			वै	११
दारयति.			शु	७	देग्धि.			म	१०
दाशति-ते.			अ	११	दोग्धि-ते.			वै	३१
दाभोति.			अ	१२	दोलयति.			वै	३९
दासति-ते.			अ	११	दोहति.			क्ष	८३
दिग्धे.			म	१०	घति.			शु	५, ७.
दिदिम्मपति.			क्ष	२५	घोतते.			म	१४
दिशति-ते.			अ	११	घौति.			क्ष	५६
दीक्षते.			अ	२३	द्रदयति.			क्ष	७
दीर्घाते.	म	१४	ना	१५२	द्रमति.			क्ष	३२
दीप्यते.			म	१४	द्रयति.			क्ष	३३
दीयते.			मा	१५	द्रयते.			क्ष	३२
दीव्यति.	या	१८	म	१४,	द्रवस्यति.			अ	८
१७ वै १६	ना	१६२			द्राखति.			ना	२२

द्राघते.	शू १३	ना २०	घिनोति.	अ १६
द्राङ्गति.	ध्व ५	ना ८८	घिन्वति.	अ १६
द्राडते.		मा १२	घिप्सति.	अ २५
द्राति.		क्ष ४३	घियति.	क्ष ८
द्रायति.		अ २६	धीप्सति.	क्ष २५
द्रावयति.		वै ४७	घुक्षते.	ना ८२
द्राहते.		अ २८	घुनाति.	क्ष ७१
दृणाति.		ना १८७	घुनोति.	क्ष ७१
दृह्यति.		अ १२	घुवति.	क्ष ७१
द्रूणाति-ते.		क्ष ८२	घूनयति.	क्ष ७१
द्वेकते.		ना १७	घूनोति.	क्ष ७१
द्विगुणाकरोति.		वै ३	घूपायति.	क्ष ८४
द्वितीयाकरोति.		वै ३	घूर्यते	क्ष ८२ ना १६७
द्वेष्टि-ते.		अ ४	घूर्वति.	क्ष ८२
			घृणोति	क्ष ६७
			घोरति	क्ष ३८
धक्षयति		क्ष ८६	धञ्जति.	क्ष ३२
धत्ते.		क्ष ८	धनति.	ध्व १
धनायति.		अ २	धवति.	वै ८
धन्वति.		क्ष ३२	ध्रकाति	वै १३
धमति.		ना १२६	ध्रावति	ना २२
धयति.		अ २४	ध्राङ्गति.	ध्व ५ ना ८८
धरति-ते.		क्ष ८	ध्राडते.	मा १२
धपति.		क्ष ६७	ध्रायति.	अ १६
धपयति.		क्ष ६७	ध्रासयति.	वै १३
धवति.		क्ष ७१	ध्रियते.	मा ४
धापयति-ते.		अ १८	ध्रुवति.	वै ८ ना १९६
धारयति.		क्ष ८	ध्रेकते.	ना १७
धावति.		क्ष ३३	ध्वंसयति.	क्ष ८६
धावति-ते.	ना १०२	अ १	ध्वजति.	क्ष ३२
धिक्षते		ना ८२	ध्वञ्जति.	क्ष ३२
धित्सति.		अ २३	ध्वनति.	ध्व १

घनयति.	घ	१	निगृह्णाति.	क्ष	६५
घरति.	क्ष	२२	निह्ने	प्र	१
घ्याहति.	घ	५ ना	निचायति.	'धिचायति' द्र.	
न			निजागर्ति	म	२८
			निजेगिल्पते.	म	२८
नफयति.	क्ष	८६	निद्राति.	अ	२६
नक्षति.	क्ष	३२	निद्रायते.	अ	२६
नटति.	म	१५	निधुयति.	म	४९
नन्दति.	अ	६	निध्यायति.	धु	२९
नभते.	क्ष	८२	निन्दति-ते.	वा	१५
नन्नाति.	क्ष	८२	निम्यति.	घै	१०
नभ्यति.	क्ष	८२	निपुण्यति.	घै	१८
नमति.	प्र	५ ना	नियध्याति.	वा	२६
नमस्कुर्यते.	प्र	५	निधुन्दति-ते.	धु	२९
नमस्यति.	प्र	५	नियोधते.	धु	२
नयति-ते.	क्ष	१६	निभालयते.	धु	२९
नयते.	धु	२ ना	निमन्त्रयते.	प्र	१७
नर्दति.	घ्य	१	निमयते.	घै	१७
नश्यति.	क्ष	५३	निम्लोचति.	क्ष	५२
नसते.	क्ष	२९	नियुद्धे.	क्ष	९
नह्यति.	क्ष	१६	निरस्यति-ते.	वा	३८
नाटयति.	म	१५	निराचष्टे.	वा	३८
नाथति.	क्ष	१ घै	निरुणाष्टि.	क्ष	६५
नाथते.	अ	१ ना	निरूपयति.	धु	२९
नाथते.	क्ष	१	निर्णयति	धु	१४
नाशयति.	क्ष	८६	निर्णयते.	धु	१४
नासते.	घ्य	१	निर्णेनेक्ति-ते.	प्र	१
निस्ते.	म	४८	निर्दिशति-ते.	प्र	९
निकरोति-ते.	अ	१०	निर्धारयति	धु	१४
निक्षति.	म	४८	निर्भानि.	धु	१
निक्षिपति-ते.	घै	२४	निर्मोति.	म	३
निक्षिप्यति.	घै	२४	निर्मिभीते.	म	३
			निर्यातयति.	ना	२२७ घै
					२९

निर्वदति	वा	१४	निष्पद्यते.	भा	३
निर्वपति-ते.	म	११	निष्पादयति.	म	३
निर्वर्णयति.	बु	२९	निहुते.	वा	३७
निर्वर्तते.	मा	२	निह्वयते.	वा	३०
निर्वर्तयति.	म	३	नीलति.	प्र	४
निर्वहति-ते	श	२१	नीलायते.	प्र	४
निर्वाति.	मा	१८	नीयति.	मा	८
निर्वापयति.	क्ष	८२	नुदति.	क्ष	१२
निर्वायति.	मा	१८	नुषानि	वा	१८
निर्विद्यते.	म	२१	नृणाति.	क्ष	१६
निर्विशति.	म	५०	नृस्यति.	म.	१५
निर्वृणोति-ते.	म	६	नेदति-ते.	क्ष	५२
निवपति-ते.	प्र	१२	नेदति.	ना	११५
निशमयति.	बु	३०	नेनेक्ति.	ना	१६०
निशमयते.	बु	२९	नपति.	वै	१०
निशाम्यति.	बु	३०	नेयते.	क्ष	३२
निगिनोति-ते.	श	४	नौति.	वा	१८
निपीशांसति-ते.	श	४	न्यक्करोति	क्ष	६७
निश्चिनुते.	बु	१४	न्यस्यति-ने	वै	२४
निश्चिनोति.	बु	१४	न्युञ्जति.	क्ष	२२
निश्यति.	श	४			
निपीदति.	म	३६	पसयति.	क्ष	८६
निपीडयति.	श	२	पचाति-ते.	वै	४४
निपेयति-ते.	म	४०	पचते	भा	६२
निष्कर्षति.	श	१४	पच्यते	वै	४४
निष्कुलाकरोति-ते.	श	१४	पञ्चते.	वा	२९
निष्कुणाति.	श	१४	पञ्चयति.	वा	२९
निष्टुडयति.	बु	१४	पटपटायति-ते.	स	७
निष्ठीवति.	म	३२	पटयति.	वा	२६
निष्ठीव्यति.	म	३२	पठति.	वा	२
निष्णाति.	वै	१८	पणते.	वै	१६
निष्पन्नाकरोति-ते.	श	१५	पणापति.	वा	१८

प

पण्डते.	यु	२	परिघत्ते.	म	९
पतति.	झ	५१	परिमवति.	अ	१०
पतयते.	झ	३२	परिभाषते.	घा	१७
पथति.	झ	३२	परिमृष्यति.	अ	९
पद्यते.	झ	३२	परिम्लायति.	अ	२१
यनते.	घै	१६	परिरमते.	म	४४
यनायति.	घा	१८	परिषदति.	घा	१४
यन्ययति.	झ	३२	परिवर्तते.	अ	२७
यम्पस्यति.	अ	२२	परिवर्तयति.	घै	१७
ययति.	घै	२८	परिवासयति.	शू	३
ययते.	झ	३२	परिचिन्वति.	म	४३
ययस्यते.	स	५	परिवेदिष्टे.	अ	१९
ययायते.	स	५	परिवेद्येष्टि.	अ	१९
यराकरोति.	घा	३८	परिग्रजति.	अ	३१
यराक्रमते.	झ	७९	परिग्रिनष्टि.	म	३२
यराक्रम्यते.	झ	७९	परिपीड्यति.	शू	२
यराणुदति-ते.	घा	३८	परिष्करोति-ते.	म	११
यरापुनाति-ते.	घै	१४	परिष्वजते.	म	४४
यराभयति.	झ	८८	परिस्मृहति.	घै	४१
यराभयते.	झ	८८	परिहरति-ते.	म	४०
यराभाषयति.	झ	६७	परिहसति.	म	२१
यराभृशति.	यु	९	परैति.	मा	१७
यरास्यति.	घा	३८	पदंते.	व्य	१९
परिक्रीडते.	म	१७	पर्ययति.	अ	१४
परिक्रीणीते.	झ	५	पर्यटति.	झ	४७
परिक्षिपति-ते.	झ	६३	पर्यवस्यति-ते.	मा	१७
परिचरति.	अ	८	पर्याप्नोति.	अ	६२
परिचिनोति-ते.	घा	५	पर्यालोचते.	यु	९
परिणमति-ते.	मा	७	पर्यालोचयते	यु	९
परिणयति-ते.	म	४२	पर्येति.	अ	४७
परिदधाति.	म	९	पर्यति.	अ	२१
परिदधाति-ते.	घै	२४	पर्यति.	घै	१०
परिदेवते.	अ	१७			

पलायते.	क्ष	५३	पुष्पाति.	वै	११
पल्लयति.	■	१ ना २३२	पुष्पयति.	भा	९
पवते.	क्ष	४५ ना १३६	पुष्पयति.	भा	८
पश्यति.	नु	२९	पुस्तयति-	ना	२२०
पाणौकरोति-ते	म	४२	पूजयति.	म	६
पाति.	क्ष	२	पूयते.	ना	६७
पायति.	वै	९	पूरयति.	म	२१
पाययति-ते	म	१८	पूर्वति.	म	२१
पारयति.	क्ष	६२ म २१	पूलति.	म	६
पादौलोकोति-ते	क्ष	८२	पूलयति.	म	६
पालयति.	क्ष	२	पूपति.	भा	८
पाशयति.	क्ष	८५ म १६	पृच्छति.	वा	३३
पिञ्जयति.	ना	२१८	पृडति.	म	२२
पिण्डते.	म	६	पूणाति.	ना २०९ म २१, १६	
पिण्डयति.	म	६	पेटति.	ना	४४
पिदधाति-ते	वै	२५	पेठति.	ना	४७
पिनष्टि.	क्ष	८५	पेवते.	क्ष	१३
पिनहति-ते.	म	१३	पैणति.	ना	५८
पिपति.	क्ष २ ना १५६	म २१	पोषति.	भा	८
पिपासति.	म	२३	पोषयति.	क्ष	८
पियति.	म	२४	प्यायते.	भा ८ भा	१
पिन्नुनयति.	वा	४०	प्रकथयति.	वा	२९
पीडयति.	क्ष	८४	प्रकपेति.	क्ष	६८
पीयते.	म	२४	प्रकाशते	म	१४
पीलति.	क्ष	१७	प्रकिरति.	वै	६
पीवति.	भा	८	प्रकुन्ते.	क्ष १८ ना	१०१
पुंसयति.	वै	११	प्रक्रमते.	म	१
पुत्रकाम्यति.	स	२	प्रक्रमयते.	म	१
पुत्रीयति.	स	२, ३	प्रक्षालयति.	म	१
पुनाति-ते	म	१	प्रक्षिपति-ते.	म	१४
पुन्यति.	क्ष ८२ ना	११	प्रक्षिप्यति.	म	१४
पुरति.	क्ष	४४	प्रगल्भते.	क्ष	७९

प्रचलायते.	अ	२४	प्रत्याख्याति.	वा	३८
प्रचेतीभवति.	अ	६	प्रत्याचष्टे.	वा	३८
प्रजायते.	म	५२	प्रत्यादिशति-ते	वा	३८
प्रणिदधाति-ते	बु	२६	प्रत्याह.	वा	३६
प्रणिपतति.	ब्र	५	प्रत्यूहति-ते.	क्ष	२०
प्रतारयति.	अ	११	प्रत्येति.	ना	१४९
प्रतिशृणाति.	वा	२४	प्रयते.	भा	८
प्रतिजानाति.	बु	२०	प्रश्वंसते.	भा	१६
प्रतिजानीते.	बु	२७	प्रपूरयति.	क्षे	३१
प्रतितिष्ठति.	क्षे	८	प्रबुध्यते.	अ	२८
प्रतिदृष्टे.	क्षे	२९	प्रभवति.	क्ष	६२
प्रतिपद्यते.	ना	१७१	प्रभाति.	प्र	१
प्रतिपादयति.	ब्र	११	प्रमनीभवति.	अ	६
प्रतिपालयति.	क्ष	१८	प्रमाद्यति.	बु	२५
प्रतिबध्नाति.	क्ष	१७	प्रमापयति.	क्ष	८२
प्रतिभासते.	बु	१	प्रमीयते.	भा	१७
प्रतिभिनत्ति.	वा	१६	प्रमीलति.	अ	२४
प्रतिभिन्ते.	वा	१६	प्रयनते.	अ	३
प्रतिमुञ्चति-ते.	म	१३	प्रयति-ते.	प्र	१६
प्रतिपत्ति.	वा	३६	प्रयुच्छति.	बु	२५
प्रतिशृणोति.	बु	२७	प्ररोहति.	भा	२
प्रतिष्किरति.	क्ष	८२	प्रलीयते	भा	१६
प्रतिष्ठते.	क्ष	३२	प्रलोभवति.	अ	११
प्रतिसन्दधाति.	बु	२२	प्रवदति.	वा	१४, ३६
प्रतिसन्धत्ते.	बु	२२	प्रवर्तते.	न	५
प्रनीक्षते.	क्ष	१८	प्रवहति.	क्ष	४६
प्रतीच्छति.	म	३८	प्रशंसति.	वा	१८
प्रत्यभिजानाति.	बु	२२	प्रशयति.	वा	३३
प्रत्यभिषदति.	वा	२५	प्रश्वसिति.	बु	१२
प्रत्यवमृशति.	बु	२२	प्रसते.	भा	८
प्रत्यवस्यति.	म	२६	प्रसवति.	बु	२८
प्रत्ययति.	क्ष	२०	प्रसहति-ते.	क्ष	१२

प्रसहते
प्रसाधयति.
प्रसीदति.
प्रसृतं.
प्रसूयते.
प्रसौति.
प्रस्तौति.
प्रस्तुते.
प्रस्तुम्पति.
प्रस्थापयति.
प्रस्तुते.
प्रस्फोटयति.
प्रस्मरति.
प्रव्रवति.
प्रहिणोति.
प्रहरति-ने.
प्रहसति.
प्राणिति.
प्राति.
प्रापुरस्ति.
प्रापुर्भवति.
प्रापुष्करोति.
प्रापयति.
प्राप्नोति.
प्रारमते.
प्रीयते.
प्रीणयति.
प्रीणाति-ते.
प्रीणाति.
पुष्पाति.
प्रेक्षते.
प्रेङ्क्षति.

क्ष ६७
म ११
अ १४
म ५२
म ५२
हु २८
म १
म १
क्ष ८१
क्ष १०
वै ३१
वै १४
हु २३
म ७
क्ष १०
क्ष ७६
म १६
भा ५
म २१
हु १
हु १
घा २९
क्ष १६
क्ष ६०
म १
अ ६, १९
अ १६
अ १६
ना २०७
ना २११
हु २
क्ष २९

प्रेङ्गलयेति.
प्रेरयति.
प्रेषयति.
प्रेष्यति.
प्रैति.
प्रोञ्छति.
प्रोषति-ते
प्रोणुंते.
प्रोर्णोति.
प्रोर्णोति.
प्रोषति.
प्लवते.
प्लुष्पाति.
प्लुष्यति.
प्लोषति.
प्ताति.
फकति.
फणति.
फलति.
फलीकरोति-ते
फुलति.
बंहते.
बदति.
बघ्नाति.
बमस्ति.
बहंति.
बलति.

क्ष ७१
क्ष १२
क्ष १०
क्ष १०
भा १५
वै २२
क्ष ६२
म ९
म ९
म ९
शु ८
क्ष ३६
ना २११
शु ८
शु ८
म १६

फ

क्ष ४२
क्ष ३२
भा ३ ना ७५
वै १४
भा ९

व

भा ८
वै ८
शु १६
ना १५८ म १४
भा ८
ना १०२ भा ५

याधत्ते.	क्ष	८४	मण्डते.	म	२१	
याष्पायते.	अ १७ स	१०	मद्राकरोति-ते.	घ	२८	
विन्दति.	प्र	५	मन्दते.	ना	६	
विभर्ति-ते.	ना	१६१	भरति-ते	क्ष	८	
विभर्ति.	क्ष	८	मर्जते.	घै	४५	
विभृते.	क्ष	८	मर्त्सयते.	घा	१५	
विभेति.	अ	८	मर्त्स्यते.	अ	५	
विलति.	शु	७	मर्चति.	क्ष	८२	
वीजाकरोति.	घै	२	मलते.	ना	७३	
वीभस्सते.	अ	२३	मल्लते.	ना	७३	
वृक्षति.	ध्व	२	मवति.	ना १ भा	१	
वृक्षयति.	ध्व	२	मघते.	क्ष	६०	
वृद्धति.	म	४०	मपते.	ध्व	२	
वृध्यते.	शु	२	माति.	म	१४	
वृभूपति.	स	१	मापयते.	क्ष	७४	
वृस्तयति.	ना	२२०	मामते.	अ	१३	
वृस्यति.	म	३९	मामयति.	अ	१३	
वृहति. भा ८ क्ष ७ ध्व	९		माययति.	क्ष	७३	
घटति.	घा	१२	माययति-ते.	स	१९	
घोषति.	शु	२	माघयति.	म ३ शु	१८	
घोभोति.	क्ष	१६	माघयते.	क्ष	६०	
ग्रथीति.	घा	१	भापते.	घा	१	
ग्रहीभयति.	प्र	३२	भासते.	म	१४	
श्रूते.	घा	१	मिक्षते.	घै	२७	
भ			भिन्दति.	प्र	५	
भक्षति-ते.	म	२६	भिर्नात्ति.	शु	७	
भक्षयति.	म	२६	मिन्ते.	शु	७	
भजति.	म ४९	क्ष	१३	मिपज्यति.	म	५३
भजति-ते	प्र	६	मिष्णज्यति.	प्र	१०	
भञ्जयति.	क्ष	८५	भीषयते.	क्ष	७४	
भणाति.	घा	१	मुद्धे	म	२६	
			भुजति.	क्ष	२२	

		म	
भुनक्ति.	क्ष २	मंढते.	भा ८
भुरण्यति.	क्ष ८	मगध्यति.	क्ष ६३
भूयते.	आ १	मङ्गते.	म ११
भूयति.	म ११	मङ्गते. अ १० अ १३	ना १९
भूययति.	म ११	मचते.	ना २७
भृजते.	वै ४५	मज्जति.	प्र २
भृणाति.	॥ २१	मञ्जते.	ना २४
भृशायते.	स ६	मठति.	मा ४ ना ४५
भृश्यति.	क्ष ५१	मणति.	घ्य १७
भेषति.	अ ८	मण्ठते.	हु २०
भेषते.	अ ८	मण्डनि.	म ११
भोजयति-ते.	प्र २०	मण्डते.	क्ष ६३
भ्यसते.	अ ८	मण्डयति.	ना २१९ म ११
भंसते.	क्ष ५१	मदयति.	प्र २२ ना १०१
भ्रणति.	घ्य १	मद्राकरोति-ते.	प्र २८
भ्रमति.	क्ष ४७	मथति.	क्ष ७२
भ्रमति-ते	ना १०८	मथ्नाति.	क्ष ७२
भ्रम्यति.	क्ष ४७	मनस्यति.	हु ४
भ्रदयति.	क्ष ५१	मनुते.	हु २
भ्राजयति	॥ ११	मन्तूयति.	अ १३ ना २३७
भ्राजते.	म १४	मन्त्रयते.	क्ष २३
भ्राम्यति.	क्ष ४७	मन्यति.	क्ष ७२ ८४ ना ११
भ्राम्यति-ते.	ना १०८	मन्दने.	अ २६ घा १८
भ्राशते.	म १४	म १४ क्ष ४१	ना ७
भ्रादयते.	म १४	मन्दाक्षयति.	अ ७
भ्रूणयते.	अ २	मन्दायते.	क्ष १७
भ्रेजते.	म १४	मन्यते.	हु २
भ्रेयति.	घा १०	मर्घति-ते.	वै १०
भ्लाशते.	म १४	मर्गति.	प्र २१
भ्लादयते.	म १४	मर्गति.	वै १० ना ९०
भ्लेषते.	घा १०		

मर्पति-ते.	अ	९	मिथुनीभवति.	म	४२
मर्पयति.	अ	९	मिथ्याकारयते.	वा	११
मलते.	क्ष	८	मिनुते.	बु	१७
मल्लते.	क्ष	८	मिनोति.	बु	१७
मवति.	शू	१६	मिनोति-ते.	ब्र	१४
मवते.	शू	१६	मिन्दयति-ते.	अ	१८
मव्यति-ते.	शू	१६	मिन्वति.	वै	१०
मपति.	क्ष	८२	मिमीते. वै १५ बु १७	ना	१५९
मसमसाकरोति-ते.	क्ष	८२	मिलति.	वै	३६
मस्वते.	क्ष	३२	मिश्रयति.	वै	३५
मस्मसाकरोति-ते.	क्ष	८२	मीनाति-ते.	क्ष	८२
मस्यति.	वै	१५	मीमति.	क्ष	३२
महति.	ब्र	६	मीलति.	मा	१०
महयति.	ब्र	६	मीवति.	भा	८
महीयते.	ना	२३१	मुकुलीभवति.	भा	१०
माङ्गति.	अ	१	मुच्यते.	ब्र	३२
माति.	बु	१७	मुञ्चति.	म	३९
मादयते.	म	३४	मुञ्चते.	म ३९	ना २७
माद्यति.	अ ६, १९		मुञ्जति.	ध्व	१
मानति.	ब्र	६	मुदति.	क्ष ८५	ना १९३
मानयति.	ब्र	६	मुणति.	बु	२७
मानयते.	बु	२	मुण्ठते.	क्ष ५३	ना ४०
मान्यति.	ना	११	मुण्डति.	ब्र २८	शू ७
मायते.	वै	१५	मुण्डयति.	ब्र २८	स्त २१
माय्यति.	क्ष	८२	मुमुक्षते.	ब्र	३०
मार्गति-ते.	वै	२७	मुरति.	क्ष	६३
मार्गति.	वै	२८	मुष्णति.	शू	१०
मार्गयति.	वै	२८	मुस्तयति.	ब्र	६
मार्जति.	॥ १	ना २३१	मुस्यति.	क्ष	७
मार्जयति.	ब्र १	ना २३१	मूर्छति.	ना ३४	बु २५
मार्ष्टि.	ब्र	१	मूत्रयति.	म	७
माहते.	वै	१५	मूर्चति.	क्ष	१६

वा	९
घा	९
अ	२०
क्ष	३२

य

ब्र	६
ब्र	११
ब्र ९	ना १२१
ब्र	९
वा	२७
म	४९
अ	३
अ	३
घै	२७
अ १०	ना २२६
क्ष	३२
ब्र	१९
म	४५
म	४०
क्ष	७७
क्ष	१६
क्ष	२४
क्ष	८२
क्ष	१६
क्ष	१६
म	१४
घै ३४	ना १४७

र

क्ष ३३

मुलति.	घै	८	म्लेच्छति.
मूपति.	क्ष	१०	म्लेच्छयति.
मृगयते.	घै	२८	म्लेटति.
मृगयति.	घै	२८	म्लोचति.
मृडति.	ब्र	२२	
मृडयति.	ब्र	२२	
मृणति.	क्ष	८२	यक्षयते.
मृणाति.	ब्र २२	क्ष ८२	यच्छति.
मृद्नाति.	क्ष	८५	यजति.
मृष्यति-ते.	अ	९	यजने.
मेदति.	बु ५	क्ष ८२	यन्त्रयति.
मेदति-ते.		ना ११३	यभति.
मेदते.	अ १९	बु ५	यसति.
मेघति.	अ १९	ना १७७	यस्यति.
मेधति.		ना ११४	याचति-ते
मेधायति.	बु ५		यातयति.
मेघ्यति	भा	८	याति.
मेघते.	क्ष	१३	यामयति.
मेपति.	घै	१०	विथप्सति.
मेहति.	घै	१०	युद्धति.
मोक्षते.	ब्र	३०	युध्यते.
मोक्षयति.	म	३९	युनाति.
मोचयति.	म	३९	युप्यति.
मोजति.	अ	१	यूपति.
मोटति.	क्ष	८५	योजति.
मोटयति.	क्ष	८५	योजयति.
मोदते.	अ	६	योतते.
म्रक्षति.	प्र	६	यौति.
म्रदते.	क्ष	८५	
म्रियते.	मा	१७	
म्रेडति.	अ	२०	
म्रोचति.	क्ष	३२	रहति.

रक्षति.	क्ष	२	रिङ्गति.	म	२०
रगति.	धु	१०	रिणाक्ति.	घै	३१
रङ्गति.	क्ष	३२	रिणाति.	ध्व	३
रचयति.	म	३	रिणोति.	अ	१२
रजति-त्ते	प्र	३	रिण्वति.	क्ष	३२
रज्यति-त्ते.	प्र	३	रिफति.	ना	१८४
रणाति.	ध्व १ ना	५७	रिरंसते.	म	४५
रण्यति.	क्ष	३२	रिशति.	क्ष	८२
रवति.	घै	१	रिष्यति.	क्ष ८२ भा	१६
रध्यति.	ना	१७०	रीयते.	घै	३२
रध्यते.	घै	४४	रुजति.	म ५१ क्ष	८४
रन्धयति.	घै	४४	रुण्टति.	शु	१०
रपति.	घा	१	रुप्यति.	धु	२४
रमते.	म	१७	रुशति.	क्ष	८२
रम्भते.	ध्व	१	रुष्यति.	अ	१३
रवीति.	ध्व	१	रेकते.	धु	१०
रसति.	ध्व	१	रेचति.	घै ३४ ना	२२९
रसयति.	धु	३३	रेचयति.	ना २२९ घै	३४
रहति.	म	३९	रेभते.	ध्व	१
रहयति.	म	३९	रेवते.	क्ष	३२
राकयति.	धु	३३	रेपति.	क्ष	८२
राखति.	म ४० ना	२२	रेपते.	ध्व	३
राघते.	क्ष	६२	रोचते.	म १४ घै ५१ ना	९५
राजति-त्ते.	म	१४	रोठते.	क्ष	८४
राति.	अ	११	रोदिति.	अ	१७
राधयति.	क्ष	४	रोमन्यायते.	स	९
राभोति.	भा	३	रोपति.	क्ष	८२
राध्यति.	भा ३ धु २१ वा	३५	रोपयति.	अ	१३
	क्ष ६ घै ४४ ना	१७२	रौढति.	अ	१०
रायति.	ध्व	१	रौति.	ध्व	१
राशीकरोति.	घै	१२			
रासते.	ध्व	१			

ल

लक्षयति. धु २९ वा २९ ना २१४

लक्षयते.	बु	२९	लिङ्गयति.	क्ष	६९
लक्ष्मीकरोति.	बु	१६	लिप्सते.	अ	१
लङ्गति.	क्ष	३२	लिङ्गयते.	भा	१३
लङ्गत.	प्र २६	क्ष ३२	लीढे.	बु	३३
	घे ९	ना २१	लीनयति.	घे	४७
लङ्गयति.	क्ष	६७	लुञ्जति.	घा	३८
लज्जति.	भा	१५	लुञ्जयति.	क्ष	७२
लज्जते.	अ	७	लुण्टयति.	शू	१०
लज्जते.	अ	७	लुण्ठति.	क्ष १७	ना ४९
लज्जति.	घा	१५	लुनाति-ते.	शू	५
लदति.	ना	४३	लुन्धति.	क्ष ८२	ना ११
लनते.	क्ष	६०	लुप्यति.	बु	२४
लम्बते.	ब्र १	ना ५३	लुप्यति.	अ	२
लम्बयति.	क्ष	५३	लुम्पति-ते	शू	५
लपति.	घे	४७	लुम्बति	क्ष	८३
ललति.	म	१७	लुम्बयति.	क्ष	८३
लपति.	अ	१	लेट्यति.	अ २०	ना २४०
लपते.	अ	१	लेदि	बु	३३
लप्यति.	अ	१	लोचते.	बु	२९
लप्यते.	अ	१	लोदति.	क्ष	७२
लसति.	ना ९१	म १७	लोदते.	क्ष	८४
लाञ्जति.	ना	२२	लोढ्यति.	अ २०	ना १४०
लागयति.	बु	३३	लोढते.	क्ष	८४
लाघते.	क्ष	६२	लोडति.	अ	२०
लाजति.	घा	१५	लोलुप्यते.	स	१८
लाञ्जति.	घा	१५	लोपते.	प्र	६
लाटयति.	प्र	१०	लोहितायति-ते.	प्र ३	स ७
लाति.	म ३८	प्र ११			
लापयति.	घे	४७			
लाभयति.	क्ष	१२			
लाययति.	घे	४७			
लाटयति.	घे	४७			

व

पकि.	घा	१
पट्टते.	क्ष	२२
पचति.	घा	१

चञ्चति.	क्ष	३२	चलते.	अ	२७	क्ष	२९
चञ्चयते.	अ	११	चल्गति.			क्ष	३६
चटति.	क्ष	६३	चल्गूयति.	ब्र	६	ना	२३८
चटयति.	घा	२६	चल्मते.			म	२६
चठति.	भा	८	चलुते.			क्ष	२९
चणति.	घ्य	१	चथयति.			क्ष	४
चण्टयति.	वै	२३	चशीकरोति-ते.			क्ष	४
चण्डति.	वै	२३	चशीभवति.			क्ष	६
चण्डते.	क्ष	६३	चपट्टरोति-ते.			प्र	१५
चदति.	षा	१	चपति.			क्ष	८२
चदने.	बु	२	चष्टि.			अ	१
चनति.	ध्व	१	चसति.			भा	४
चनुते.	क्ष	१४	चस्कते.			क्ष	३२
चन्दते.	वै	२७	चस्तयते.			क्ष	८३
चपति.	घा	१८	चस्ते.			म	९
चपते.	वै	६	चस्यति.			शु	१७
चभ्रति.	क्ष	३२	चहति.	क्ष	४६	ना	११९
चमति.	म	३१	चहति-ते.			क्ष	१६
चयाति.	शु	१	चाहति.			अ	१
चयते.	क्ष	३२	चाचयति.			घा	१,१४
चरति-ते.	म	४१	चाजयति.	क्ष	७१	ना	२२१
चरिष्यति.	घ	८	चाञ्छति.			अ	१
चर्कते.	म	३८	चाति.	क्ष	४५	ना	१३९
चर्चते.	म	१४	चादयति.			क्ष	११
चर्जति.	म	४०	चापयति.			प्र	२८
चर्जयति.	म	४०	चायति.			वै	९
चर्णयति.	घा	२०	चारयति.			म	४१
चर्तते.	मा	४	चावृत्यते.			म	४१
चर्धते.	मा	८	चाद्यते.			घ्य	४
चर्धयति.	शु	५	चासयति.	॥	१०	ना	२२८
चर्पति.	वै	१०	चाहते.			अ	३
चर्पालीकरोति-ते.	क्ष	८२	चिक्चते.			मा	९

विकचते.	मा ९	विदधाति-ते.	म २
विकसति.	मा ९	विदारयति.	श ७
विकिरति.	प्र १३	विद्यते.	भा १
विकुरुते.	ना २०३	विध्यति.	क्ष ७६
विक्रमते.	क्ष ७९	विध्यायति.	भा १८
विक्रम्यते.	क्ष ७९	विनक्ति.	अ ८ ना १९९
विक्रीयति.	वै १७	विनयते.	वै २९
विक्रवति.	क्ष २०	विनयति.	भा १६
विक्रियति.	वै ४४	विन्दते.	बु ९
विक्रन्दयति.	वै ४४	विन्दति-ते.	क्ष ६०
विक्षिपति-ते.	प्र १३	विपद्यते.	भा १६
विशृङ्गाति-ते.	अ ४	विपर्यस्यति.	बु ६
विप्रयति.	श २०	विपर्येति.	बु ६
विचति.	अ ११	विपोलति.	मा ८
विधायति.	बु २९	विपोलयति.	भा ८
विचायति. पाठान्तरम्		विप्रकरोति-ते.	अ १०
विचारयति.	बु ९	विप्रतिपद्यते.	बु ७
विचिकित्सति.	बु ८	विप्रतिसरति.	अ १६
विचेनीभवति.	बु २४	विप्रयुङ्क्ते.	वै १४
विच्छति.	क्ष ३२	विप्रलभते.	अ ११
विच्छायति.	क्ष ३२	विप्रीयते.	अ ४
विच्छिनत्ति.	श २०	विभजति-ते.	वै २३
विच्छिन्ते.	श २०	विभवति.	क्ष ६२ ना १
विजते.	क्ष ७५ ना १८३	विभाजयति.	वै २३
विजयते.	क्ष ८९, ६७	विभाति.	प्र १
विजायते.	म ५२	विभ्राम्यति.	बु ६
विजृम्भते.	भा ९	विमनायते.	बु २५
विडम्बयति.	म १९	विमनीमयति.	बु २५
वितनोति-ते.	म २	विमन्यत.	बु ७
वितरति.	प्र ११	विमानयति.	अ १० क्ष ६७
वितर्कयति.	बु ९	विमायति.	बु ७
वितुषीकरोति-ते.	वै १४	विमुहति.	बु २४

विमृशति.	घु	९	विस्त्रेपयति.	घे	३४
वियौति.	घै	३४	विश्वमिति.	दु	१२
विरज्यति.	ग्र	३०	विषीदति.	अ	१५
विरमति.	भा	१७	विषीभ्यति.	झू	२
विरमति-ने.	घ्र	३०	विष्णानि.	घै	३४
विराध्नोति.	अ	५	विष्यति.	म	३९
विरुणाद्भि-ते.	अ	४	विष्यणनि.	म	६६
विलपति.	अ	१७	विमारयति.	घै	१७
विलभते.	ग्र	११	विस्तृजति.	म	३९
विलिखति.	घै	१	विस्तृणाति.	घा	२८
विलीयते.	भा	१६	विस्तृणांनि.	घा	२८
विलुर्भात.	घु	२४	विस्मरति.	घु	२३
विलोडयति.	झ	७२	विस्मापयते.	झ	७०
विबध्ने.	घु	७	विस्माययति.	झ	६९
विघर्तते.	भा	७	विस्पति.	झ	१२
विघहति-ने.	म	४२	विस्त्रम्भते.	घु	१२
विनिर्वाक्त-ने.	घु	१३	विहन्ति	घु	२०
विधिशति.	ग्र	१	विहरति.	म	१७
विदृष्टानि.	घै	२६	विहरते.	न	१७
विदृष्टोनि-ने.	घा २९, घै	२६	विह्वलति.	झ	२०
विधेयांक्त-ते.	घु	१३	विरयते.	झ	७९
विशब्दयति	घा	२९	वृक्षते.	म	४१
विशिनष्टि.	झ	६८	वृक्ष-	म	४०
विशीर्यते.	भा	१२	वृणाकि.	म	४०
विशते.	घु	८	वृणाति-ते.	म	४१
विशंपति.	झ	६८	वृणीने.	झ	१४
विशेषयति.	झ	६८	वृणांति-ते.	म	४१
विश्रमते	म	३५	वृश्चति.	शू	५
विश्रमयति.	ग्र	१०	वृश्यति.	म	४१
विश्राणयति.	ग्र	११	वृषस्यति.	म	४६
विश्राम्यति.	म	३५	वृर्हानि.	झ	६२
			वेदाति.	घ	१

वेणति.	ना ११६	व्यवस्यति.	अ ३
वर्ति.	ना १४२	व्यवैति.	म ४९
वर्त्ति.	हु २	व्यस्यति. वै २५	वा २८
वेथने.	वै २८	व्याकरोति	वा २९
वेद.	बु २	व्याकुरुते.	वा २९
वेदयते.	बु २	व्याक्षिपति-ते.	क्ष १७
वेदापयति.	वा ४	व्याख्याति.	वा २९
वेपते.	क्ष ७५	व्याचष्टे.	वा २९
वेदलति.	क्ष २९	व्याप्नोति.	क्ष ६१
वेधीते.	ना १५३	व्याप्रियते.	म ५
वेवेष्टि-ते.	क्ष ६१	व्यायच्छते.	म ५
वेष्टते	क्ष ६३	व्यासेधति.	म ४०
वेष्टयति.	क्ष ६४	व्याहरति.	वा १
वेहते.	अ ३	व्याहरते.	वा १
वेरायते.	अ ४	व्युच्छते.	प्र १
वैपङ्करोति-ते.	प्र १५	व्युदस्यति-ते.	वा ३८
व्यञ्जयति.	वा २९	व्युद्भवति.	ना १
व्यतिजल्पति.	आ ३	व्युपयति.	वे २३
व्यतिह्वयति.	आ ४	व्युभोति.	भा १४
व्यतिपिञ्चते.	आ २	व्युध्यति.	भा १४
व्यतिवृजति.	वे ३६	व्रजति.	क्ष ३२
व्यतिस्ते.	आ २	व्रणति.	व्य १
व्यतिह्वति.	आ ३	व्रणयति.	क्ष ८०
व्यतिह्वसति.	आ ३	व्रतयति. ना २३६	प्र २६
व्यत्येति.	आ ३	व्रीडति.	ना १६५
व्यथते. अ ८, २२	ना ९८	व्रीडयति.	अ ७
व्यथयति.	क्ष ८४	व्रीणानि.	म ४१
व्यनक्ति.	वा २९	व्रीयते.	म ४१
व्यनिति.	आ ८	व्रीणति.	क्ष ६७
व्ययति.	वे २९		
व्ययदधाति-ते.	वे २५		
व्ययहरति-ते.	वे १६		
		शंसति.	वा १, २२
		शक्नोति.	क्ष ६२

श

शङ्कुते.	यु	१०	शिलति.	घै	१३
शङ्कति.	ना	४२	शिषिषिपते.	स	१
शङ्कति. दू १३ ना ४८	अ	११	शीकते.	घै	१०
शठयति.	वा	८	शीभते.	वा	१२
शठयते.	वा	१२	शीयते.	भा	१२
शणति.	प्र	११	शीलति.	यु	२६
शण्डते. क्ष ८४	प्र	६	शीलयति.	वा	५
शपति.	घा	१२	शुच्यति.	घै	४८
शपते.	घा	१२	शुण्डति.	घै	९
शप्यति.	घा	१२	शुण्डयति.	घै	९
शप्यते.	घा	१२	शुच्यति.	भा	३
शब्दापते. घ्व १	स	१२	शुनति.	क्ष	३२
शब्दाकरोति.	घै	३	शुन्धति.	प्र	३
शर्धति-ते.	घै	१०	शुन्धते.	प्र	३
शर्धते.	घ्व	१२	शुन्धयति.	प्र	३
शर्धति.	क्ष	८२	शुभति.	म	१४
शलते.	ना	७२	शुम्भति. म १४	ना	५६
शलपते.	वा	१९	शुल्ययति.	घै	१५
शवति.	क्ष	३२	शुधूपते.	प्र	८
शयति.	क्ष	३६	शुप्यति.	घै	९
शसति.	क्ष	८२	शूरयते.	क्ष	७२
शाषति.	क्ष	६१	शूर्यते. अ ८२	ना	१६२
शाठयति.	ना	२१७	शूलति. म ५१ क्ष ८४	ना	७८
शाडते.	वा	१९	शूलयति.	घै	७
शाम्यति. मा १८	म	५३	शूलाकरोति-ते	घै	४६
शास्ति.	क्ष	३	शूपति.	यु	२८
शिक्षते. घा २	ना	८६	शृणोति.	यु	३०
शिक्षयति. घा ३	क्ष	३	शेटति.	अ	१०
शिङ्गे.	घ्व	२१	येते.	अ	२६
शिङ्गति.	यु	३२	शेवते.	क्ष	१३
शिञ्जति.	घ्व	१	शेवाली करोति.	क्ष	८२
शिम्प्यति.	घै	१०	शेषति. म ३३	क्ष	८२
			शेषयति.	म	३३

संशृणोति-ते.	यु	२८	सत्याकरोति-ते	वै	१७
संशेते.	यु	८	सत्यापयति. वा	स	२३
संस्करोति-ते.	वै	४९	सत्यापयति-ते.	वै	१७
संमसि.	अ	२६	सत्राकरोति.	क्ष	१५
संसृजति.	वै	३५	सगति.	क्ष	१४
संसि.	क्ष	२६	सगोति-ते.	॥	११
संसौति-ते.	वा	५	सन्तनोति-ते.	शू	२१
संस्रयते.	वा	३१	सन्तजंति.	वा	१५
सङ्कल्पयति.	घु	१५	सन्तानयति.	शू	२१
सङ्कुचति.	मा	१०	सन्तिष्ठते.	भा	१७
सङ्क्रीडति.	घ्य	१३	सन्दधाति-ते	वै	४८
सङ्क्रीडते.	म	१७	सन्दामयति.	शू	१६
सङ्क्षिपति-ते.	वा	२७	सन्दिश्ये.	यु	८
सङ्क्षिप्यति.	वा	२७	सन्दिधाति-ते.	क्ष	११
सङ्क्षुण्णते.	शू	४	सन्दीपयति.	वै	४३
सङ्क्षयाति.	वै	२०	सन्दिग्ध.	यु	८
सङ्गच्छति.	वै	३६	सन्धुक्षयति.	वै	४३
सङ्गिरते.	यु	२७	सन्नहति-ते.	क्ष	२६
सङ्गृह्णाति-ते.	क्ष ४ वा	२७	सन्निकर्षति.	क्ष	५९
सङ्गमयति.	क्ष	७७	सन्निकृषते-ति.	क्ष	५९
सचते.	वै ३६, १०		सन्ध्यस्यानि-ते.	॥	३१
सचति-ते.	ना	१३३	सपत्राकरोति-ते.	शू	१५
सज्जकरोति-ते.	क्ष	१५	सपयेति.	प्र	६
सज्जति-ते	क्ष	२६	सभाजयति	प्र	६
सञ्चष्ट.	वै	२०	समति.	क्ष	२०
सञ्चिनोति-ते.	वै	१२	समर्पयति.	यु	९
सञ्चूर्णयति.	क्ष	८५	समगिति.	भा	५
सञ्चपयति.	क्ष	८२	समयाकरोति-ते.	क्ष	१७
सटति.	प्र	५	समवेति.	वै	३६
सट्टयति	क्ष	७६	समलपति-ते.	वा	२७
सत्करोति.	प्र	७	समादधानि-ते.	घु २६, २७	
सत्रयते.	शू	२१	समाप्नोति.	मा	१७

सुदति.	वै	१०	सम्मयति.	शु	१७
सुदते.	क्ष	८२	सुधीति.	वा	१८
सुर्धति.	प्र	७	स्तिम्यति.	वै	१०
सुर्धयति.	अ	५	स्तीम्यति.	वै	१०
सृजति.	म	३	स्तुते.	वा	१८, २३
सृज्यते.	ष्ठा	४३	स्तुप्यति.	क्ष	३०
सृम्भति.	क्ष	८२	स्तुध्नाति.	शु	१७
सेटति.	अ	१०	स्तुभ्नोति.	शु	१७
सेधति.	ना	१३	स्त्वयोति-ते.	वै	२५
सेधते.	क्ष	१३	स्त्वहति.	क्ष	८२
सोसूच्यते.	स	१७	स्तेनयति.	शु	१०
सौति.	क्ष १	ना १४८	स्तेपते.	वै	३२
सौधीयति.	स	३	स्तोमयति.	वा	१९
स्कन्दति.	क्ष	५१	स्तौति.	वा	१८, २३
स्कन्दते.	ना	१३१	स्त्यायति.	प्र ३	ना १२५
स्कन्नाति.	शु	१७	स्वगयति.	वै	२५
स्कन्धोति.	शु	१७	स्वलति.	भा	४
स्कम्भते.	शु	१७	स्वययति.	स	२२
स्कम्भयति.	शु	१७	स्वापयति.	क्ष	७
स्कुनाति.	क्ष	५४	स्थिरीभवति.	वै	८
स्कुनीते.	क्ष	५४	स्थुडति.	वै	१५
स्कुनुते.	क्ष	५४	स्थूलयते.	भा	८
स्कुनोति.	क्ष	५४	स्त्राति.	प्र	२
स्कुन्दते.	क्ष	५४, ८	स्त्रायति.	प्र २	क्ष ६३
स्कुन्नाति.	गू	१७	स्त्रिहति.	अ	१९
स्कुन्धोति.	शु	१७	स्त्रुहति.	म	३१
स्वलति.	म २०	वा १०	स्त्रौति.	वै	३३
स्तनयति.	ध्व	१०	स्पन्दते.	क्ष	२८
स्तध्नाति.	शु	१७	स्पर्धते.	अ	४
स्तध्नोति.	शु	१७	स्पर्शयति.	प्र	११
स्तमति.	क्ष	२०	स्पशति.	ना	११८
स्तम्भते	शु	१७	स्पशति-ते.	शु	३२

स्पष्टयति.	वा	२९	स्ननति.	घ्य	१
स्पाययते	ना	२२४	स्त्रपिति.	अ	२६
स्पृणोति.	ना	१८१	स्त्ररति.	ना	१२७
स्पृशति.	यु	३२	स्त्रदंते.	घै	५१
स्पृहयति.	अ	१	स्त्रादने.	घै	५१
स्फायते.	आ	८	स्त्राहाकराति-ते.	घ	१५
स्फिहयति.	क्ष	७६, ८२	स्त्रीकरोति-ते.	म	३८
स्फीतीभवति.	आ	८			
स्फुटति	आ	९			
स्फुण्डयति.	म	२१	हटति.	म	१४
स्फुरति.	यु	१	हठति.	श्रु	१२
स्फुरते.	क्ष	६२	हदते.	म	६
स्फुलति.	क्ष	२८	हन्ति.	क्ष	७६, ८२
स्फूर्छति.	घु	२३	हम्मति.	क्ष	३२
स्फूर्जति.	घ्य	११	हर्यति.	अ	१
स्फोटति.	आ	१२	हर्षति.	अ	१९
स्फोटते.	आ	९	हलति.	घै	१
स्फोटयति.	श्रु	७	हलयति	घै	५
स्मयते.	म	१६	हस्तयति.	स	३२
स्मरति.	यु	१९	हस्तयते.	स	४०
स्माययते.	अ	१०	हस्तेकरोति-ते.	म	४२
स्मीलति.	आ	१०	हापयति	म	३९
स्पन्दते.	घै	३२	हिसति.	क्ष	८२
स्पमति.	घ्य	१	हिसयति.	क्ष	८२
स्पमयते.	ह	९	हिक्कति.	घ्य	१४
संसते.	क्ष	५१	हिक्कने.	घ्य	१४
स्रङ्गते	क्ष	३२	हिण्डते.	अ	१०
स्रग्मते	क्ष	२५	हिनमि.	क्ष	८२
स्रयति.	घै	३३	हिनोति.	ना	१७९
स्रीव्यति.	ना	१६३	हिन्वति.	घ	१६
स्रदते.	घै	५१	हिन्मति.	म	१८
स्रधाकरोति-ते.	घ	१२	हुण्डते.	घ	६

हृच्छति.	क्ष २२	हृसाति.	मा १३	ह्य १
हृणीयते. अ ७ ना २३९	स १४	हृदते.		ह्य १
हृष्यति.	अ ६, १९	हृच्छति.		अ ७
हृठते.	क्ष ८४	हृपते.		ह्य ८
हृडति.	क्ष ६३	हृगति.		घै २५
हृडते.	अ १०	हृदने.	अ ६ ह्य १	ना १०
हृपते.	ह्य ८	हृयति		ना १२२
हृडते	अ १०	हृयते.		घा ३२
हृलति.	ना १०४	हृरति.		क्ष २२
हृलति.	क्ष २९	हृलति.	ना १००	क्ष २९
हृलयति.	क्ष ७१	हृलयति.		क्ष ७१
हृलयति.	क्ष ७१	हृलयति.		क्ष ७१
हृगति	घै २५			

पर्यायार्थसूची ।

अङ्कन.	ना २१४	अम्बेपण.	वै २८
अङ्गचूर्णन.	स ८०	अपक्षय.	भा १५
अङ्गीकरण.	ना २०४	अपशब्द.	वा ९
अतिक्रम.	स ५५ ना ३९	अपद्वय.	वा ३७
अतिविस्तार.	वा २८	अपाङ्गति.	स ४६
अतिशय.	स ६८	अपानशब्द.	स १९
अद्वत.	ना ७०	अभिक्रम.	स ५६
अद्भुत.	स ६९	अभिमव. ना २०२, १३५	स ६७
अधिगम.	ना १५०	अमिषोग.	स ५७
अधिरोधन.	स २७	अमिषादन.	ना ५
अधोगति.	स ५१	अमिषव.	वै ४८
अप्ययन.	वा २	अभुक्ति.	स २६
अप्याहार.	ना २०५	अभिभण.	ना १४७
अनवधान.	स २५	अर्चन.	ना ११७ स ६
अनवस्थान.	ना १०८	अर्जन.	वै १९ ना २८
अनादर. म १०. ना ३८, १९८, २२०		अर्दन.	स ८३
अनुकार.	म १९	अलङ्कार.	ना २३१
अनुष्ठा.	स २८	अलमय.	ना २२
अनुमी.	स १७	अल्पव.	भा १३
अनुदाप.	म १६	अल्पी मयन.	ना ३३
अनृतोदित.	वा ७	अपगति.	ना ८१
अन्तर्धि.	वै २५	अप्रतंस.	म १२
अन्तिक.	स ५९ ना २१३	अवधान.	स २६
अन्यथा.	वा १०	अवयव.	म ५
अन्यथाय (असह्यतुत.) या	११	अवसादन.	ना ४२, १०६
अन्यथाकामन.	म ४६	अवसंस.	ना ५२, ५३

अवसंसन.	ना	९६	आर्द्रोभाव,	वै	१०
अवाप्ति.	ना	८१	आलम्बन.	ना	२१३
अयनिनिर्घोष.	घ	११	आलस्य.	ना	४९
अशुचीकरण.	ना	१४१	आलिङ्ग.	ना	८१
अश्वध्वनि.	घ	८	आलिङ्गन.	म	४४
अश्वाकामन.	म	४७	आलेखन.	ना	२०६
असंस्कार.	ना	२१७	आवरण.	ना	४१
असन.	ना	१४२, १५३	आशिष.	ना	४
असम्यगुक्ति.	घा	८	आशीर्वाद.	घा	२५
अस्तङ्गत.	क्ष	५२	आश्लेष.	ना	५८

आ

आकरे.	क्ष	६६
आक्रोशत.	घा	१२
आक्षेप.	ना	१९३
आख्यात.	ना	२२५
आग्रह.	अ	१३
आचमन.	घ	४
आच्छाद.	म	९
आक्षा.	क्ष	९
आतञ्जन.	वै	३७
आदर.	ना २२०	घ ७
आदान.	ना ६५, ७३, २१८, १११, ११२, १२०	म ३८
आद्योपलम्भ.	ना	१
आनीति.	वै	४०
आप्रवण.	क्ष	५४
आभिमुख्येनवचन.	घा	३६
आमन्त्रण.	घ	१७
आयत्ति.	क्ष	६
आयाम.	ना	२०
आतंघ्रनि.	घ	६

आर्द्रोभाव,	वै	१०
आलम्बन.	ना	२१३
आलस्य.	ना	४९
आलिङ्ग.	ना	८१
आलिङ्गन.	म	४४
आलेखन.	ना	२०६
आवरण.	ना	४१
आशिष.	ना	४
आशीर्वाद.	घा	२५
आश्लेष.	ना	५८
आस्वाद.	घु	३३
आह्लाद.	ना	१२
आह्वान.	ना १६, १०५	

इ

इच्छा.	अ १	ना ८१, ८८
इज्या.		ना ८५
इज्यारम्भ.	घ	२३
इन्द्रियलय.		ना १२८

ई

ईक्षण.	घु	२९
ईक्षण (द्वैवपर्यालोचन)	ना	१७२
ईर्ष्या.	अ	५

उ

उक्ति.	घा १	ना १६१
उक्तिविषय.		ना १३४
उच्छ्राय.	क्ष ३०,	ना २४
उच्छ्र.		घे १३
उत्कण्ठा.		घु २०

कुच्छृजीव.	भा	६
कृति.	म	२
कृपा.	अ	१४
कृशानुफूटकृति.	ना	१२६
कृषि.	वै	१
कैलि.	म	२१
कैतव.	ना	१९, ४८
कैयहय.	अ	३२
कौटिल्य.	क्ष	२२, ना २९, ३३, १०७, १८७
क्रय.	वै	१७
क्रिया.	ना	८१
क्रीडन.	म	१७
क्रीडा.	ना	९, ९१, १६२
क्रोध.	अ	१३
क्रैद.	ना	६६
क्रैशान.	ना	८२
क्रैश्य.	क्ष	२१
क्षरण.	ना	५०, १५७, वै ३२
क्षान्ति.	अ	९, ना १३५, २०२
क्षालन.	ना	२३२
क्षुत.	अ	१५
क्षुध.	म	२५
क्षेपण.	ना	३२
क्षोभ.	क्ष	३१

ख

खण्डन.	ना	१८८
खादन.	ना	१४२, १५३
खेद.	ना	१७५
खल.	ना	१९१

ग

गति.	क्ष	३२, ना ७, १३, १५, २१, २३, २६, २८, ३०, ३१, ३२, ३८, ४१, ४२, ४९, ५७, ५९, ६१, ६२, ६४, ६५, ६९, ७७, ८१, ८३, ८४, ९६, ९७, १००, १०६, १०९, १११, ११६, १२८, १२९, १३१, १३५, १३९, १४०, १४३, १४४, १५३, १५४, १६२, १६३, १६७, १७२, १८७, १९५, १९६, २००, २१७, २२१,
------	-----	--

गत्याक्षेप.	ना	१९
गन्धन.	ना	१३९
गमन.	ना	५८, १४२
गर्भमोक्ष. (प्रसव)	म	५२
गर्ध.	अ	१९
गर्हितगीर्णि.	म	२८
गर्हितदाह.	शू	९
गर्ह्यदश.	म	२९
गात्रसौन्दर्य.	ना	१७७
गार्ध्व.	अ	२
गीत.	अ	२२
गीर्णि.	म	२७
गुणन.	वै	२१
गुणोक्ति.	ना	२३३
गुप्तोक्ति.	क्ष	२३
गाकर्तृकहिंसा.	क्ष	८१
ग्रन्थ.	वा	२६ ना २, १८६

प्रहारा.	ना १४१, २२४
ग्लानि.	ना १७४ अ २१
श्लेषन.	ना १०१

घ

घस्रन.	ना १९४
घृणा.	ना २३४
घोरवाशित.	अ ५ ना ८८
घ्राण.	बु ३१

च

चतुरगति.	ख ३८
चर्चा.	अ १०
चलन.	अ २९ ना ७२, ७४, ९८, १००, १८३, १९९
चिन्ता.	ना ११६
चुम्बन.	अ ४८
चेमना.	ना २२५
चेष्टन.	अ ५
चोदन.	ना १६५

छ

छायागति.	ख ४०
छन्द.	ना १८८
छेदन.	ख ५ ना २१६, २२३, २२८

ज

जग्धि.	ना ७७
जन्म.	भा २ ना १
जप.	अ २४
जरा.	मा ११
जागर.	अ २८

जिघांसन.	अ १२
जिह्वासन.	ना ८६
जीमूतध्वनि.	ध्व १०
जीय.	भा ५
जीवन.	ना ८२
जृम्भ.	अ २५
ज्ञान.	ना १७१, १४९, बु २
ज्ञापन.	ना २२२
ज्येष्ठेऽनूढेकनिष्ठविधाह	अ ४३
ज्योतिरुद्गम.	ख ४९

त

तक्षण.	ख ३
तन्त्री.	अ २४
तपस्.	ना १७५
तप कृति.	अ २७
तर्पण.	अ १६ ना २०७
तर्प.	अ २३
ताडन.	ख ७६
तायन.	ना ६३
तारयब्द.	ना २९, १०७
तारनिस्वन.	ध्व ६
तिर्यग्ध्वनि.	ध्व ४
तीक्ष्णत्व.	ख ४
तृप्ति.	अ ३४ ना १८, ८१
तेजोविरति.	भा १८
तोषण.	अ २२
त्याग.	अ ३९
प्राण.	ख २ ना ३६
त्रिदशार्चा.	अ ९
त्रि कृषि.	ध्व ४
त्वरण.	ना १६६

स्वरा.

स १९

थ

भूतकृति.

म ३०

द

दंश.

म ३०

दम्भ.

ना २७

दम्भच्छा.

स २५

दरिद्रत्व.

मा १४

दर्शन.

ना २१४

दान. घ ११, ना. ८, ६५, ८१, ९७,
१२१, १२४, १५५, १६१

दाह.

सू ८

दीपन.

ना १२

दीप्ति. म. १४. ना २५, ५६, ६१,
८७, ९५, १११, १२४, १५७,
१५८, १६४, १९०, १९७,

दुःख.

अ २२

दुर्गन्ध.

ना ६७

दुष्कृत.

सू १९

दृष्टि.

ना १४६

देवन.

ना १९७, १५२

देवाचार्य.

ना १२१, १३८

दैन्य.

ना ५१

दैवंपर्यालोचयतीत्यर्थ.

यु २१

दोहन.

वै ३१

दोहानुकूल्य.

वै ३०

द्युति.

ना ८१, १६२

द्रवीकृति.

वै ४७

द्वि.रूपि.

वै ३

द्वेप.

अ ४

ध

धान्यावरोध.

ना १०२

धापन.

घ १८

धारण

सू ८

ना ८, २४

धिक्.

ना २३४

धूर्तक्रिया.

सू १३

धृति.

ना ११९, १६१

धौल्य.

ना २४०

ध्यान.

यु १८

ध्वनि.

ना ६०

ध्वंसन.

ना. ९६

न

नमस्कार.

ना १३२

नाशन.

सू ८६

निकार.

ना २२६

निकेत.

ना २१८

निद्रा.

अ २६

निन्दा. या १४,

ना १८४

निरसन.

ना १२४

निराकृति.

या ३८

निरोधन.

सू ६५

निर्णय.

यु १४

निर्योतृत्वेन भजन.

ना १३७

निवास.

ना ४५, १९५

निधामन.

ना ११६, ११७

निष्कर्ष.

सू १४

निष्पत्ति.

मा ७५

नीचैर्गति.

सू ४२

नृत्त.

म १५

नैपुण्य.

घ १८

भ्यास्त. चे २४
भ्यास्तार्पण. ना २२७

प

पथिकवृंक. ना १३८
परामिभूति. ङ ना ८०
परिणाम. भा ७
परिभाषण. भा ७३, ९२
परिभाषा. ना ४३
परिवृत्ति. अ २७
परिवेषण. ■ १९
पर्याप्ति. ना १, ७६, ११०
पलायन. झ ५३ ना ४०
पाक. वे ४४ ना २०८
पान. म २४
पालन. ना ६८, १५६, २०९, १८१
पितृदान. प्र १२
पीडन. झ ८४, ना १७८
पूजन. ना २४, ३१, ३५
पूजा. ना २३५, २३८
पूरण. प्र २१, ना १५४, १५६,
२०९, २११, २२३
पोष. ना १६१
पोषण. ना १६०
प्रकथन. ना २०१
प्रकम्पन. झ ७१
प्रकाशन. वा २९
प्रक्षेप. ■ १४
प्रजन. ना १४२
प्रणति. प्र ५
प्रतिघात. ना १८
प्रतियत्न. ना २०५ घे ५०

प्रतिष्टम्भ. ना २९, १०७
प्रतिष्ठा. ना २
प्रतिद्वय. ना २१०
प्रतीक्षा. झ १८
प्रत्यक्ष. घु १७
प्रत्यभिज्ञान. घु २३
प्रमर्द. ना १९३
प्रमा. घु १७
प्रमाद. ना ५२, ९६
प्रयोजकान्द्रय. झ ७४
प्रवेश. ना ८१
प्रश्न. वा ३३
प्रस्तव. ना १२९, १४८
प्रलम्ब. घे ३१
प्राकट्य. ना १
प्राणन. ना १०२, २१५
प्रापण. झ १६ ना ७९, ११९, १२८
प्राप्ति. झ ६० ना १
प्रीति. अ ६ ना १८१, १८२
प्रेप्ता. ना ६९
प्रेरण. झ १२, ना ५८, १९२
प्रेषणा. झ १०
प्रोम्ब. घे २२
प्लव. ना १३०
प्लुतगति. ना ३६
प्लुति. ना ४६

व

वन्ध. ना १६१
वन्धन. ना २५
वन्धुक्रिया. ना १०३
बल. ना २१५, २१८

बलात्कार.	ना ४६	अंग.	ना ७०
बलात्कृति.	श १२	अम.	क्ष ४७
बलास्तरण.	श ११	आष्टपाक.	वै ४५
बलापण.	क्ष ७८		
बाधन.	ना ११८		
बाह्य.	ना ४३, १२४	म	
बामित्त.	अ २३		
बुद्धि.	ना ११६		
	भ		
भक्ष.	ना १५१	मज्जन.	अ २
भङ्ग.	क्ष ८८	मद्.	ना ७
भय.	ना ९८, १८३, १९९	मनसागोचरीकार.	हु ३
भर्त्सन.	ना १५८, २१६	मनस्वित्थ.	बु ४
भाग.	ना ८१	मन्त्रकरण	ना १३८
भावकृति.	म १८	मन्यन.	ना १७८
भावण.	ना ५५, ५६	मन्दगति.	क्ष ३७
भाषा.	ना २१८	मन्दाक्ष.	ना २३९
भास्.	ना १५२	मरण.	भा १७
भास्तन.	ना १३४	मरुतोगति.	ना १३६
भीति.	अ ८	मर्द.	क्ष ८५
भीमार्थ.	ना १८९	माङ्गल्य.	ना १३
भुक्ति.	म २६	माद.	ना ३७, ४५
भूषण.	म ११ ना ११०	माधुर्य.	ना २३८
भूषा.	ना ७६, २१९	माध्यस्थ्य.	म २९
भूषाद्यमोचन.	म १३	मान. वै १५ ना १, ९, १५९	
भूषाध्यनि.	ध्व २१	मानिस.	ना ५४
भेद.	क्ष २४	मारण.	ना २२२
भेदन.	श ७	मार्गसेस्कार.	ना २२१
भैषज्य.	म ५३	मिति.	बु १७
भोजन.	अ २०, ना १४५, २३६	मिथ्याज्ञान.	ना १०८
भोजननिवृत्ति.	ना २१, २३६	मिथ्याभिप्रासन.	पा १३
		मिश्रण. वै ३५ ना १४७, २०८	
		मुण्डन.	ना १२३
		मूत्रण.	म ७
		मूर्तिमाध.	ना १२८
		मेदन.	ना २७

विभ्रम.	बु	६
विमति.	बु	७
विलम्बन.	क्ष	१७
विलसन.	ना	९९
विलेखन.	ना	२९, १०७
विवासन.	ना	२२५
विवृति.	वै	२६
विभेक.	बु	१३
विशरण.	भा	१२ ना ४२, ६७, ७५, १०६

विश्राणन.	ना	८३
विश्रान्ति.	म	३५
विश्लेषण.	वै	३४
विश्वास.	बु	१२ ना १४९
विस्तार.	ना	२०४, २३३
विस्मृति.	बु	२३
विस्रम्भ.	ना	१६१
धीणयापगान्.	ध्व	२३
वृकताब्द.	ध्व	३
वृत्ति.	ना	६३, १३४
वृद्धि.	भा	८, ना ८१, ८४, ९३, १३५, १५४, १७९, २३५
वेगगति.	क्ष	३३
वेदमात्रेण इत्यर्थ.	घा	४
वेष्ट.	क्ष	६३
वेष्टना.	क्ष	६४
वेष्टन.	ना	२०५
वैकृत्य.	क्ष	२०
वैतुष्यकरणा.	वै	१४
वैमनस्य.	ना	२३७
वैरशुद्धि.	ना	२२७
वैराग्य.	प्र	३०

व्यक्तवाक्.	ना	१४६
व्यक्ति.	ना	२००
व्ययन.	ना	३५
व्यवहार.	वै	१६. ना १६२
व्याप्ति.	क्ष	६१, ना ८९, १५३, १८०
व्युष्ट.	प्र	१
व्युत्ति.	बु	१
व्यामगति.	क्ष	३४
व्रतादेश.	ना	८५

श

शकटकूजने.	ध्व	१३
शक्ति.	क्ष	६२ ना १
शङ्का.	बु	१०
शङ्क्यन्दन.	ना	४४
शब्द.	ना	१०, १७, ३७, ४४, ५७, ६२, ६६, ७१, १२२, १२५, १२६, १५९, १८५, १८९
शब्दकर्मकार्थ.	ना	२०३
शब्दन.	ना	१३२
शब्दवाचिन्.	ध्व	१
शस्त्रसम्बन्धिप्रोत्साह.	घा	२४
शाठ्य.	ना	२७
शासन.	ना	१४३
शास्त्र.	ना	१३
शिक्षण.	घा	३
शिष्टि.	क्ष	३
शीलन.	घा	५
शुक्लत्व.	प्र	२
शुचि.	ना	४०
शुचीभाव.	प्र	३
शुद्ध.	ना	१०९

शूलपाक.	वै ४६	सङ्क्षेप.	घा २७
शेष.	म ३३	संख्यान.	वै २० ना ७१
शैघ्र्य.	ना ८४	सङ्कृति.	वै ३६
शैथिल्य.	वै ३८	सङ्कृति कर्म.	ना १२१
शोक.	अ १५	सङ्कृति कृति.	ना १३८
शोष.	वै ९	सङ्गम.	ना ११४
शोषण.	ना २२, १३१, १६३	सङ्गत. प्र ६	ना ४४,
शौच.	प्र १ ना १६०, २३१	७८, ८९, १२५, १८०	
श्यामत्व.	प्र ४	सञ्चय.	ना ७४. वै १२
धृष्टा.	ना २३०	सञ्चार.	अ ५०
धृष्टायुक्तकृति.	म ४	सत्ता.	भा १
ध्वज.	बु ३०	सत्योक्ति.	घा ६
धृति.	ना ८१	सध्वनि भुक्ति.	म २६
श्लेष.	ना ९१	सनिन्द उपालम्भ.	घा १७
श्लोकोपस्तम्भ.	घा २१	सन्ततगति.	अ ३९
श्वध्वनि.	अ २	सन्तर्जन.	ना ९२
शैल्य.	ना १९१	सन्तान.	अ २१
		सन्दीपन.	ना ८२
		सन्देश.	अ ११
		सन्धान.	ना १७८
संराशि.	ना १७०	सन्धुक्ष्ण.	वै ४३
संवरण.	ना १०४, ११२	सन्नाह.	अ २६
संवृति.	ना ७२, १२०	सन्निकर्ष.	ना ११५
संशय.	बु ८	संन्यास.	प्र ३१
संश्रय.	बु २७	समवाय.	ना १३३
संश्लेषण.	ना २२४	समुच्छ्राय.	ना ३४
संस्कृति.	वै ४९	सम्पत्ति.	ना १
संख्यान.	ना १०३	सम्पत्जन.	ना १०७, २९, २२९
संहति.	घा ३१	सम्पत्ति.	अ १४ ना ६०, ६२
सङ्कल्प.	बु १५	सम्भव.	वै १६
सङ्कोच.	मा १०	सम्भावना.	बु ११ ना १
सङ्कलन.	ना ४७, ४८	सम्मार्ग.	वै ४१
सङ्कल्पन.	ना ११		

स

पर्यायार्थसूची ।

१३

१७०, १८४, १८६, १८७, | हेतुतो ऋत.
१९८, २१८

क्ष ७०

अ ७

ना १०

ना १६४

हिक्का.

हृति.

इति.

• अथ १४

वा ३०

ना २२७

ही.

हाद.

हरण.

शुद्धपाठः, पाठभेदश्च ।

- १ १३ (३) निर्वर्तते संभवति सिद्धौ
 ३ १५ चोपलभते ऽथैति वेद्यते
 १६ ज्ञाने गारयते. (पा)
 २१ कुरुते पदे. (पा)
 ४ ६ ग्रावप्युपालोचते.
 २० मित्रुते मित्रौ. ,
 २६ राश्यति वेक्षते.
 ५ ४ स्फूर्छति प्रस्मरयति
 ७ प्रयुच्छति अस्तति च.
 १५ कुरुते पदे (पा).
 २१ मिश्रुत्व्यात्म.
 २४ 'प्राती जिमति' इति राघवनैपथीय १।४ न्हो. न्वास्मान् पाठः
 ६ १० गार्ध्वे.
 १० ककते गर्दयति च (पा).
 २४ लजते च.
 ७ ६ शात्म्यत्वेन शीकयति (पा).
 १९ अपराध्यत्य.
 २४ ते ऽधागृह्णा.
 ८ १२ गर्वत्युन्नति इ.
 २० कृच्छ्रायते.
 २१ जुगुप्सत श्रुतीयते.
 १० २१ भद्राति षट्.
 ११ २३ तीत्येतदात्मने.
 १२ २५ रोति केद्रुरो (पा).
 १४ ९ 'त्याद्धारयति' इति राघवनैपथीय १।१२३ न्हो. न्वास्मान् पाठः
 १६ २५ घिण्णते.
 १७ १५ चत्वारि धात्मने.
 १८ ६ पत्नूलयति.
 २१ १३ ईर्यत्येलयति.

- २२ २० उच्छ्राये.
 २३ ३ पन्थयतीयते.
 २४ ४ 'उदयार्थमिषायकाः' इति राघवनैवर्धीय १।३ ग्लो. व्या. पाठः
 २५ २३ ह्यालयति ह्यालयति ह्यालयति.
 २६ ७ त्मने कुट्टयति पिच्छयतीति च (पा).
 १९ तूर्वति धूर्वति.
 २७ ३ काथयत्यपि गु.
 ४ ल्युन्मूलयति. ल्युन्नाटयति (पा).
 ६ ह्येणोति छ.
 ७ स्फुणातीत्यात्मनेप्य.
 १२ केवालीशेवालीकेवासीमस्मसाशब्दाः
 १३ आतालीचपोलीपादौलीमसमसाश्चतया,
 २४ भनक्ति मोटय,
 २८ २१ षदत्येते,
 २९ १० समूहति समूहते ।
 २० णीते च विक्रये,
 ३० ४ यत्यवचौति च (पा). अवयौति च
 १० स्तृणात्येतान्या
 ३१ ८ त्मने ऽप्य.
 १२ ने चा(३८)लम्बयत्यास
 ३२ ८ प्रतियजे तु स्या
 २३ मति च मिनक्ति घ
 ३४ ४ सन्ततौ सन्त(पा).
 ३६ १२ त्सलोपे वा दिगूह्य(पा),
 १३ क्यङित्यर्थे भृशा(पा).
 ३७ १९ आत्कृते णिचि(पा).
 ३८ १९ धनत्वाच्च सिध्यति(पा).
 ४० ५ शल्यमोचनदम्भेषु मुञ्चते शशपोरिदम्(पा).
 २४ शब्दे चा.
 ४३ २४ मन्त्रणे चार्थे ऽक(पा).
 ४४ ६ तौ वधेनामां याच्या प्रेरणपूरणे(पा).

४५ ४ विक्रिस्तीक्षण, विपक्तिक्षण(पा).

४६ ५ ऊर्युर्यूररी.

१९ छेदे च कृद्वने. (पा)

४७ १७ रोपे च घै मत्सरे च. (पा)

४८ ११ गति फौटिन्य आ. (पा)

१४ चांसङ्गकरायामै. (पा)

४९ १२ 'सनश्च स्मृद्विशिष्यामननोर्ध्वो ज्ञात्प्रतेः शुवः' 'द-
शिष्यां च नानोर्ध्वाना' (पा)

सूच्यां तत् तत् निवेशनीयानि ।

आह्लादते घ	२२	स्वृणाति-ते. घै	१५
पुष्यति. क्ष	८२	स्वृणुते. घै	२५
समूहति-ते घै	१२	स्वृणाति. क्ष	८२
'संघहति-ते. घै १२' इति पङ्क्तिः परिहार्या.			

सन्वेहपदानि.

वर्गः. पर्यायः.

पा. १४ 'क्षिपति' इति द्विः पाठः

२७ 'संक्षेपे' इति 'संक्षिप्तौ' इति च द्विरयं निर्देयः

क्ष. ८२ 'कदाति' इति द्विः पाठः

८४ 'करोति वैफल्यमुदादिष्योमी' । 'करोरि वैफल्यमुधा
दुष्योमी' । 'करोति वैगुण्यमुप्यतोष्योमी' (पा)

घै. १६ सम्मये सम्मयस्यपि.

२८ 'मिनयते' इति द्विः पाठः

घ. १६ 'सिनाति च मिनोति च । संयच्छन्त्यात्मने पट् स्युः' इत्यु
सांय 'मिनुते' इत्यस्य सिद्धौ 'मिनुते च कश्चते' इति-
पुनः पाठः ॥ 'जुडत्यापि च संदति कश्चते' (पा)